

LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZÆI, DE
 OCCULTIS NATVRÆ
 miraculis.
 LIBER PRIMVS.

De natura diuinitatis instrumento.

CAPVT I.

NATVRA in qua elucet, atque ex-
 presse se proferunt Diuinitatis ve-
 stigia, cuiusque rei principium est,
 quo consistunt omnia.

Natura est mens, λόγος, seu ratio Naturæ
 diuina, operum naturalium effatrix, re- quid.
 rum, existentium conseruatrix. Quæ vis

nulli, præterquam Deo, & qui illi in diuulſe adhaeret
 Christo ascribi potest. Ipse enim splendor paternæ
 gloriæ, expressaque imago substantiæ illius naturæ,
 totiusque vniuersi est opifex, suoque nutu, nulla sub
 iacente materia, omnia cōdidit, in eoque est vita, vi-
 gorque rerum conditarum, atque ab illo singulis vi-
 uifica virtus infusa est, hoc est, per eum vnūquodque
 genuina sua vi subsistit, insitaque facultate se propa-
 gat ac tuetur. Nihil intantæ, tamque immensa rerum
 vniuersitate iners aut otiosum, nihil temere aut fors-
 tuito, nihil frustra effectū est, omnib. stirpibus sua vis
 indita, singulis animantib. suum ingenium, suaq; at-
 tributa naturæ inclinatio. Obiter quæcunque mūdi
 arbitu, cœliq; complexu continentur, vi quadā infu-
 sita instruita sunt ad adū sibi peculiarē ac suis quæ
 que locis rēportibusq; disposita, admirabili quadā vi-
 cilitudine munia sua obeāt, cursumq; p̄ficiūt. Hæc

Hebr. x.

*Ioan. i.
 Deus omnium
 rerum effax
 sam in seipso
 cōstituitur.
 Coloss. c. i.
 Natura, nec
 iners, nec
 otiosa.*

Genes. 1.

quum Deus tanti muneris effector ac moderator col-
lustrasset, quæ sex dierum spatio perfecisset, visa sunt
illi insigniter bona, h. e. ita elaborata, vt artis ratio ef-
flagitabat, vt exposcebat ordo rerum ac series, vt de-
cor vniuersi exquirebat, adeo vt omnia ad vsum con-
ducereut, atq; ad finem, cui erant destinata, specta-
rent. Qua de re sapienter disseruisse mihi videtur A-

*De partibus
anim. libr. 1.
cap. 5.*

ristoteles huiusmodi propemodum verbis: *Nihil in
natura rerum tam minutum, tamq; vile aut abiectum, quod
non aliquid admirationi hominibus adferat.* Et q; Heracli-
tum Tarentinum dixisse ferunt, quum in casa quadam
furnaria diuertisset. *Intrate sunt hic ostia Dei:* hoc quoq;
in naturæ operibus sentiendum. In minutissimis e-
nim naturæ rebus numen elucet, omniaque honesti
pulchriq; ratione obtinent. Siquidem operibus na-
turæ hoc præcipue adiunctum est, vt nihil temere, acce-
que fortuita sit effectum, sed omnia finis sui gratia.
Et quemadmodum, quum de ædibus magnifice con-
structis sit sermo, non de calce, de lateribus, de lignis,

*Simile ab
adum stru-
ctura.*

aliaq; materia agitur, sed forma ac specie, structuraq;
ædium, & in quæ vsum sint erecta: ita, qui naturæ o-
pera excutit, non de materia, sed forma, totaq; substan-
tia, de vso deniq; atq; utilitate differit. Sic corpus ani-

*Homo in quæ
vsum est si-
nem creatur.*

ma gratia conditum est, membra vero officiorum, quo
commode actiones suas obeant, suasque functiones
exsequantur. Homo autem Dei causa in hoc mundi
theatrum productus est, quo ille se oblectet, illius muni-
ficentiam agnoscat, in illo conquiescat, illiq; fidat atq;
innitatur. In tanta itaq; tamq; immensa rerum exis-

*Natura vis
ad Deum res
ferenda.*

tentiam multitudine ac varietate non suspicienda mo-
do naturæ vis & efficientia, sed eius maiestas atq; am-
plitudo, à quo singula producta & profecta sunt, cuius-
que benignitate naturæ opera subsistunt, atq; ab in-
teritu vindicantur. Quæ cogitatio exsuscitat animos
nostros humiliaq; defixos, atq; in Dei notitiam ac
cognitionem deducit, Deus enim tametsi sit inconspi-
cuis

eius ex reb. tamen creatis, vt Paulus testatur, atq. ex mundo tam mirifice condito, tam sapienter administrato & perspicui potest & intelligi. Et quemadmodum Cicerone teste, ex memoria rerum, ex inuentionis subtilitate, ac celeritate motus, omniq. pulchritudine virtutis vim mentis agnoscimus, quamuis oculis ipsa non pateat. Sic Deum mentemq. illam æternam ex operibus eius dilucide perspicimus, eiusque vim atque afflatum efficaciter percipimus. Illius enim virtus per omnia diffusa, singulis calorem, spiritum vitamq. largitur. Qua de re erudite concionatus est Athenis D. Paulus ex Arati sententiâ, quam eleganter expressit Lucanus lib. 9.

*Hæc enim cunctis superis templis, tacente
Nil agimus nisi sponte Dei, non vocibus ullis
Numen eget.*

*Estq. Dei sedes nisi terra & pontus & aer,
Et cælum & virtus: Superos quid quarimus ultra?
Iupiter est quodcumq. vides, quocumq. moueris.*

Quis igitur erga illum non afficiatur, cuius vires manifeste percipit, cuius donis cumulate fruitur: Si Imperatores & principes optimo iure veneramus ac suscipimus, illosq. plurimi facimus, ac magnos honores eis deferimus, quod regna atq. imperia incruenta, citraq. sanguinis iacturâ parua summa æquitate administrant, quod magistratus habent inculpato, qui in obeundis negotiis manibusq. publicis magnâ curam, multamque operam subeunt, quo omnes in officio contineant, omniaq. passim sint pacata nec Resp. vlla discordia, aut seditione ciuili diuisa: quanto magis Deum suspicere ac venerari par est, qui nulla cura, nulloq. negotio, aut sollicitudine tam vastum latumq. mundi imperiû nutu suo regit ac moderatur? Quo spectat illud Apulei hominis à nostra quidem religione alieni, sed qui ex Hebræorum fontibus id hausserit. Quod in tyreni gubernator ac nauclerus, in

Rom. 1.

Tusc. 1.

Deum quare
hominis inno
tes. at.

Actor. 2.

Simile a b
Imperator
officio.

De mundo.

*Simili a
multo offis
eiu defirma-
tione.*

*In Deum
omnia natu-
ra operare se-
vanda.*

*Propria na-
tura, defini-
tio.*

*Natura con-
templatio ad
Deum ori-
git animos.*

curru rector, choragus in Comœdiis exhibēdis, præ-
ceptor in choris, agonothera seu remunerator in ob-
cundis certaminibus, consul inter ciues, dux in exer-
citu, comes in suscipiendis propulsandiq; periculis,
hoc est in mundo Deus: nisi q̄ arum nosum curisque
innumetis implicitum viderat officii alicuius princi-
pem fieri: at Deo nec molesta est, nec onerosa imperii
sui cura. Ceterum nolim mihi aduersari Medicos: aut
grauate ferre Philosophos, quod in asserenda natu-
rę dignitate, ipsam ad fontem, suiq; originē referant:
hac enim ratione omnia reducuntur ad essentiã pri-
migeniam, totiusq; naturę archetypū. Et quamquam
late pateat naturę vocabulū, suoq; arbitrata secun-
darias quisq; definitiones comminisci possit, ad vñ
tamen omnes reuocantur. Sic Medicis:

Natura est insita atq; innata rebus qualitas.

Natura est quatuor elementorum mixtura & temperies,

Natura est vis & propositio animi cuiusque.

Natura Philosophi est motus & quietis principium.

Natura est qua cuiq; formam dat specifica differentia.

Natura est vis & causa effectrix, rerumque conserua-
trix toti mundo eiusque partibus inserta. Natura (vt
propius rem ipsam designem) est diuinorū operum
ordo & series, quæ illius potentia, illiusque verbis ac
iussis obsequitur, ab eoque vires mutuatur. Harum
omnium descriptionum, & quotquot à viris disertis
excogitari possunt, præcipua causa & origo ab æter-
na illa mente tanquam yberrimo fonte promanat.
Quod omnium scire interest ac permagni refert obser-
uare, animoq; penitus infigere, quo cuiq; magis in-
notescat summus rerū opifex, illiusq; accendatur in-
mentibus nobis maiestas & amplitudo. Rerum enim
conspicuum, & naturę contemplatio brutos et homines
atq; à Dei cognitione prorsus alienos, modo ne desit
aliqua sanioris mentis scintilla, in maximã admira-
tionem Diuinitatis perducit. Siq̄dem natura rerum,
quæ

quæ immensa est, ac longe lateq; diffusa, quum nufquam non oculis ac menti se ingerat, mirifice hominem afficit, atq; in summi parētis amorem ac venerationem dirigit. Nam si cui excutere libeat atq; atrente considerare, quis sit rerum conditū, quæ aliq; ex aliis emergunt, decor & ornatus, quantaque arte, quo artificio, quam concinne atque affabre omnia elaborata sint & constructa, cunctaq; in hominū vltis necessarios, in oblectamentū ac commoditatem cōdita obseruet, quis illis affici non possit, aut æternam illā mentem non venerari aut suspicere, q̄ solius hominis causa ista existat ac cōtinuato perenni q; ordine ac ferie subsistere voluit, non sine admirabili propagationis successu: Effecit hæc naturæ præstantia, vt præter alios Antonius ille (qui ob Christianorū proseriptiones ac persequēdi rabiē, quæ nullis nō seculis incrudescit atq; efferata redintegratur, in solitudine recessit ac loca vasta, auia impedita, tyranniq; inaccessa incoluit) vnice se oblectaret naturæ ac rerū contemplatione adeo, vt quum quidā ab eo sciscitaretur (nam omnibus se affabilē præbuit, nec cuiquam responsa denegabat, vt terrici quidam) cur paucos ac prope nullos apud illū libros conspiceret: respondisse dicatur: hæc mundi spectacula sic animi sui desiderium explere, ita mentē reficere, ac præbere documenta, viuendi q; præcepta atq; institutiones tradere, vt multorum librorum vicem supplēat, nec magnopere eorum adminiculo indigeat Sariat enim aliquando librorum quamlibet amœna lectio, adeo vt mens assiduitate legendi lassescat ac defatigerur: quum naturæ consideratio ea oblectamenta, has voluptates, tanta blandimenta atq; illecebras proferat, vt nulla vnquam oboriatur satietas aut fastidiū. Adornant equidem scriptores culti Rhetorum coloribus ac pigmentis lucubrationes suas ac commentaria, appositisq; verbis rem illustrāt. Ac natura sume

Omnia hominis causa condita.

Antonii Eremitæ de natura sententia.

Proverbia cap. vlt.

mi opificis instrumentum, ac ministra, quæ ad quiduis elaborandum fingendumq; efficax est & apposita non ascititia varietate, sed genuina ac nativa oculos mentemq. insatiabiliter pascit ac recreat. Quis vero naturæ solertiam, artificium, industriam, scite elaboratas stirpium, flosculorum, animalium, reptilium, piscium, alitum species, omniumq. conditiones vires, effectus possit, vel exprimere vel explicare? Quis artifex aut architectus quamuis eximius, eas formas atq. effigies imitando consequi possit, quæ passim se proferunt atq. oculis humanis singulis momentis se exhibent? imitatur quidem ars naturam, atq. hominum industria graphice quadam ad viuum exprimit atq. ementitur. Sic Conradus Gesnerus vir ut recondita eruditionis, ita indefessi laboris strenuam operam nauauit in illustranda animalis omnis spirabilis que naturæ historia, cui præ cæteris palmam defero. Sic pleriq. alij in herbarum descriptionib. effingendisq. earum figuris, non postremam laudem promeriti. Verum vt nihil non populare & plausibile ac laudem meretur artificiosa naturæ æmulatio: sic omnia muta exhibet inanima, insipida, inodora, nullaq. vi atq. effectu prædita. Neque enim è linguis est, iners, ignaua, somniculosa, stupida, inanimata natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, suiq. ostetratrix, & quæ sensibus suauiter blandjatur, sic vt contemplantem multa comoneat, multa edoceat, suisq. inuita metis incitet atq. illiciat, adeo vt spectator minime otiosus non in ea solum conquiescat, sed ad illum mentem erigat, cuius virtute hæc omnia vigent & subsistunt. Ita in his quæ oculis nostris exposita sunt, non solum naturæ artificium excellens quidem, & inimitabile spectari debet, sed Dei maiestas, amplitudo, decus, splendor, magnificentia, deniq. munifici patris erga humanum genus amor, & propensio. Elementa, ortus & occasus siderum, diuinæ nocturnæq. vicissitudines.

Conradus Gesneri

Naturæ artificium
ad Deum
erigit.

tudines, quadripartita anni varietas, quæ duo æquinoctia vere & autumnæ, ac totidem solstitia æstatis & hyemæ complectitur, quorum decursu herbæ exsiccantur & deficiunt: suoq; tempore emergunt ac reuiuiscunt, quum multa indicent ac cõmonstrant, tum à morte ad vitam reuersionis ac reditus, quo suo tempore corpora per resurrectionē restituenda sunt in integrum, documenta præbent. Hanc naturæ vim mirificam Dauid operum Dei admirator vnicus subinde effert in immensum, eamque vt par est, opificii asserit, cuius opera, quæ in terra conspiciuntur, quæque in cœlo se præferunt miris laudibus exornat, solisq; encomiis prosequitur, adeo vt attēte, fixaq; cõtemplatione obstupescit, exclamare cõpulsus sit. *Rerum vicifitudo quid indicet.*

Quam magnifica sunt opera tua Domine, omnia sapienter perfecisti, impleta est terra possessione rerum tuarum. Visa est etiam Ethnicis, quibus per exigua contigit rerum diuinarum cognitio, hæc naturæ cõsideratio fructuosa, menti q; utilis ac iucunda. Sic Cicero in Academicis: nūquam ego Physicorum questiones exterminandas censeo. Est enim animorum ac mentium naturale quasi pabulum, consideratio cõtemplatioq; naturæ, erectiores enim efficiuntur, ac res fluxas caducasq; despiciunt, mente & cogitatione in cœlestia defixi. Indagatio ipsa rerum summam parit delectationem, ac mens amentissima cõpletur, afficiturque voluptate. *Tuscol. lib. 8.*

Quidquid autem ipsa natura genuit, non modo animal, sed etiam quod ortum è terra stirpib. nōditur, in suo quoq; genere perfectum est. Quorum alia humilia sunt: nec altius se à terra tollunt, quædã in maximã altitudinem assurgunt, alia perpetua fronde virent, alia hyemæ spoliata nitore ac pompa frondium, verno tempore tepesacta frondescunt ac repullulant, denuoque in stirpem emergunt. Nec est vlla res, quæ non ita vigeat insita vi, quin protuberante turgenteque semine aut flores. *Herbarum diuersitate.*

*Animantes
natura in-
finitu du-
onitur.*

Psalm. 8.

Hebr. I.

aut fruges, aut baccas proferat, eaque solis calore ad perfectam maturitatem perducatur, effectusque salubri imbuatur. In animantibus quoque, quibus quum ratio desit, sensus attributus est, ipsius naturæ vis atque inclinatio perspicui potest: alias enim natandi peritias aquarum incolas esse voluit, alias volucres libero cœlo frui, alias reptiles, quasdam gradientes, nonnullas foliagas, pleraque gregatim volantes, ut sturni frequentant, milliaria, fringilli, passeris, columbae, immanes alias ac feras, quasdam cicures & mansuetas, ut omnia gallinacei generis, & quæ domestica atque altitia dicuntur. Homo vero, cuius imperio omnia subdita sunt & subiecta, multo quiddam præstantius est confessus, nempe præter loquendi munus, rationem & mentem, animumque cœlestis naturæ ac diuinitatis participem. Humanus siquidem animus decerptus ex mente diuina cum nullo alio quam cum Deo comparari potest nec ad vilius naturam referri. Quocirca homini enitendum, ut quam proxime ad suam opificem assurgat, illique assimilem se præstare affectet. Quum enim Deus ceteras animantes abiecit ad pastum ac pabulum: solum hominem humo excitatum, celsum ac sublimem constituit, quo ad cælum ac domicilii sui conspectum mentem oculosque erigeret, qua de re sequenti capite futius.

Hominis dignitas & præstantia. CAP. II.

*Homo præci-
puum Dei
capitulum.*

Quum autem Deus Opt. Max. summopere suspicendus sit in rebus creatis, quæ passim obuiæ existunt, atque oculis mentique se ingerunt, tum potissime in homine mirifice eius elucet sapientia. Quicquid enim in mundo se profert quamlibet concinne atque affabre factum, nulla ratione comparari componique hominis præstantiæ potest, adeo ut hinc præcipue sumi voluerit sui æstimationem Deus, suæque diuinitatis specimen exhibere mortalibus, hoc est, ex sua cuiusque mente, sui que notitia perducere nos

voluit in cognitionem tantique opificis reuerēciam: nihil enim expressius repræsentat Deum, quā mens hominis, qua ad imaginem ac similitudinē eius est conditus. Est liquidē homo expressissimum Dei simulacrum. Quamobrē ob externum internūq; oraculum, atque amplissimas dotes didici meruit, quod in hunc cumulativē omnia profuderit munificus ille rerum parēs atque opifex Deus. Huius enim causa omnia producta in lucē, illiusque vsui cuncta patent, ac sunt exposita. Quod ipsum agnoscit Plātes regius, gratiq; animi arguēta profesrens: Fecisti illum, inquit, paulūlo angelis inferiorē, imo propemodum vt Deum quendam gloria & honore decorasti, illumque præfecisti operib. à te creatis. Hanc autem prærogatiuam etiam à mundi exordio obtinuit, adeo vt omnia, dū vigent ac consistunt, homini sint obsequiosa ac famulentur. Sic enim Geneseos primo omnium rerum principatum ac præfectoram Deus homini asseruit: Fructificare, multiplicamini, replete terram, eā subigite, & in pisces aquatiles, volucresque aereas, & omnes quæ in terris moventur bestias, imperium exercete. De mente autem quæ illi diuina est, & qua proxime ad Deum accedit, deque internis animi dotibus, ratione & intellectu, quibus belluis præstat, quam abunde scriptores alii, nec sit huius instituti, in præsentibus supersedeo. De corpore vero, quæque illi cognata sunt, ab eoque dependent, pauca disseram. Illius enim excellens & spectabilis forma moribus animæ congruens atque accommodata, status corporis celsus atque erectus in cœlum os tublime ac resupinatum, omnium partiū ac totius symmetria, seu exacta commensuratio, etiam ab Ethnicis atque à nostra religione alienis sunt deprædicata, adeo, vt mirari subeat nostrorum hominū incuriam, qui aut nihil prorsus scrutātur, aut frigidè, atq; escitāter se ipsos naturæq; opera excutiūt,

*Mens homi-
ni Dei simu-
lacrum.*

Psalm. 2.

*Homo mun-
di præfectus.*

*Decor corp-
oris huma-
ni.*

David natura admirator unicus. quum, David rex magnificè, pressius fixiusq; naturam hominis contemplatus excuscatari coepit atq; exarscere in tanti opificis amorem atq; admirationem.

Psal. 138. Davidi exclamatio in Dei admirationem. Sic n. tum alius, tū huiusmodi elogiis illum prolequitur: Celebrabo te Domine, q̄ mirifice sim formatus, opera tua admiranda sunt, eaq; scrutatur & agnoscit anima mea, non fuit tibi occultum vllum os meum, quum formarer in abdito & quum miro artificio fingerer in materni vteri latebris. In formem atq; in elaboratum foetum viderunt oculi tui, & omnia membra mea velut in libro penes te descripta erant, quæ deinceps non nisi multis diebus formata sunt. Ad mirationem mihi est scientia tua, qua in me formando usus es, excedit illa prorsus captum meum. Quū enim inquit, me totum excutio, quum corporis structurā, animæ præstantiam, vim mentis sedulo expēdo, eaq; ratione ac iudicio assequi nequeam, & maiest. tuam veneror, & amplector munificentiam. Iam vero sinamus paululum interquiescere formam illam spectatissimam, tum reliquas partes corporis. visenda specie: interiorum viscerum situm, naturalium facultatum potentias neruorum à cerebro ortum, ductum artèriarum à corde, venarum ab hepate propaginem consideremus, tum animæ facultates & potentias, quib; ipsa suas functiones profert ac perficit: his accessit spiritus ille ætherius caloris naturalis sedes ac vehiculum, qui trifariam discriminatur, ac totidem locis discretus est, sic vt animalis cerebro, vitalis cordi, hepatis naturalis sit ascriptus: hic cum nativo calore, humoreq; nutritio, vtriusq; fomite corpus alit ac vegetat, atq. in exercendis actionibus vires suppeditat, quamobrem non indiligenter tria hæc fouenda, instaurandaq; sunt somno, vino, alimentis, exercitatione: quæ tamen moderate adhiberi postulant, ne si vel immodica sint, vel intempestiua, hominem à sede mentis contingat dimoueri, multisq; ac variis affectibus duci.

Tres in homine spiritus.

Quæ res spiritus fulcrant.

Ignis

*Igneus est equidem vigor & cœlestis origo
 Omni homini quantum non noxia corpora tardant,
 Terreniq; habitant artus, moribundaq; membra,
 Hinc metuumt, cupiuntq; dolent, gataentq; nec autas
 Respiciunt, clausi tenebrũ & carcere cæco.*

Æneid. 6.

Quibus Poeta quatuor animi perturbationes complectitur, quæ ex intemperantia orta mentem hominis turbulentiã efficiunt atq; inquietã, mirisq; modis exagitant. Postremo ad illa dirigamus oculos, q̄ istis omnibus sp̄ciem præbent, formãq; præstantiam inducunt, hoc est, formandi figurandique fœtus artificium excutiamus, quod tale tantũq; est, vt quiuvis etiã à re medicã alienus in eo excutiendõ vires ingenii acriter debeat int̄dere, huiusmodi enim res scire & perscrutari cuiusuis interest, quum in se ipse verferur, atq; in sui contemplatione quiescat. Siquidem quum homo ex corpore & anima constet & conflatus sit, ipsumq; corpus animæ sit instrumentum per q̄ actiones suas perficit, cui non summa esse debet vtriusq; partis cura & obseruatio? quis non vtriusque incolumitati optime consultum cupiat? præsertim quum alterum sine altero consistere nequeat: suasq; functiones & munia inoffense obire: Namq; alterius sic altera poscit opem res, & coniurat amice. Est quidem corpus pro tempore caducũ & mortale, sed quũ sit animi vas & receptaculum, illiusq; ministerio vtritur. Deus id quoq; destinavit aternitati, ac per resurrectionis mysterium eiusdem muneris voluit esse particeps, nempe immortalitatis.

Affectuum tyrannũ.

Consensus animi & corporis.

Hor. in art. Poet.

Naturalissimum procreate sibi simile, eoz; reuerenter vti debent homines tanquam diuino munere, Deiq; instituto.

CAP. III.

Postquam Deus cœlum ac sublunarem hũc mundum cõdidisset, omniaq; tã mirabili sapientia atq; artificio construxisset, vt nihil ad necessarios vsus, ad commoditatem atque ornatum decisset, visus est

*Coniugii
institutio
à Deo.*

illi desiderari aliquis cui ista essent vsui, quiq; se his oblectaret ac frueretur. Itaq; completo perfectoque omni naturæ ornatu, hominem in mundum tanquã in tuam possessionem produxit, illiq; nẽ vitam inamœnam degeret, in adiumentum ac societatem mulierem adiunxit, in seuitq; vtriq; vim amoris, ac procreandæ sobolis auiditatem, humore spirituq; turcido atq; organis idoneis ad eum vsum præparatis: & ne alter alterius contactum eshorresceret, addidit illecebras, ac mutui complexus appetitionem, vt quum se inirent, suauiter illos affici, mirisque modis deliniri contingeret. Siquidem nisi omnis generis animantibus hoc esset natura insitum, vt posteritati consulerent; ac propagationi insisterent, concideret ac collaberetur genus humanum, nec diu possent subsistere res mortalium.

Geor. 3.

*Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq;
Et genus a quor eum, pecudes, psetaq; vulucrez,
In furias ignemq; ruunt: amor omnibus idem
Quid iuuentu magnum cui versat in omnibus ignem
Seuus amor nempe abreptu turbata procellis
Nocte natat caca se us, freta, quem super ingens
Porta tonat cels, & scopula illisa reclamant
Æquora, nec miseri possunt reuocara parentes.*

*Stemuli
Venaria
varii.*

*Deus cur
coniugium
instituit.*

Quum itaque tam validus sit is affectus, tamq; indomitus, vt ægre possit coerceri (nec n. omnes suis cupiditatibus æque norunt moderari) indulsit homini Deus genialem legitimumq; thorum, vt saltem intra illius limites cõsisterent, nec vago se concubitu contaminarent, q dono continentia sunt destituti Postquã igitur peracto concubitu, mulierẽ conceptu impleri contingit; magna subsequitur natura solertia in fouendo ac coagulando fingendoq; vtriusq; sexus semine, quo statò tempore exactoq; nouẽ mensium decursu emergat dominator ille ac totius vniuersitatis decor homo, hanc spem dubiam ac rudimẽtum

natura hominē effigiare condiscantis: appositissima
 similitudine expressit iob: Nonne sicut lac multissi-
 me & sicut caseum me coagulasti, pelle & carne cir-
 cumdedisti me, ossib. & nervis me compegisti, tuoq;
 beneficio vita mea subsistit: ac tua virtus fulcit spiri-
 tum meū. Huic affinis est sapientis Hebræi sententiā,
 qua vita sua primordia in hunc modū describit: sum
 quidem & ego mortalis homo similis reliquis, terri-
 genæ protoplasti soboles atq. in utero matris figura-
 tus sum caro, 10. mensium spacio coalescens in san-
 guine, ex semine hominis ac delectamēto, subsequē-
 teq; somno. Idem quoq; & ego genitus hausi cōmu-
 nem aerē ac simili modo prodii in lucē, omniūq; ho-
 minum morte ploratū edidi, atq. à lacrymis vitā sum
 auspicatus. Ex quib. intelligimus cum in omnib. tum
 in excitandis ppagandisq. liberis omnia natura or-
 dine ac moderate instituenda, vt ex Hippocratis &
 Galeni sententiā motus seu exercitatio cibū praece-
 dat, cibū sequatur Venus, somnus Venerē, qua exple-
 ta facultates naturales in elaborādo foetu partes suas
 obeūt, ac lassitudo ex cōcubitu cōtracta obdormien-
 ti statim remittitur: adiuuante simul somno cōcoctio-
 nē: somnus n. ad cōcoctionis celeritatē est adiuven-
 to. Caterum quod generationis nostræ principia attri-
 net, magna solet agitari q̄stio. Cōferat ne semē ad foe-
 tus generationē mulier? An cōferat ad formæ simili-
 tudinē sex usq. discrimen virile robur? De effigie, for-
 mæq. similitudine primū mihi instituetur disputatio:
 postmodū de muliebri semine, & quantum ad foetus
 procreationē conferat adiuuenti. Ideo sum facturus
 accuratius quæ apud nostrates non desunt lenē qdā que
 persuadere conantur scēminis. Quinimum conferre
 ad generationē foetus matres, sed tantum gestationis
 tardia obire, nouemq. mensiū fastidia tolerare quasi
 conductitium vterum offerret viris, cui tāquam nauis
 oueratiæ suas merces inferant, suamq. tenuā depo-

Cap. 100

Sapient. 2.

Hominis
primordia
qua.Moderate
omnia insti-
tuenda.Femina
m. tam tri-
bendum in-
procreatione
liberorum.

nant. Qua persuasione efficitur, vt matribus erga sua pignora amor tepescat, omnique humanitatis affectus, qui huic sexus peculiaris inesse solet, penitus exuatur. Quas ego quauis infamia dignas potius depu- ro, quam patiar in vlllo honestarum numero cenferi.

*Catamidiari-
is quid.*

Quod si exēpla in has edenda sunt, catamidiari, hoc est, publicitus spectaculo esse merentur, ac contumes- lia probrisq; affici. His. n. imputandū q̄ nonnulla in suos inhumana sunt ac crudeles, suosq; foetus vel exponant, vel desertos patiantur. Quæ seuiore sunt ac magis feroces quam tigrides, leopardi, vrsi, pan- thera, aliaq; bruta pecudes, quæ multum operæ im- pendunt alēdis fouēdisq; foetibus: q̄ etiam in ali- te domestica gallinæ commonstrauit Seruator, adeo vt animantia quæq; p̄ catulis suis dimicent, ac se pe- riculo exponant, viræq; discrimina illorum causa animose adeant. Vidimus autem hisce vernis mensib. trecentarum ouium gregem, quum balantes foetus scapha è littore auectos, matrumq; vberib. auulsos, nō deterrita maris sauitia, incredibili affectu profes- querentur, accedente Oceani astu ad vnam omnes fluctibus oppressas. Quo exemplo commonitos ves- lim, & documenta sumere improbos atq; inhūma- nos progenitores, qui aut nihil prorsus, languide & oscitāter erga liberos, erga chara sua pignora afficiū- tur: quum inertia muraque pecora maētationi ac la- nienæ destinata non vulgarem affectum ac propensū animi testificationes erga suos proferant.

Matth. 19.

*Ex animan-
tibus natura
vni persfici-
tur.*

*Exhortatio
ad humani-
tatem ex a-
nimantium
affectu.*

Do similitudine natorum cum progenitoribus. Et qua ratione, qua foris incidunt, infanti communicentur, multarumque rerum formas ex matris imaginatione concipiat.

*Seminis effi-
cacia in si-
militudinis
ratione.*

CAP. IV.

Constans est apud Medicos, multisq; rationib. cō- firmata opinio, si mulier semen conferat affluē- tius, matri infantē assimilari: sin viro profluat exu- berantius: patri, q̄ si ex æquo, patriq; mensura, ac col-
latis

latis virib. contribuunt, vtriq. assimilem esse vel parte vna patrem altera matrem referre: deniq. si in dextrū vteri sinum deriuetur, atq. è dextro teste promanet, caloris ratione marē proferri: si vero è sinistro atq. in læuā partem inclinēt, ob loci frigiditatē atq. humiditatem femellā procreari. Nonnunq̄ Lactantio teste, quum forte in læuā partem vteri viri semen incidērit, mas quidem gignitur: sed quia in parte, quę fœminis procreandis destinata est cōceptus perficitur, aliquid in se semiuirile habet, supra quā viri decus pariat vel formam venustam, vel nimjū candorem, vel corporis lauorē ac mollitiē vel vocem gracilem atq. exilem, vel mentū glabrum nullaq. barba decoratum, animū deniq. minus virilē; rursus si in partē dextram fœminei sexus semen defluerit, fœminam quidem procreari contingit: sed quoniā in aliena parte concepta sit, habet in se aliquid virilitatis, vltra quā sexus ratio permittat, vt valida membra, nimia proceritatē, colorē, fuscū, faciem hispidā, vultū indecentem, vocem robustā, animumq. virilē atq. audacem: quo fit, vt istiusmodi cōstitutionis mulieres excusso iugo imperium in viros exercent, tantumq. sibi in administrandis reb. assumant auctoritatis, vt viris ne hiscere quidem aut mutire liceat. Hęc autem & pleraq. alia, q̄ de similitudinis ratione adferri possunt, licet sint vero consentanea magnaque ex parte sic res euenire soleat: præcipua tamen effectus huius causā in tacita mulieris imaginatione consistere mihi videtur. Si quid n. illa animo concipiat, aut in obuia quæq; inconniuenter defigat oculos mentiq; inprimat, ea plerunq. infans in extrema parte repræsētat. Sic inter amplexus & suauia si mulier oculos accognitionem in viri vultū dirigat, aut quem aliū præsentem imaginetur, huius effigies in foetu solet elucere. Ea si quidem est imaginaria facultatis vis & potētia, vbi mulier fixius quid intuetur, vt simile quiddam conspectis emoli-

*Libro de Op̄
fic.*

*Lactantii
sententia de
similitudinis
ratione.*

*Virago vnde
nomen sortis
ta.*

*Mulier qua
magis impe-
riosa.*

*Imaginatio
mulieris
quid volu-
tur.*

*Leporina affi-
sag, labra
vide.*

*Arte muta-
tur species &
color animã
rium.*

Genes 30.

*Iob 7. c. 12.
Pluris senten-
tia de simili-
tudinis ratio-
ne.*

atur, adeo ut infanti varias rerum formas induci cõ-
tingat, ac nauios, lentigines, lituras, verrucasque im-
primi, quæ non facile elui possunt, aut emaculari. Sic
nostrates matronæ ex leporis obtutu infantes edunt
labellis supremo bifido ac bifurcatim dissecto. Simili-
ratione nonnulli simis existunt repandisq; naribus,
ore distorto, labris indecore prominentibus, toto-
que corporis habitu deformi, quod mulier conce-
ptus ac gestationis tempore, oculis totaq; mente ac
cogitatione in monstrosas qualdam species fuerit de-
fixa. Tale quiddam in reliquis animantibus elabora-
re solent nature artifices obiectis sub ipso conceptus
n omento variarum rerum coloribus. Quo strata-
gemate astuq; vsus Iacobus, cui postmodũ Israel
nomen inditum, passim stratis obiectisq; virgultis, qui-
bus cortices ademerat, maximam gregis partẽ quum
se inirent, maculoso tegmine, varioq; ac versicolore
velle prastitit. Sic picturatas alites, sic canes equos-
que scutularos ac guttatos perfecimus. Quod nature
artificium, omnesque similitudinis rationes ac caus-
sas exactissime expressit his propemodum verbis Pli-
nius: Similitudo in animo menteq; est reputatio, in
qua multa creduntur fortuita pollere, visus, auditus,
memoria, comprehensa haustaque sub ipso cõceptu
imagines, tum subito oborta cuiusq; rei cogitatio ef-
fingere similitudinem, formasque miscere creditur,
hinc alios auorum, alios patrum, plerosq; autem co-
gnatorum effigiem ostentare. Ideoque plures in ho-
mine, quam in reliquis animantibus differentia ac
discrimina, quoniam cogitationum velocitas, ani-
miquæ celeritas, atque ingenii varietas multiformes
notas imprimit, quum ceteris animantibus animi fe-
re sint immobiles stabilesque atque in suo cuiq; ge-
nere similes. Quo fit, ut mulieris imaginatio alienam
formam, atq; aliternã effigiem infanti inducat, nullaq;
in parte gignenti similẽ, sic mulier quædam quum ex-

tra legitimum thorum se alteri prostituisse, metuens ne in opinato subitoq. mariti interuentu opprimeretur exactis nouem mensibus infantem enixa est non adulteri, cuius facti uo vsa erat concubitu, sed absentis mariti profus similem. Qua de re existat perquam lepidum Epigramma disertissimi viri Thomæ Moris, quod quom huic argumento mire congruat, non graua bor ad scribere:

Quod ante conuinx quatuor
Natos Sabine protulit

Multum ecce dissimilis tui.
Tuos nec ipse deputas.

Sed quem tibi puellulum

Enixa iam nuperrime est,

Solum tibi simillimum

Pro quatuor complecteris.

Adulteros quatuor

Vocas, repellis, abdicas.

At qui grauis tradunt Sophi,

Quodcumq. matres interrim

Imaginantur fortiter,

Dum liberis datur opera,

Eius late ter & notas

Certas & inde ebiles.

Modosq. inexplicabiles

In semen ipsum congers

Quibus receptis intime,

Simulq. conuoluentibus

A mente matris insitam

Natus refert imaginem.

Quum tot abesses milibus,

Dum gignit uxor quatuor,

Quod esset admodum tui

Secura dissimiles parit.

Sed unus omnium hic puer

Tui refert imaginem.

Quod mater hunc cum conatipis

Sollicita de te plurimum

Te tota cogitauerat,

Dum pertimescit arxia.

Ne tu Sabine incommodus,

Velutq. lupus in fabulam

Superuenires interrim.

Thomæ Moris
lepidum epi-
gramma.

Quo fit ut inefficax sit argumentum, ac profus inu-
lida, parumq. firma asseueratio, quæ in designando
parente ex similitudinis ratione sumitur. Neq. enim
naturæ lex, aut publicus orbis consensus, ob similem
formam atq. effigiem cuiquam prolem addici pati-
tur. Caterum quod ad ingenia, ad mores, ad studia,
animiq. propensiones attinet, quotidiana exempla
demonstrant, liberos, ut quibus omnis vis animi ac
vitalis spiritus ex facultate seminis est infusus, pari
propemodum esse conditione cum progenitoribus,

Similitudo
nemini prole
asserit.

eademq. cum iis naturam fortiri. Verum hac in re plurimi refert intensius aut remissius. re Venerea affici, illiq. incumbere. Sunt enim pleriq. minus salaces, minusq. feruidi, & qui non magnopere hanc monomachiam, hoc est, singulare certamen expetant, imo hoc luctamē detreſcent potius: hi quo vxoribus gratificentur, easq. pacatiores, magisque commodas experiantur, penſum conubitus, ſed debitum, vt Paulus vocat, perſoluunt quidē, ſed languide & oſcitant. Quo fit, vt foetus à parentum natura ac moribus, in ſuaq. generoſitate deſciſcat, atq. hinc ſapienter aliquando ſtupidos atque merces, parumq. ſanz mentis liberos procreent, quod huiusmodi voluptatibus non magnopere afficiantur. Quū vero progeneratores in Venere incaleſcunt ardentius, ac cumulate affatimq. conferunt, plerumq. euenit, vt liberi eodem mores ac ſtudia, motuſq. animi ac geſticulationes exprimant, parentumq. indolē repræſentēt, Vt n. alites eandē cum parente naturam fortiuntur, eundē in pennis colorē referunt: ita liberi progenitorū mores exacte exprimunt, eademq. cum iis ſunt naturæ eſſentia. Sic quæ parētū ſigna genitiua impreſſa ſunt, eadem filiis ineſſe conſueuerunt. Siquidem ex Horatii ſententia, Carminum lib. 4. ode 4.

*Fortes creantur fortibus & bonis. Virtus; nec imbellem ferocem
Eſt in inuēcū, eſt in equū patrū. Progenerat aquilæ columbā.*

Et quoniam inſtitutio naturæ dotes perficit, atq. errores corrigit, vitiaq. eximit, commodum adiecit:

Doctrina ſed vim promouet inſiam.

Reliquæ mores peſtora roborant.

Chremes quoq. Terentianus ex maternis moribus filium aſtimat. Sic enim, cum Soſtrata Heautontimorumenos Actu 4. Scena. 1. rixatur.

Id quod non eſt conſimili moribus.

Conuincet facile ex te natum, tu ſimili eſt probe.

Nam illi h. l. vitu eſt. l. l. tūm. quoniam ita dom ſit tibi.

Et in præ. rea talem, niſi tu, nulla pareret filium.

2. Cor. 6.

*Sapientes
aut aliquant
de ſtultos
procreant.*

*Simile ab
alibus.*

Et quidem ita natura comparatum est, idque magna ex parte usu venire videmus. ut filii sint paternorum morum a muli, parentumque vestigiis insistat, sic ut plerique sectentur aleas, scorta, popinas; nonnulli tamen parentum industria atq. educationis beneficio ad summam virtutem emergunt, ac ad optimam frugem se conferunt. Quamobrem sedulo cuiq. elaborandum, ut ita affectibus moderetur, vitaq; cursum ac victus rationem instituat, ne vel sibi quicquam incommodi inferat, vel aliquo vitio suos contaminet. Siquidem ex patris semine, materniq. sanguinis profusio atq. affluxu multa ad posteros solent derivari. Eadem enim vis & natura, quae parentum semini inest, in natos diffunditur ac transuafatur. Sic ex Castulli sententia,

Natura sequitur semina quisq. sua.

Quum autem semen ex praecipuis partibus defluat, omniumque membrorum in se naturam vireisque complectatur, fit ut quae vitia vlli parti inherint, ea hereditario iure proles fortiantur. Sic qui elephantiasti, quae vulgo lepra dicitur, epilepsia podagra. cetera, morbitque aliis contagiosis sunt inquinati, iidem vitiis suos imbuunt. Et quoniam maternus sanguis praecipuum sit foetus alimentum, & foecundaria procreationis origo, plerumque evenit, ut plus labis ex matre contrahant, siue corporis habitum, siue animi mores spectes. Sic improbe apud nos, temulentae ac stolidae liberos producant sibi prorsus affines, virisque maternis affines. Materna autem macula plus officit liberis, quam paterna. quod ad expugnatam pudicitiam, aut commaculatam genialem legitimumque thorum attinet, vel obbibendi contactudinem ac temulentiam aliamque improbitatem spectat. Nam si vir aut adultus iuuenis nulli addictus, nec coniugio alligatus, ex puella quaedam prole suscitet, id laudem propemodum meretur,

*M. l. corus
malu quum.*

*Parentum
morbi ac vitia
in proles
redundant.*

*Ex m. l. ore
maior mali
pars in natos
deuoluitur.*

non vituperium: quum vulgo dicitare soleant, tuto huiusmodi homini posse elocari filias, nempe non infœcundo aut effœcto, nec deplorata sterilitatis, vt qui iam specimen ediderit progenienda sobolis: quum fœmina aut puella nubilis maturaq; viro, si id factiter, aut tale quiddam admittat, vbi vri aut prurire occeperit, illam exiustimationis iacturam hoc pudicitia detrimentum patiat, vt vix cerdo infimaq; fortis homuncio se illi addicere sustineat, aut sitale quiddam aggrediatur, confestim prostituti corporis vitium exprobratur. Ita vbi semel pudicitia vlli virguncula excussa est, atq; expugnatũ virginalẽ claustrum, abditq; embolia referata sunt, nunquam ea labes ac macula elui potest, nunquam hic hiatus resarciri. Siquidem, vt is ait;

Nulla reparabilis arte

Lesã pudicitia est, deperit illa semel.

*Embolia in
gressu se
cretior, ab
immitten-
do.*

Eccles. 7.

Quo spectat illud Plauti in Amphitruone: Non ego illam dotẽ ducẽ esse, quæ dos dicitur, sed pudicitiam & pudorem, & sedatum Cupidinem, Deum metum; parentum amorem & cognatum concordiam; Quapropter præter alios sapiens ille Hebraeus studiose commonefacit progenitores, vt vigilanter prospiciant filiarum suarum pudicitiaẽ arque honestati, ne illas consuetudine improberum contaminari contingat, aut vllam maculam concipere. Est enim is sexus natura fragilis, atque ad ruinam propensior. Quam itaque plurima sunt, quæ moribus vitæque integritati officiant, nec minus rara quæ effigiem, formamque corporis denonestant, danda cum primis opera, ne quid incidat, quod animũ deprauatis moribus, corpus monstrosa aliqua specie posset deformare. Et quoniam corporis species formæque elegantia omnibus grata acceptaq; est, accurate obseruanda sunt, quæ ex naturalium causarum progressu, formæ gratiam vel conciliant, vel adimunt, Ea quum

in muliebri imaginatione, atq; iis qua foris obueniunt potissime consistat, emendandum, ne quid illi sexui versetur ob oculos, ne qua obrepat absurda cogitatio, quæ in elaborando fingendoq; foetu aliquid adferat detrimenti. Si quid enim alicunde mali ingruat, si quis incidat terror aut ex re obuia trepidatio, confestim omnis affectus & consternatio in foetum decumbit spiritibus naturalibus atq; humoribus conuersis, totaq; muliebri facultate in tale quiddam effigiando occupata. Vehemens siquidē fixaq; cogitatio dum rerum species vehementes mouet, atque identidem versat, formā figuramq; quā assidua imaginatione reuoluit, foetui imprimit, atq; illi rei cogitata figuram inducit. Spiritus enim interni atq; humorum affluentia rei excogitata pingit formatq; imaginem. Nec vero temere aut ex nulla causa est, quod nonnulli enormi sint corpore aspectu toruor atq; inamæno, protuberantibus inflatisq; buccis, ore distorto, risuq; indecenti, quum hæc eo eueniāt, quod grauidæ huiusmodi spectra ac simulacra cogitatione menteq; conceperint, aut oculis intentius in illa fuerint defixæ: Sic nihil mihi æque improbari solet apud lasciuiores mulierculas, quam quod catellis stratisq; sese impensius oblectent, quodq; illos sinu gestant, fouent demulcent, basiant, blandeque contrectant. Horum enim consuetudine & aspectu natura foeminarum imperfecta, nescio quid alienæ formæ animo menteq; concipiat, ac foetui inamabilem minusq; speciosum vultum affingat. Sic apud Belgas catelli quidam Melitai in delitiis habentur Heroinis, Camusii vulgo à naribus dicti, pusillo corpore, colore niueo, naribus medio simis ac depressis, pinna eorum resupinata, cauda nō in aluum reflexa, vt in ignauis canibus, quos hybridæ vocāt, sed erecta atque in sublime falcata oculis mire patulis, ac protuberantibus, vtrinq; lippitudine vitiatis, fractis

Mulier gestans vterū affectibus exposita.

Vnde corporis deformitas.

Catelli Melitai.

eneruatisq. cruribus ac circa pedum suffragines repandis, postica vero corporis parte glabra, & quam nulli pili conuectant sic ut podicē indecenter conspiciendum pra. beant, eiusq; rei causa spectantibus subinde obuertant. Hoc animalculū, quoniam membris moribusque ridiculū est, multa; obtinet, quæ

Mulieres immodice canibus afficiuntur.

gignentis natura in se quoque posset transformare, ablegandum censeo, ne quas imprægnari contingit, aliquid deformitatis ascescant. Hanc autem monstruosam formam membra; tam deformiter distorta non sunt natura nati, sed hominum opera. qui caueolis includunt, subductoq. alimento cogunt gracilescere, quemadmodum virguncalis, ut est apud

Rei gesta e. narratio.

Terentium cibum subtrahunt, quod reddunt iuueas, ne si qua paulo sit habitior. athleta videatur. Sic circumforanci circulatores iuueniculis membra intorquent, quo in obeundis saltationibus sint agilliores. Nuper nebulo quidam oppidatim spectandum obtulit infantem inusitata magnitudinis, capiti reliquis membris non correspondentibus vlla proportionem. Quod vitium ubi ex morbo contrahitur, non

Hydrocephalon quale capitis vitium, vulgo Bols hoofst,

arte ascitum, ut hoc erat, hydrocephalon Medici vocant ob caput scilicet aqueo humore turgidum. Huius quum picturā modo spectasset grauida quædam, tam insolito spectaculo attonita, exacto gestationis tempore; non sine vitæ discrimine infantem edidit fungoso, stupendæq; magnitudinis capite; cui hoc etiam accessit mali, quod inter nutricis amplexus magis magisque extumesceret, atq; ad molē insignē protuberaret. Quod mihi-questa est mulier oblato puero, cuius quum caput hinc inde prementibus digitis leniter contrectarem, puluiui more subsidebat modo cutis, modo assurgebat. Huiusmodi autē spectacula non prægnantibus modo sunt euitanda, sed omnibus etiam, quibus horum conspectus & imaginatio nocturnam quietem possit vel intercipere,

vel

vel turbare, quod fere vsuuenire solet pueris, ægro-
 ris, seniculis, melancholicis: quibus tamen monstri-
 ficus rerum aspectus minus incommodat, quã mu-
 lierculis, quæ oblati huiusmodi simulacris simile *Vnde pueri*
 quiddam in vtero effingunt, ac moliantur. *Quum n. nota impr-*
 omnes vires ac naturales facultates totæ sint in for- *mantur, &*
 mando fingendoq. fœtu, fit vt muliere aliquo malo *deformia*
 percussa, omnes humores ac spiritus ad ima ferantur, *species.*
 atq. in vteri secessum confluant. Quibus quum acce-
 dit inhærens penitusq. menti infixæ conspectæ rei
 imaginatio, vis ipsa quæ formationi infisit; eã formã
 ac speciem quam animo concipit, effigiat; ipsiq. fœc. *Prouerbiis*
 tui inducit. Neq. enim temere est, quod dicitur. *Ima- vulgare est*
 ginatio facit calum. Simili ratione si forex, ærulus, *imagina tibi*
 mustela, aut tale quiddã inopinato corpori insiliit, *ne desinas*
 aut fragat, corna, cerasa, bacca, vnaq. acinus illi parti *inm.*
 incidit, confestim notam imprimi contingit: illiq.
 membro huiusce rei imprimi vestigia: nisi forte mu-
 lier in ipso momẽto, quo hæc corpori ingruunt, subi- *Quando mto*
 to absterfo membro, posticæ, aut remotiori parti cor- *let ex facie*
 poris manũ admoueat. Quo factõ confestim auerti *in femora*
 tur malum, aut contactõ parti nota infigitur: tota *aut nates,*
 imaginatione ac facultate naturali eo conuersa. *notas trahit*

De absurdo pragnantium appetitu, atq. insatiabili rerum de-
siderio, quibus si contingat frustrari, periclitantur.

CAP. V.

Superioris narrationis series exigere videtur, vt de *pica mor-*
 pragnantiũ malacia, rerumq. insatiabili appeten- *bis, vulgo*
 tia pauca differã. Quandoquidẽ in simili fere ratione *Frembdõ*
 hæc ipsa cõsistunt, Circa tertium à cõceptu mensem *lust.*
 vitium grauidas infestat, Græciskitta. Latinis pica di-
 ctum, in quo ob vitiosos frigidosq. humores, atq. a-
 cidã pituitã, qua ventriculus imburus est, carbones,
 putamina, cretã, testacea, aliaq. esui inidonea, auide
 cõcupiscunt. Quod malum potissime inualefcit, quũ

*Humida
mulieres exo-
tica appeti-
tunt.
Res gesta
narratio.*

*Mulier pra-
gnans incom-
modum sen-
titi ex dene-
gati edulsi.*

infanti crines erumpere incipiunt, ac foemellam gestant. Siquidem ob caloris penuriam, humores pituitosissimi concoquantur, quo fit, ut flatu crebrius, ructus ac fluctuationes foeminas molestant. Hinc affinis mulierum malacia, seu mollietas, cui viri etiam ac febricitantes plerumque sunt obnoxii. Prægnantes autem quæ hoc vitio tentantur, tam in explebili tenentur rei alicuius desiderio, ut si denegetur, aut potiri nequeant, cum se tum foetum in præsentaneum vitæ discrimen adducant. Id malum Belgicæ nationis matronas magnam ex parte corripit: quod sint humentis frigideque naturæ, ac pravo nutrimento alantur. Non defuerunt nostra memoria, quæ conspecto viro quodam thoroso, ac corpore succulento, morfu huius appeterent artus. Quod ipsum cuidam gravidæ, quæ illius desiderium expleret, & ne quid incommodi accideret, haud grauate admisit: itaque illa dentibus partem auulsi, crudamque paululum modo mandibulis confectam deuorauit. Illa vero nec dum satiata iterato id tentauit, ac viriliam repulit, nec denuo in corpore suo pati lanienam sustinuit. Quæ confestim mœrore rædioque affecta, parturire occipit: ac quum geminos gestaret, alterum viuum, alterum quod eodem pulpamento frustrari contigerat, mortuum edidit. Huius non alia mihi ratio excogitari posse videtur, quam quod contracto mœrore mulieris animo spiritus vitales imminui atque humores foetui alendo destinatos alio auerti, nec ad vterum deferri contingat, sic ut infans alimento, quo illum mater expleri voluit, defuitus vel elanguescat, vel emoriatur. Quum enim meatus & conceptacula per quæ derivari dirigique commearus in vterum solent, occludantur, frustrari alimento infantem est necesse, ac vita priuari. Quod si prægnans validæ sit naturæ, suisque affectibus obistere norit ac mederi, non omnino extinguatur, sed valetudinarium infantem esse contingit.

git. Ex his abunde perspici potest, quid efficiat mulieris imaginatio, quid rei obiectæ ac mente cõceptæ desiderium in formando fingendoq; fœtus corpore. Quamobrem non præter rationem artis mihi facere videntur, qui minus rigidi nonnullis licet aliena appetant, nonnunquam admittunt, modo ne magnum detrimentum corpori sint allatura; tali enim victus ratione aliquando diuturnos chronicosq; morbos discutimus. Sic ubi ægroti longis morbis conflictantur, non admodum difficilem aut refractarium præbere me soleo in iis admittendis, quæ summa auiditate ac quodãmodo blandimentis, tum velut precario exposcunt, cum impense ea cupiunt, magnaq; alacritate atq; auide assumunt, vt excitato calore naturali, infirmitq; facultatibus irritatis atq; excitis, concoqui infixos corpori humores contingat ac meatibus reclusis dissipari. Itaq; ex Hippocratis auctoritate nonnunq; ægrotis gratificari studeo ad eaque mulsare ac conuincere, quæ nõ magnã noxam corpori inferunt. Siquidem (vt is ait) paulo deterioribus & potus, modo suauior, meliorib; quidẽ, sed minus suauibus præferendus. Quæcunq; enim sapidiora sunt, palatoq; gratiora, & facilius concoquuntur, & plus alimenti adferunt, q; auide, summaq; voluptate ea ventriculus impletatur. Sic noui qui ex haleculis, quas arengas nostri vocant crudis etiam, recensque inani exemptis, quartanas, erraticasq; febres discussunt. Sic in deploratis morbis, quiq; ad summũ prauitatis aduerti sunt, auidã illam appetentiã non magno opere formido: neque enim in illis admittendis, quorũ flagrant desiderio, me aut contentiosum, aut obstinatũ præbeo: sed adhibito delectu præscriptaq; vtendi ratione ac modo, eatenus hæc illis admitto, quatenus non offectura valetudini confidam, morbumq; expugnatũ iri coniciã: huiusmodi enim acrimonia, edendiq; cupiditate acuitur atq; extimula-

*Ægrotis
quando in
edulcis gra-
tificandum.*

*Lib. 2. As
phorif. 38.*

*Auidit as o-
mnia sua
via efficit.*

*Morbos ex
pugnari ci-
borum non-
nullorum de-
siderio:*

tur nature vis & potentia paulo ante sopita colle-
ctisq; viribus morbum impetit a lacrius. Sic morbum
morbo, vt clauum clauo retundimus, maloq; nodo
malū adhibemus cuncum: quod ipsum nemini ab-
surdum videri debet, cum in quibusdā morbis febrē
sponte excitemus, qui alias futuri erāt deplorati. Sic
noui qui ex subito hostium incurſu, incuſſoq; inopi
nato timore quartanam depulerunt. Sic apud nos
morbus popularis, qui aliquot milia abſorſerat, ex-
orta repentina Oceani inundatione, conſeſſim con-
ſileſcere, proruſuq; ſauiſſe deſtitit. Ingruente enim ex-
terno aliquo tumultu, humorū colleſtiones diſſipa-
ri, ac morb. oborta critica evacuatione miſceſcere, ac
ſedari contingit. Atq; hinc eſt, q̄ hydrophobos, hoc
eſt, qui ex canis rabidi morſu & aquā appetunt & re-
formidant, inopinato ſubitoq; impulſu aquis im-
mergimus, ac metum metu diſcutimus: nonnullos
frigidiſ morbis oppreſſos irritamus, atq; vt incandes-
cant, efficiamus: quo excitato calore natiuo crudi
frigidiq; humores concoquantur, ac natura ad ex-
pugnandum morbum incitetur.

*Morbum
aliquando
morbo expu-
gnari.*

Semen conferre mulierem, totius operis eſſe conſortem.

CAP. VI.

*Femininon
deſſe ſemen
ratione con-
ſiſtitur.*

Quamquam virile ſemen cum primis efficaci agen-
tis motuſq; ac generationis principium exiſtat,
ſemen tamen conferre mulierem, atque efficaciter
procuratori ſætuſ adminiculari, ſolidis rationibus
commonſtrari, validiſq; argumentis conuinci poſſe
video. Primum fruſtra illis indita forent vaſa ſemi-
naria, teſteſq; annexi genitales, ſi excremento ſemi-
nali deſtituta mulier, quam minimum conferret,
proruſuq; eſſet aſymbola. Cum autem nihil temere
natura ſit molita, neceſſe eſt ad ſeminis vſum ac pro-
pagandi facultatem fabricata eſſe, ſuiſque ſedibus
ac locis collocata, cum teſtes, tum ſeminis concepta-
cula,

cula, quorum vis ac natura est spermaticam vim foecundā ac prolificam suppeditare. Nec ad id eōuincendum quicquam adferri potest validius quam quod obseruamus magnos suboriri morbos, laeuaque excitari mulierculis symptomata, nisi semē concubitu irritatum profuar. Multas siquidem videre est tum viduas distinetas. Veneri, tum virgines nubiles, maturaque; vix, ubi serius ad cōnubium expetuntur, erumpentibus etiamnum statō tempore mensibus, animi deliquio, atque vteri strangulatione acerbissime infestati. Equidem omnibus hoc persuasum esse cōuenit: plus detrimēri naturā inferri ex vitiatō seminis, quā menstrui floris suppressione. Nam semen corruptū virus contrahit, ac veneni qualitatem asciscit: hinc gilvus ille, ac mustelinus virguncularum color ubi vri, ac prurire incipiunt: hinc crebra suspiria, cordisque tremor & palpitatione expultrice scilicet facultate ad excretionem turgentis humoris incitata. Quod si tales seu viduas pruriginosas, seu puectionis aetatis virgines cōnubio destinari cōtingat, ac semen subdito virili pessulo elici, in vsumque procreandae sobolis depromi, p̄tinus illas efflorescere videas; ac faciem roseo nitidoque colore perfundi, blandas denique; atque amabiles, minusque tetricas ac morosas, praesertim ubi viros nactae sunt qui valenter munus suum obeunt atque officio cōnubiali strenue perfunguntur. Et quanquā in his non consistat legitimi thori societas, nulla tamēre magis deuinciri perspiciamus hunc sexum, quā si vir hac in re sepius uxori obsequatur. Sic enim omnia pacatio-
ra sunt in adibus, nullaeque; ingruunt in temperia, nulli tumultus, nulla tempestates. Alioquin si rarior sit cōcubitus, aut vir in praestanda opera pensoque. absolūdo languescat, omnem rerū domesticarū ordinē inuerti videas, omniaque sursum ac deorsum misceri: adeo sunt auidē huiusce voluptatis nonnullae, vt lassari citi⁹ quā satiari queāt. Quae mihi potissima cā visa est

*Seminis co-
hibitis nocet.*

*Virgines in-
pestiue ilo-
canda.*

*Puella ma-
ritata reni-
usunt.*

*Mulier con-
cubitus usque
da.*

quod mulier in congressu, mutuoq; amplexu semen conferat, & viro plus voluptatis concipiat. Cū enim natura comparatum sit, vt genitalis seminis excretionem propter turgidi spiritus eruptionem, neruorumq; tentiginem, ingens comitetur voluptas, ipsaque mulier geminum munus obeat; atque utroque modo patiatur (elicit enim virile semē suumq; cum eo commiscet) verisimile est illam plus gestire, ac voluptatis concipere, perfundiq; affluentius. Quo fit, vt

Famina virum vt materia forma appetit.

Cur forte proles matri affinis?
Lib. 2. de sem.

*Simile à sa-
tu & colons
industria.*

*Cur proles matri addis-
sior.*

*Matth 2:
Elior. 32.*

proles matri sit plerunq; quam patri contormior, quod vires maternæ excuberātius illi sint impressæ, argumento quod mulieres infantes diligant impensius, summoq; studio erga illos afficiantur. Si quidem prater seminis excretionem, etiam sincerissimi sanguinis scatebra, atq; irrigatione toto gestationis tempore foetus alitur atq; augetur. Itaque Galenum in ea esse sententia comperio, vt foetum plus paulo à matre suscipere, quam à patre censeat: ipsamq; speciem, sexusque discrimen ad menstrui sanguinis affluentiam refert: similitudinis vero rationem ad seminis vim ac facultatem. Vt enim stirpes plus consequuntur ex vberitate soli, quam à coloni labore atq; industria: sic infans omnia vberius à matre accipit: Primum enim vtriusque semina vteri calore foueri contingit accingebari, deinde sanguine materno adolefcere taciteq; ac sensim incrementa suscipere.

Hinc maxima amoris vis infantibus erga matres propter sympathiam, hoc est, consensum, ac naturæ cognationem, quodque cumulatiuè maternæ vires illis sunt indita. Similiter matres totæ sunt philosophor. gr hoc est, indulgentiori affectu erga teneram ætatem, quam patres, qui plerumque seueriores sunt, magisque rigidi. Quod designari puto ab Euangelista, cum matres inducit Rachaelis nomine deplorantes infantium suorum calamitatem, tantumque in animo concepisse vulnus ob filiorum orbitatem.

ob

ob desiderata, extinctaque, tam chara pignora, ut nulla blandimenta, nullaq; lenocinia, aut verborum solatia admiserint. Nihil enim ex Esaia sententia naturæ legibus repugnantius, quam quod mulier infantis sui obliuionem concipiat, exutoq; materno affectu ac pietate, erga vteri sui filium sit inhumana vel leuiter afficiatur. Ceterum videmus & patribus suam non deesse propensionem, affectumque naturalem illorum quoq; mentibus inuadere, verū lenius se is in natos exferit. Siquidem adulus illi magis afficiuntur ac tum demum illorum rebus prospiciunt, commodisq; consulunt, dum spem aliquam de iis concipere incipiunt, matres veto infantia potius misereant, & quia ab alieno, externoque subsidio ea ætas dependet, eo studiosius, pauloque maiori cura illam fulciant, eiusque tutam suscipiunt, minus rigida, magisq; exorabiles, quam patres. Huius rei causa toties ad remuneracionem, ac mutui officii vicem sacri codices inuitant, quam ciconiarum exemplo progenitoribus debent liberi, multisque locis gratitudinem atq; hospitium exigunt. Patrem affectum videre est in gallina, quæ pullos, quos fouit, impensius amat: & quanquam gallus ovis eam vim, qua animantur, indidit, nulla tamen cura tangitur, nullo erga pullos affectu ducitur. Quod autem vterque conferat, ex gallinarum ovis experimenta capimus, nam & gallinæ citra galli operam ova pariunt, at illa si fouere contingat gallinæ subdit, putrescere citius quam animati: cū ova à gallina edita quam gallus subegit, post vndeagesimum ob incubitudinem alites proferant, adeo ut pipiant etiā antequam testam aut putamen rumpi contingat. Hæc igitur radiosā matrū gestatio, qua anni dodrantem purissimo sanguine foetum alunt ac nutriunt, amor deniq; erga recens editum infantem, tum similitudo matris plerunq; conformis ac concolor, eudem;

Cap. 49.
Cur mulier
quam vir,
erga natos
properior.

Math. 23:
Ciconia pa-
rentibus af-
ficiuntur.

Gallina ius
cubatio.

Mulieres non segni in elaborando facti.

ten evincunt semen conferre mulieres minusque otiosas esse in elaborando formandoque foetu, quam viros, qui ingesto semine, expletoque concubitu, subducunt sese, ac nullam mulieri præstant operam, nullum adferunt in perficiendo foetu adiuventum, cum interim in tanto mensium decursu, multa effingere atque elaborare debeat vteri muliebris facultas penitusque necesse est.

Æneid. 6.

Mul. a. d. u. concreta modis inolescere miris.

Vnde species sexusq; animalis, hoc est, utri acceptam ferre conueniat, virone an mulieri, masculi vel femella procreantem.

CAP. VII.

Deus propria factura ditato causa.

Quamquam totius vniuersitatis opifici omnia merito ferantur accepta, multa tamen fiunt ex natura decursu, suoque ordine incedunt, atque inuito motu feruntur. Horum omnium cum Deus sit auctor, ipse pleraque inmutare solet, atque rerum ordinem & seriem inuerrere, contraque naturæ legem alia forma ac specie nonnulla producere. Verbi causa, Mulier masculæ prolis auida, in Deum sua vota dirigit fatigatque precibus atq; efflagitat, vt virilem sexum concipiat, cuius supplicationibus Deus annuit, illiusque voluntati acquiescit, atq; obsequitur. Exemplo res erit testator; Sara prorsus effœta, & cui iam pridem menses subtraherant, ex Abrahamo grandæuo prouecta que ætatis, Isaacum cœcepit, in quæ Deus totam posteritatis spem sitam esse voluit, omnesque nationes auspiciatum hinc habere salutis asserta que libertatis initium. Anna idem mœrore, tradioque sterilitatis confecta, cum precatur assidue ac fecunditatem exposcit ardentius, Samuel à Deo extorsit. Elisai quoque officiosa sedulitatis hospita ad prophetæ preces filiū consecuta est, quem et iam mortuum ad vitam postliminio reuocari contigit. Quin & Zacharias senilis deuexaq; ætatis, sic omnia moderatè diuina

Genes. 17.

1. Reg. 1.

2. Reg. 4.

diuina dispensatione ex Elisabetha annosa ac deplorata sterilitatis, Ioannem Christi præconem suscitauit. Multiq. alii singularem sexum à Deo eblandiuntur, quo non desit, qui in maiorum hereditatē succedat, in quem opes atq. heriles facultates deuoluantur. Hæc diuini esse maneris nemo potest ambigere, eaque peculiarem effectum ex Dei voluntate obtinere. Caterum de iis nobis instituetur sermo, quæ ex naturalium causarum progressu emergunt, quæq. natura vi sua in se ipsa moliri soleat. Ipsa siquidē præparat corpus animæ morib. aptum, suumq. temperamentum cuiq. accommodat. Cum autē duo sint principia, ex quib. corpus humanum coalescit ac generatur, quæq. infanti progenitorum similitudinē, atque sexum inducunt; semen q. utriq. cōmune: menstruus humor fœminæ solum peculiaris: similitudo consistit in virilis vel fœminei seminis facultate & virtute, sic ut vel vni, vel alteri assimilaretur pro affluentiâ copiamq. collati seminis. Sexus vero discrimen non ad semen, sed ad sanguinem menstruum refertur, quod mulieri tantum familiare & cognatum est: nam si semini ea vis inesset, cū virile valentius sit ac calidius, semper patrē sexus referret. Species itaq. seu genus animantis tribuitur temperamento actiuarū qualitarum q. consistunt in caliditate & frigidityte, atq. ad substantiā siue naturam materiæ subiectæ refertur, hoc est: ad menstrui sanguinis confluuium. Semen autem & vim generandi figurandiq. fœtus suppeditat, & materiam suggerit, mēstruo itidē & simul materia inest & facultas. Ut enim semen ad materiale principium maxime cōfert: sic menstruū ad potentiale cōducit. Est autē semen ut Galenus ait, sanguis accurate percoctus à vasis ipsium continentibus, vnde sanguis non solum materia est generandi fœtus, sed & semē est potentia. Quod vero tū sanguis menstruus habeat vtraq. principia, hoc est materiā & fa-

*Luc. 2.**Semina v. u.**Menstrui li.**quoru facult.**tu.**Lib. 2. de fœ.**mins.*

*Menstruum
materiam
suppeditat
alendi fœ-
tus.*

cultatem aliquid efficiendi, omnibus in confesso est, sed semen quidem effectiuum fortissimum est, materiale vero exigua molis. Menstruum autem materiale quidem plurimum, potentiale siue effectiuum maxime debile. Atque vero si materiale gignendi principium, iuxta quod species animalis absoluitur, in solo menstruo esset situm. fœtus utique ex parte eiusdem cum matre speciei existeret: quemadmodum si effectiuus vis in semine solum esset, semper patri foret assimilis. Quando vero utrumque ambo principia habet, ac prædominatur in menstruo quidem materie copia, in semine autem facultatis & roboris merito, ut Galenus testatur, speciem à matre potius suscipit fœtus quam à patre, etiam si ipsius semen ad materiale principium conferat, sed debilius. Similitudo vero etiam imaginatio in ea re maximum momentum obtineat, non tam ad matrem, quam patrem referatur, licet maior vis sit in virili semine; muliebris enim genitura, cum facultatem ex menstruo per nouem menses prodeuntem assumserit, tanto exsuperat; quanto circa primum congressum superabatur, Proprium enim mulieris semini est, suam ipsius substantiam magis, quam virilem augere ac roborare. Sic femina non solum materiam suppeditat elaborandi fœtus, sed vim, robur, ac facultatem conceptus perficiendi, licet muliebri semen virili familia re alimentum existat humilitatis scilicet ac tenuitatis ratione, eoq; ad effingendum concinnandumq; accommodatius: Ut enim ex cera molli ac fluxa, vdaq; ac tenaci argilla artificis manus quiduis potest effingere: sic semen virile commistum confusumq; muliebri semini & menstruo, formatione efficaciter insistit, atq; hominis opificium omnibus suis partibus absoluit. Vel si ex natura rerum sumi velis harum rerum comparationem: quod in plantis terra, hoc in conceptu uterus. Ut enim plantarum semen terra indi-

*Simile à ce-
ra ac vda
argilla.*

get, vt ex ipsa nutriatur atque augetur: ita hominis *Terra atque*
 semen matrem, quæ proles desiderio afficitur, exigit: *uteri compa-*
 cuius humore, sanguinisq; ex venis irrigatione *ratio.*
 tus alimentum capessit. Ex his conuicito, quanta so-
 lertia natura vtatur in concipiendo formandoque
 homine, qui insita vi sensim adolescit, tacitisque a-
 ctibus ad perfectum robur prouehitur. In quo & il-
 lud inuestigatione dignum iudico, qua vi masculū,
 vel foemellam muliebris natura effingat atque emo-
 liatur, quæ facultas mulieri potius, quam viro ascri-
 benda videtur abundantioris materia elatione, quæ
 consistit in mulieris semine & sanguine, qua toto
 gestationis tempore foetus alitur atque irrigatur, in
 eamque molem augetur: vt enim virile semen cum
 primis efficax mouendi principium est, denique in-
 strumentum & velut artifex, quo opificium huma-
 num perficitur; muliebre tamen semen, conferente,
 etiam suas copias sanguine, vberiore materia sup-
 peditat quam vir, eiusque adminiculo foetus absol-
 uitur, suaq; specie distinguitur ita, vt vel marem vel
 foemellam effingat atque emoliatur.

*De prodigijs monstrisq; partibus, obiter quid designet Pro-
 uerbum Quarta luna nati, alia ratione, quam in libel-
 lo nuper à me edito, tractatum.*

CAP. VIII.

Natura humana, eiusque partes generando ho-
 mini destinata, si optime constituta sint, nec in
 his quicquam deficeretur, speciosa quæq; pfert, sui-
 que generis animal producit omnibus numeris ab-
 solutum. Quod si quid vitii subsit, aut perplexa con-
 fusaque sint semina, aut aliter quam res exigit, con-
 uoluta ac conglomerata generandi principia, multi-
 formes ac prodigiosos partus, monstruososque foetus
 efformari contingit. Nō desunt, qui ex astro-
 rum conuictu, influxuq; siderū, atque in scelera vindictam
 multa portenta prouenire contendunt. Quod vt vero

*Simile a
re sua, oris.*

*Mō'a, matris
sui.*

*Intemperans
sua Veneris
infanti no-
xia.*

consentaneum, sic ex vitiosa vteri constitutione, ex
sordido corruptoq; semine atq; enormi concubitu,
magna ex parte hæc euenire contenderim. Vt enim
in opere fusili, si materia impura sit, mihiusque defe-
cata, si vasculum aut receptaculum obliquum, anfra-
ctuosum, hiulcum, angulosum, distortum, rimosum,
voluminibus implicatum, dissolutum, maleq; coha-
rens, ridiculas imagines, absurdaq; simulacra, atque
ad spectu horrenda produci videmus: ita si loci male
constituti sint, si vterus in alterum latus inclinatus,
eptaq; sit, ac mala temperata materia, nunquam na-
tura decentem exactamque formam expresserit. Sic
mulieres Belgicæ, potissimum quæ oras maritimas
accolunt, cum tumultuosa sint atq; inquietæ in per-
agendo concubitu, alienas insuetasq; formas subin-
de embryoni inducunt: nec solum molem, hoc est,
rudem, informem atq; inelaboratam massam, qua
ferri aciem respuit, proferunt, sed quiddam de formi
specie, quod palpitet, ac vitale existat, formamque
incoati operis obtineat, qualè artifices rudiori peni-
cillo adumbrare solent. Nautæ siquidem, quibus fere
sunt addictæ, vbi ex longa diutinaq; peregrinatione
ouantes in portum sunt delati, plenisque velis ostia
subeunt: confestim vxores suas ineunt, nulla habita
menstrui decursus ratione, nec obseruato interlunio
Lunæque coitu, quo tempore ob mensium defluxum
congressus noxius esse solet ac perniciosus. Nequit
enim semē coalescere, nec debite cum muliebri san-
guine vniri. Quo fit, vt genitura vel effluat, vel si o-
mnino coherere contingat, non possit natura confu-
sam maleque coherentem materiam elaborare. Nec
solum virorum incontinentia culpanda est, verum &
mulierum, quibus cum iam pridem non sit rei Ve-
neris facta copia, vltro se nonnunquam viris subij-
ciunt, atq; auide semen rapiunt, vt famelici cibum,
ac Cerberus ossam. Eoque fit, vt vteri facultas aut
prorsus

prorsus à spe generandi excidat, prolisque successu
frustretur, aut si quid efficere tentet, operiq; manum
admoliatur, monstruosam quandam formam ab ho-
minis specie, prorsus alienā embryoni inducat. Non-
nunquam post trimestre spatium fœda illa colluies
effluit, ac frustulatim cōfertimq; erumpit, indigesta
congeries, quasi nauem sentina exhaurire cōtingat.
Huic affinis est effluxus quidam multis torminibus
pressurisq; mulierib. infestus: nostrates, quod quar-
tu silentiq. luna, cuius vi menses defluunt, cōceptus
incoari cœperit, Lunarem partum, aut populari voce
Manckend indigetant. Perficitur autem spurius hic
conceptus nonnunquam citra viritem operam ex'i-
maginaria Venere in iis, quæ admodum pruriunt,
impentaque sunt salaces ac lasciuæ, sic vt ex crebro
virorum contuitu contactuq. muliebri semen cum
sanguine menstruo conglobari contingat ac coale-
scere, ipsamq. facultatem vteri, atque insitum calo-
rem rudimentum aliquot animâs meditari. Verum
cum desit causa formalis, nempe viri semen opificis
rationem obtinens, materia, quam mulier suppedi-
rat, alienam absurdamq. formam adsciscit. Nonnun-
quam tale quiddam mutua viri opera cōficitur, cum
vir quarta Luna, silentique sidere, ac quarto à Lunæ
coitu die, quo menses defluunt, mulierem subigit,
non obseruato naturæ cursu, vt qui fluctu obnititur,
a situque aduerso nauigationem instituit. Id nostra-
tes contra lunam micturire prouerbiali figura, Lati-
ni *Quarta luna natos* vocant: Quod inauspicata vitæ
principia habeant, præterque naturæ ordinem ac
modum generationis primordia sint consequuri.
Quo fit vt infelicem plerunq; in aggrediendis reb.
successum obtineant, qui tali ratione concipiuntur.
Siquidem cum erumpentibus mensibus mulieri
vir commiscetur, sisti fluxum contingit obducto vi-
ri pessulo, labentemque sanguinem resilere, ac re-

*Conceptus
non natura-
liu eiicitur.*

*Virile semen
opifex sc-
tus.*

*Vulgare pro-
uerbium:
Teghen-
de mane:
ghepist.*

*Simile à do-
lu vinaris.*

gurgitari. Cuius experimētum capere licet ex doliis
cadisq. vinaris atq. in sanguinis e naribus fluxione
in quibus profluentem liquorem immisso embolo,
licioque contorto cohibemus ac restringimus. Hoc
autem nec consultum nec necesse est pmanatē san-
guinē sistere, cum vtile semen tali vligini cōmixtum
non possit purum putumque hominem efformare.
Materia siquidē est improba atq. inhabilis, minusq.
apta, vt concinnā formam decentemque figuram al-
sequatur. Quod mihi iusta ratione, idque ex Dei præ-
scripto inhibuisse visus est Moses, ne quis congregia-
tur foemine huiusmodi inquinamenti conspurcate.

*Menstruo
inquinata
intacta esto.*

Dici enim vix queat, quid labis ac contagii his infe-
ratur, quid detrimenti, qua valetudinis incommoda
concipiant, qui ad eum modum constituta foemina,
cupiditatibus suis impotentius indulgent, illamque
avidius amplexantur. Sensim enim serpit contagio,
totumque corporis habitum inuadit, atque elephan-
tiasī, lueque Venerea tacite inficit. Quod equidem
peragit celerius, vbi mulier contagioso aliquo mor-
bo, quod fere prostituti nunc vūlgare est, sit imbu-
ta. Sic enim præsentaneo veneno obuia quæque pol-
luit, contactuque omnia fœdat. Quamobrem nō est

*Bubones in
guinis Cla-
pooren.*

*Vnde in cor-
pore & ani-
mo monstro-*

sa species.

*Quartaluna
nati vulg.*

*Teghen
de mane
gepist.*

quod quisquam magnopere miretur, vnde tot mon-
strofi partus, tam deformes hominum species, tot pas-
sim ficosi, mutili, distorti, vari, repandisque cruribus,
tot circa podicem, atque in inguine cōdilomata, bu-
bones, tumideque mariscē: quod ad animum vero at-
tinet tot passim stupidi, obliuiosi, bardi, blitei, deliri,
stolidi, rationis inopes, amentes: cum non aliunde,
quam ex enormi decubitu, atque intempestiua Ve-
nere hæc proueniant, vel potius ex vitioso corrupto-
que progenitorum femine in posteros deriuentur.
Hinc secum quæque expendat, quæ sint crudeles in sua
pignora, qui illa tantis malis inuoluunt, quales præ-
ceteris existunt, qui Quarta luna, hoc est, profluente

mensium illaue. concubitus non exhorrescunt, liberisq; propagandis operam impendunt. Hoc enim efficiunt, vt quos excitant liberos, omnibus dotibus naturæq; muneribus, quibus bene nati abunde fruuntur, destitutos esse contingat. Ad nullas siquidem functiones obeundas, ad nulla munia, nullasque res præclaras sunt appositi. Quod si attentare quippiam pergant, nullum habent in rebus aggrediendis successum nullumq; opatum aut prosperum eventum. Sunt enim inabsolutæ naturæ, vt qui naturales facultates quæq; ad actionem hominib. sunt adiuumento imminuta, mutilaq; habent atq; imperfecta, idq; non suo, sed parentum errore, q; præter decorum contraq; naturæ ordinem negocium procreandæ sobolis sunt aggressi. Quo effectum est, vt multa illis subdacta ereptaque sint, aut saltem parce & maligne distributa, quæ aliis effuse atq; affluenter obtigerunt. In animo vero non minus grauem iacturam patiuntur. Sunt n. à communi humanitatis sensu prorsus alieni, stupidi, obtusi, inertes, nec præstantia doctrinæ nec acumine ingenii, nec inuentionis subtilitate, nec consilio aut prudentia, cæteris vlla parte conferendi. Superiorib. annis ære vsa est medico mulier quædam insularis, quæ dum ex nautici generis homine cœcepisset, in tantam, tamq; inusitatam molem illi cepit intumescere vterus, vt non videretur sufficere gestando oneri, de curso exactoq; nouem mensium spatio, quod anni dodrantem conficit, accita obstetrice, primum magno conatu ac molimine massam quandam informem enixa est, quæ superfectatam post legitimum conceptum conicio, cui vt rimq. ansæ dux annexæ erant in brachiorum longitudinem ac modum exorrectæ: palpitabat autem, illiq. virale quiddam inesse visum est, vt spongiæ & vriticæ marinæ, quas nostri *Elshouwe* vocant, quorum innumera stant in Oceano fluitant, exempta que mari diffluant, ac.

*Res gesta
narratio.*

*Vrticæ
marinæ.*

diutius manibus contrectata liquefcunt indulto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Postmodum monstrum delapsum est ex vtero ad unco rostro, longo teretique collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id post primum lucis intuitum conclauē frigidioribus implet, atq. vtro citroq. discutiens, latebras persequitur, tandem mulieres puluini impetūt, ac suffocando perimunt. Hoc monstri genus quoniam hīrūdinis more, sugillando sugendoq. fœtui infestum est ac sanguinem admittit, Sanguisugam nominant, vulgo *Suggers*. Postremo mulier hæc plus satis delasata non sine summo vitæ discrimine prolem masculam edidit à monstro ita excarnificatam, vt à sacra lotionē quam minimum vitæ superesset: mulier vero ægre refocillata, quas molestias ac torturas perpessa sit, optima fide mihi enarrauit: illiq. præscripti saluberrimam vitæ rationem, tum quæ restaurandis firmandisq. viribus sunt accommoda: erat n. prorsus elumbis atque eneruata, Hæc & pleraque alia documento cuique esse debent, vt in congressu mutuo omnia decenter debitoq. ordine peragantur, ne quid incommodi aut detrimenti naturæ contingat inferri. Qua in parte acriter increpandi videntur iactabūdi quidam qui nihil non sibi permittunt in præstanda Venere, nec vllas leges sibi præscribi patiuntur moderandæ voluptatis. Siquidem nulla habita concoctionis aut cruditatis ratione, nullo noctis aut diei discrimine, neglectaq. eius rei oportunitate cum lubet, suis cupiditatib. indulgent, ac libidini identidem obsequuntur; tantumq. inesse sibi virilis roboris iactitant, vt nulla cōcumbendi assuetudine fatiētur, nulla cōtinuatione lassescāt, qui *λασουργοι* ignorare mihi videntur, in quæ vsum genitales partes homini sint attributæ, vt quas non in foeticandī vsum ac propagandī successione, sed ab obscena

Opera

*Sanguisuga
in corpore
muliebris.*

*Salases
notantur.*

Opera accommodant atq; ad sterilem infœcundâq; voluptatem conuertunt, sed hi tandem profusa cfrenisq; libidinis pœnas persoluent, membris articulisq; podagra ac chiragra contortis.

Qua ratione masculum, qua feminam procreare possit, qui eius rei sit auidus; obiter ex qua causa Hermaphroditi, hoc est: utriusq; sexus hominis generentur.

CAP. IX.

SI quis procreandi sexus vitulis sit auidus aut denique fœmella desiderio teneatur, hoc illi in primis persuasum esse conuenit, istarum rerum successum atque auspicata principia à Deo Opt. Max. impetâda penes quem effectus huius causa præcipue consistit sit enim nonnunquam, constantibus etiam beneq; constitutis facultatibus naturalibus, ut vel sterilecant homines, vel orbari prolibus contingat, quod Deus per Oseam his comminatur, qui præter eius institutū illegitimo concubitu se contaminant, aut aliunde quã à Deo fœcunditatis subsidia petunt. Quia, inquit, Beelphegor, hoc est, Priapi statuam ac simulacrum adierunt, atque additi fuerant turpitudini, auolabit gloria eorum ab utero à conceptu, à partu: Dabo eis vuluam sterilem, & vbera arentia, radix eorum marcescet, nec fructum vllum proferet. Quod si genuerint, interimam amantissima vteri eorum. Quæ documento cuique esse debent, irato Deo omnia inauspicato tentari, atque in prosperum successum consequi. Tale quiddam minatur etiã apud Ezechielem Deus superstitionis mulierculis: quod Adonidem, hoc est, Veneris amasium deflexent, qui ab apro dilaceratus: circa inguina, erecta statua quot annis coli coeptus esset. Cæterum si is hominib. non sit infensus, omniaq; sinat decurrere naturæ ordine, suisq; legib. ferri, nihil yetat extrema præsidia accersere, ac naturæ imbecillitati adimiculari, si quando ex occulta quadam ac latenti causa frustrari quæritur.

Deus prima conceptus causa.

Cap. 5. Sterilitas à Deo.

Cap. 8. Idololatris & superstitione in fœcunditatis causa.

Qua generandi facultatem persiciant.

quam liberis, atque inanem subire laborem contingat. Duo itaque sunt, quibus potissime concubitus perficitur, quæq; ad liberorum propagationem sunt adiumento: primum humor genitalis, qui partim à cerebro totoq; corpore, partim ab hepate sanguinis officina diffunditur. Deinde spiritus per arterias à corde promanans, cuius vi pudendum erigitur ac rigescit, cuiusque impulsu materia seminis foras erumpit atque eiacularur. His accedit appetitus ac concubandi desiderium, quod vel imaginatione excitatur, vel ex conspectu contuituq; ac contractu venustarum mulierum accenditur. Quibus præsidis quisquis est destitutus, eaque vel languida habet, vel invalida, cum primis ineunda ratio est, qua naturæ lapsus atq; error corrigi possit, viresq; naturales, tanquam luxata quædam aut collapsa restaurari. Ut enim steriles agros cultura atque industria hominum fecundos effici videmus, stirpesque atq; arbores infructuosas adhibita cura uberrimos fructus producere; ita in excolendo hoc fundi ars medica strenue suam præstat operam, summoq; studio naturæ virtus medetur, ac velut agrum sterilem adhibito latamine restitibili fecunditate instaurat: Si calorè languidum, raras exilesque spiritus, siccitatem frigiditati coniunctam partium genitalium, neruorumque imbecillitatem ad temperamentum reducit: obiter omnia amoliri tentat, quæ homini prognerandæ sobolis spem adimunt. Cæterum cum alimenta qualitates etiam elementares immutare sint apta atque infelicem corporis habitum ad commodiorem trāsferre; necesse est, ut eiusmodi conditionis homines cibis utantur, quibus natura fecunda effici possit, ac propagationi sobolis idonea. Inter ea autem quæ Veneream excitant, ac foemineis generationi sunt accommoda cibi numerantur laudabilis succi, quiq; probe nutriunt, ac corpus vegetum reddunt, ac succulen-

Simile appositum ab agris cultura.

Qua semen virile accrescent, ac Veneream accitent.

tum: cuius facultas est calida & humida. Confi-
citurenim, Galepo teste seminis substantia ex syn-
cera excoctaq; sanguinis superfluitate, simul & fla-
tuosa. Plenisq; autem vis incitandi cumulandiq;
feminis, nonnullis efficaciam incitanda mouendaq;
tentiginis atque humoris propellendi. Edulia quæ
materiam suppeditant, qua sunt Gallinacea, phasi-
ni, turdi, merula, ficedula, gallinagines, pipiones,
passerculi, perdices, capi, pullastri, amygdala, nuclei
pini, vix passa & Corinthiaca, vina omnia genero-
sa, dulcia ac meraca, potissimum quæ ex vva Apiana
(quam muscatulam vocant) exprimentur. Partes
vero genitales erigunt, ac prurigine afficiunt Satyri-
on, Iringium, Nasturtium, Erysimum, Pastinaca, Ci-
nara, Cepæ, Napi, Rapæ, Asparagi, Zinziber condi-
tum, Galanga, Acorus, Bulbi, Cochlea marina;

Et quæ frugifero fertur vicina Triapo.

Excitet ut Veneri tardos Eruca maritima.

Quæ (vt alia pleraq;) lumbos incitant, atque homi-
nes impendio salaces efficiunt. Vt enim sclopetas ac
bombardas primum puluere tormentario inferciri
videmus ac globis oppleri, deinde adiecto efficaci
puluisculo fumanti stupra vel ignito funali incendi,
globumque violento strepitu exturbari: sic in hoc
opere duo concurrere est necesse, ne irritus sit cona-
tus, conglobari scilicet feminis copiam, & vim quã-
dam spiritus flatuosi, qua explodi semen possit, atq;
in vteri recessum recondi. Quod si huiusmodi ma-
chinæ cassæ sint atque euanidæ, aut deniq; nitrosus
hic puluis insyncerus atque adulterinus, nullam in
prosterendis mœnibus, diruendisq; vallis vim
obtinent, nec horribilem vllum sonum proferunt,
sed exilem quendam stridorem inanemque strepi-
tum edunt, vt lusitantium puerorum inflata vesicæ.
Hinc nostrates Salinariæ ignauos quosdam qui in-
cassum, nulloque operæ fructu mulieres fatigant,

*Materia
accumu-
landi semi-
nis.*

*Colu-
lib. 10.*

*Accome
moda s-
militudo à
bombardis.*

*Pulsu
nitrosus
buspæ.*

*Muliebri
prouerbio
in eunuchos.
Quare u-
xoribus gra-
tificandum.*

*Masculus
quando
concipi con-
tinat.*

*Mercuriali
quo effectu
in excitanda
prole.*

detonare quidam didicant, sed nullam subsequi pſt-
uiam, nec internas partes, atq. uteri recessum roſido
liquore madescere, atq. irrigari. Habent siquidem il-
li inflatas venas, ventosq; turgidas, sed semine desti-
tutas. Quamobrem cum vxoribus gratificari volunt,
illatq. peculiari officio demereri, q. matrimonio sunt
addicti, non tenui apparatu se instruant, nec in hanc
palastram inermes descendant, alioqui tetricas illas
experientur ac morosas, nec vlla in parte dicto aus-
dientes. Cum autem comestatu assatim fuerint in-
structi, captanda oportunitas, qua possint non sine
fructu se operi accingere. Quod tum demum est re-
pessiuum; cum mentis illuies sit expurgata. Ea
siquidem sentina prohibet coalescere ac fermentari
semina, efficitque vt uterus sit conceptui inidoneus.
Defluxis itaque mensibus, uterq. exacte defecato,
nullo enormi concubitu, nullisq. validis concussio-
nibus, pcreandis, liberis insistant, completoq; ope-
re, mulier clementer ac placide in dextrum latus de-
uoluatur, capiteq; declinui, ac subsidente corpore in
somnia resoluetur. Hac enim ratione in dextrum
uteri sinum deriuari semina, ac masculum elaborari
continget. Caterum anni tempus, regio, cuiusq; æ-
tas, alimenta clariorifica, maximum in hac re momẽ-
tum obtinent. Ætas siquidem modo ne nimis fer-
uida sit ad masculi cõceptum accommodatior, quod
femen ac sanguis menstruus ex ambientis aeris qua-
litate plus caloris concipiant. Regio quoque calida,
ætas adulta, plena que pubertatis, tum hispida hirsu-
tataq. corpora ad producendos mares magis apta.
Interim multa sunt, quæ vi specifica ac latenti abdi-
toq. effectu his perficiendis accommodata. Sic Mer-
curialis, quam in marem ac foeminam discriminant,
efficacissima prædicatur in sui generis sexu præferẽ-
do, adeo vt masculi decoctum aut succus dieb. qua-
tuor à primo purgationis die bibitus, pcreandi maris

vim vero cōferat: fœminæ vero succus totidem diebus parique modo assumtus, fœmellæ proferendæ vires suppeditet, præsertim si iam sistentibus mensibus vir mulieri cōgrediatur, amplexuq. mutuo concalescant: hac, vt opinor, ratione, quod ille dextrum vteri sinum ac eavitatem expurget, caloreq. foueat: ista sinistrū.

Quo fit, vt sublato humore frigido, mulier conceptui efficiatur idonea. Vt enim in palustri

Simile à fundatore.

atq; vliginoso loco plantarum semina suffocantur, nec facile in stirpem emergunt. Ita ex frigidi humoris redundantia semina strangulantur, adeo, vt vis ac facultas muliebris vteri nequeat vllam speciem sexuinq. emoliri. Nō dissimili sunt effectū seseli Mas-

siliense, saluia, nux myristica (quæ muscaram vocant)

Quæ humiditatem vteri expurgent.

cynamonū, xylocasia, zedaariū, agallochum siue lignum aloes, parthenium, calaminthæ species, omnium, dictamnium, hellenium, iridis radix, la serpiti

succus, eiusq; generis innumera, quæ & flatus discutunt, & locos situ densaq. fuligine obductos abster-

gunt, atq. illos vt exculta noualia sementi præparant; sic alia aliis viribus efficiunt, vt vulua minus lubrica sit ac mucosa, vtq. semen tenacius inhaereat. Cuius

Succinum Ammez.

generis sunt succini seu electri species, quæ ambari nomine omnib. innotescunt, ramenta eboris, styrax,

calamita, cornu ceruinū, rhois, vulgo sumach, blattæ byzantinæ, semen myrti galbulæ, nucisq. cupressi,

thus, eiusq. cortex, mastiche, britannica, catyophilata, pentaphyllon, rosæ rubræ. Quorum nonnulla foris admota, quædam intra corpus assumpta, vtero

robur conciliant, consumoq. superuacaneo humore, rimosam hiantemq; vuluam constringunt, ac retinendi seminis vim conferunt. Et quoniam Gissal-

pinæ mulieres, vt plurimum hysterica affectione, seu vuluæ strangulatu atque vteri vitiis infestari solent; necesse est, vt præ cæteris his vti consue-

Aridus vterus quæ exigat,

scant. Quod si plus iusto arefcant loci, ac sint retrorri,

di, medicamenta ac cibi adhibendi, quæ moderate humectent. Caterum qui inuti coniugii aliquâ laudem consequi volunt, nec sperata prolis desiderio frustrari, hanc sibi legem præscribi patiantur, ut concubitum per intervalla, statisque vicibus peragant, ne sit frequentior, quam res exigat, nec quam expediat, rarior. Vtrumque enim fecunditati æque noxium. Siquidem semen profundere immoderatus vires exhaurit, ac spiritus depopulatur. Diutius vero quam par est cohibere, atque à cōgressu desuocere, semen inefficax, atque euanidum, minusque virile efficit. Oportunitas quoque eius rei spectanda, observandumque tempus, quando potissime congruere expediat, quando commodum erit, quem animo conceperis, quem meditatus sis sexum procreare.

*Auicenna
consilium
in conceptio-
ne molenda.*

*Auicenna
sententia
explicata.*

*Vana emul-
gentes qua.*

Auicenna nō proletarius, nec infimæ sortis auctor, tempus modumque procreandi sexus describit: Vbi, inquit, menses defluerint sitque abstetulus uterus, quod quinto fere die vsuuenit, aut septimo, si vir mulieri cōgrediatur, à primo quum est purgata die ad quintum, marem produci; à quinto vero ad octauum foemellam: rursus ab octauo ad duodecimū denuo masculum: post illum vero dierum numerum Hermaphroditum. Horum effectuum licet nullam causam adferat, probabilem tamen cōminisci posse videor: primis enim diebus elota vulua, humoreque sordido accurate expurgato, plus caloris concipit uterus, quo virile semen potentius coalescit muliebri, atque in dextrum uteri sinum dirigitur, hepatis dextrique renis vi attractoria, è quibus etiam sanguis calidus in alimentum futuri foetus iis diebus deriuatur: neque enim sinistra partes utpote aliosæ ac frigida sanguinisque inopes, statim à purgatis mensibus aliquid conferre possunt: sed serius, ac parcius sanguis depromitur à sinistra partis venis, quas emulgentes vocant, quæ splenem, renemque sinistrum

perreptant, sic vt post quintum demum diem, vsque ad octauum ex illis aliquid sanguinis confluat, quo foetus alendus est, ita cum istæ partes vires suas obseant, censeantque dextræ, ex situ loci atque alimenti frigidi ratione foemella effingitur, post octauum diem dextræ partes rursus conferendi sanguinis munus sibi assumunt, atque ex illis denuo seaturire sanguis incipit masculo saginando. Post hoc dierum curriculum, quoniam ex omni parte impromiscue sanguis menstruus erumpit, ac vulua ex frigidi humoris affluxu plus satis vda efficitur, semenque neutri parti associatur, sed in media vteri capacitare fluctuat. Hermophroditum confusa inter se semina molliuntur, qui conceptus modo ex dextro, modo sinistro sinu vires formamque accipit, atque vtriusque opera vititur. Hinc Androgyni nobis emergunt, seu Hermophroditi. Quæ vox à Mercurio ac Venere appellacionem sortita est. Nonnunquam vitiosus hic infamisque conceptus ex indecoro concubitu confatur, cum præter vsum accommoditatem exercenda Veneris vir supinus, mulier prona decumbit, magno plerunque valetudinis dispendio, vt qui ex inuerto illo decubitu herniosi efficiantur, præsertim cum distento oppletoque cibus corpore inuitata hac concessave Venere vtuntur.

Quid Hermophroditi signat.

Enormis concubitus detestandus.

An excremento menstruo fetus alatur, & an adolescentula conespere possint priusquam menses profluxerunt.

CAP. X.

Concubitus admittere nonnullas duodecimo ætatis anno, multis non sine maximo naturæ incommodo ac valetudinis dispendio, vnde uigesimo nono profluere menses, quotidiana experientia comprobant, itaque sciscitantur plerique, an cum matura sit aptaque viro mulier, mensibus nondum profluentibus conceptui sit idonea: Multi in ea hærent sententia, vt id fieri posse negent, nec concipere nisi à mensium

Fluxus mensium ostendit conceptio nis argumeta.

*Simile à flo-
rentibus ar-
bustis.*

*Mensibus de-
sinentibus de-
sunt facinus
ditas.*

*Menstrui
profluvium
in quem
usum.*

Sat. 6.

*Leuit. 18.
et 20.*

profluio qui mihi veritati consentanea dicere vi-
dentur, Cum enim adminicula desint, quæ conce-
ptum adiuuant, atque humore, quo foetus alendus
est, uterus sit destitutus: qui fieri posset, ut conceptus
perficiatur? Matronæ autē nostrates, præsertim quæ
obstetricandi munus obeunt, ab arboribus sumta
similitudine sic ratiocinantur. Quemadmodū nulli
firpi fructus denegatur, quæ flosculum producit,
nullaque arbor sterilis, quæ florescit, omnis vero ar-
bor infœcunda, quæ floribus spoliata est: Sic adoles-
centulæ quibus non efflorescunt menses, non im-
plentur, nec uterus concepto femine in fructum ex-
tumescit, aut protuberat. Prouectioribus autem tan-
tisper ineffe propagandæ sobolis facultatem, vires
que fetificandi vitas, dum menses profluunt. Quum
enim huius excrementi confluuium homini geren-
do materiam suppeditet, maris semine, coaguli fer-
mentique mote, hoc in sese conglomerante, fit, ut
nec ante humoris illius effluxum nec cum fluere de-
sistit, mulier possit concipere: nimirum nutrimento,
quo foetus alitur atque augetur, destituta. Ceterum
hic alia laboritur quæstio: sit ne menstruum utile ex-
crementum, alendoq; foetui accommodum; an fœ-
da tantum illuies, quæ stato tempore certisq; peri-
dis, ceu sentina exhauriatur. Scio equidem ita videri
Plinio, ac plerisq; alijs, qui menstruo vim monstri-
ficam attribuunt, idq; exaggerant in immensum ac-
miris modis hoc virus exagitant. Sic Iuuenalis arre-
pto hinc infectandi argumento, viros in mulieris o-
dium concitat, illudq; tota Satyra agit ex professo,
ut concepta illarū despicientia, nunquam se alligari
coniugio patiantur. Noui equidē, quam sordida res
sit mensium proluies, & quas noxas inferat supra
legitimū tempus cohabita huiusmodi sentina magna
que ratione ex Dei præscripto inhibuisse Mosen, ne
vir mulieri congregiatur tali vlygine coinquinatæ. Sic

& gonorrhœos, hoc est, sanguinis profluuium obnoxios pollutosque ex hominum consortio ablegat, lustrarique precipit. Similiter Esaias, quo extrema summeque abominandas sordes indicaret: Omnes inquit, iustitia nostra tanquam pannus menstrui illuie, inguinisque tæbe ac sanie contaminatus. Quæ tamen si vera esse constet, idque legislator ex supremi numinis consulto, rectissime præscripserit, ne quem sædo cōgressu inquinari, aut quicquam labis & contagij contrahere contingat: non conuincunt tamen superuacaneam esse huius humoris scaturiginem, nec quicquam ad foetus nutritionem adferre momenti: cum Hippocrates professionis medicæ conditor, eiusque affectator Galenus, multis locis testificentur, sanguine menstruo foetum ali, eiusque ex venis defluxu infantem incrementa suscipere. Sic Galenus, Sanguis, inquit, semenque genitale, generationis nostræ primordia existunt, quæ ex ipsis principijs tanquam radice oriuntur. Sanguis ceu materies quadam apta concinnaque, & artifici ad quiduis sequax: Semen opificis rationem obtinens. Rursus in commentarijs Aphorismorum, Sanguis menstruus alterum generationis nostræ principium natura humidum est. Huc spectat Aphorismus Hippocratis: Mulieri utrum gestanti si purgationes eant, impossibile est, foetum esse sanum. Subducitur enim illi sanguis, qui alimentiratione à toto corpore in uterum dirigitur. Si igitur profluentes menses vires infanti eripiunt, illumque alimento frustrantur, necesse est, ut quando cohibentur ac subsistunt, profint, totoque gestationis tempore nutrimenta suppedient. Quod si nihil conferant, nec ex his quicquam assumatur in foetus nutritionem: quid cædæ causæ est, quod gravidis ac lactantibus inoffense citraque vllum incommodam menses subsistunt? Cuius non alia adferri ratio potest,

*Deut. 23.**Menstruatis
abstinendum.**De tuenda
valetudine.**Lib. I.
Aph. 14.**Lacte mada
seunt ubera
ubi menses
subsistunt.*

*Dilemma
auctoris de
mensura
profluvia.*

quam quod in lacte ubertatem assumatur, vel alen-
do foetus sit vltus. Quo autem hac questio plenius ex-
plicari possit, Dilemma hoc subiiciam. Si menstrua
nihil conferunt ad foetus alimentam, concipere mu-
lieres possunt, etiam si illa non profluant, cum natura
ex venis sanguinem possit elicere in foetus alimentam.
Si vero conferunt, atque alendo fouendoque infanti
sunt adiumento, concipere non possunt, nisi profus-

Hist. anim.

ant Aristoteles autem diferte hunc modum dissol-
uit. Conceptus, inquit, mulierum a profluvia men-
struorum sua natura contingit, & quæ his carent, ste-
riles magna ex parte existunt. Verum fieri potest, ut
aliquæ etiam sine eorum profluvia concipiant, vide-
licet quibus tantum humoris in utero colligitur, quan-
tum restare solet iis quæ purgantur. Siquidem non-
nullis in utero humor inhaeret, sed non tantus, ut e-
rumpat ac foras profluat, qui tamē sufficere possit ad
nutriendum foetum. Plerumque etiam dum menses pro-
fluunt, imprægnantur, postea concipere nequeunt,

De vul. se.

quibus vulua statim a purgatione comprimitur, nec
amplius dehiscunt loci. Id ipsum Galenus dilucide
his verbis explanat: Vasa vuluæ, quæ in partem inte-
riorem penetrant, ex quibus menses profluunt, cum
mulier conceptura est, ora aperiunt. Conceptionis
vero tempus est inceptis iam mensibus, vel præcipue
cessantibus. Quamquam n. reliquæ etiã purgationis
tempore aperta hæc ora sint, non tamen concipere
vlllo modo mulier potest, cum semen nequeat in ute-
ro contineri, sed ab influentis sanguinis copia elua-
tur. At desinentibus, vel incipientibus mensibus,
& ora aperta sunt, & menstruum non confertim,
sed paucum ac sensim effluit, quasi humore quodam
rosido insudante, quo yterus madescit: vnde efficitur,
ut ad asperitatem vuluæ semen adhæreat, satisq.
alimenti & sanguinis confluentis stillicidio conse-
quatur. Ante enim quam menses se proferunt,
conce-

Conceptus ob id fieri nequit, quia alimēto caret, nec semen adhærescit. nā eo tempore occlusis vasīs vultua laxius relinquatur, semen propter lænore ac vitream politie defluit, nec vniri potest ac coalescere: aspera liquidē ac scabra magis, quā extensa ad coalescendum ac ferruminandum sunt idonea. Hinc scōta, quæ crebrius se viris subiiciunt, atque identidem subagitari patiuntur, non concipiunt. Quo spectat illa Hippocratis sententia: Quæ humidos habent vteros, non concipiunt: extinguitur enim in his generitura, vt plantarum semina in palustri atque vliginoso loco. Similiter, quæ siccos aridosq; habent vteros, p̄gignendis quoq; prolib. sunt inhabiles. Necesse est, n. locos sanguine modico inadescere, ac menstrui stillicidio subinde irrigari. Quā firmis autem rationibus nitantur, quamq; validis argumentis opinionē suā fulciant, qui mensuris ad fœtus nutritionē vllam vim inesse negant, non discutio. Constituerit sane illis opinionis suæ ratio: ego numquā in animum induxero, inutilem esse hunc humorē, nec quicquā prodesse ad fœtus generationem. Cum enim omnibus ex æquo, quæ inculpata valētudine vrūtur, statim tempore menses decurrunt; quid aliud statui potest, quam in vsum aliquē depromi hunc humorē nec veneni naturam obtinere, nisi vltra legitimū tempus in corpore resideat, aut ex morbo, aliove vitio cohibeatur. Sic in plethoricis, hoc est, qui plenitudini humorumq; redundantia obnoxii sunt, si cerus etiā sanguis, nisi pertiretur, putrescit ac synochon inducit, febresque alias contagio affines, in quibus exanthemata multaq; papulatum, ac vario larū genera in extrema corporis parte erumpunt. Sic videmus ædes diu occlusas, flatibus ventisq; minus expositas graeolentiam, stramq; contrahere. Cum igitur menstruum sit excretio redundantis sanguinis, qui ob sexus imbecillitatem nec calore conce-

Cur scorta non concipiunt.
Lib. 5. Aphor. 62.

Continua febris.

Simile ab adibus occlusis.

qui, nec exercitio discuti queat, ac dissipari: necesse est illud ex Lunari concitatione atque impulsu, suo tempore erumpere, eiusq; defluxu corpus expurgari, vel si sisti contingat, ac cohiberi, corruptelam induere, virusque naturā aseiscere. Quod ipsum non fit vel nutrientibus, vel prægnantibus, magno argumento humorem illum oportuno tempore vsui esse alendoque foetui nõ inutilem, non eum qui vtero diutiù inhaerens computrescit, sed qui à conceptu ex venis distillat in vterum, totoque gestationis tempore alimenta subministrat. Quo fit, vt si loci dehiscant, ac menses profundi contingat, infans aut non sit vitalis, aut valetudinarius existat.

Animam non à parentibus profeminari, sed infundi diuinitus, omnisq; interitus ac corruptela esse expertam: tum quoto gestationis die inducatur.

CAP. XI.

NVlla re magis accenditur atque inflammatur in amorem, ac venerationem opificis humanus animus, nulla re propius sibi innotescit, quam cum se intime explorat, mentisque præstantiam fixius contemplatur: hac n. ratione efficitur, vt homo in Deum mentē erigat, atque in illius notitiā perducatur, calcatisq; sordib; ac vitiorū cœno meminisse incipiat se diuinitatis esse consortē. Nec sane exigui momenti res est aur oscitanter, leniq; ac suspensa, vt aiunt, manu transigenda, q̄ homo ab opifice spiraculum vitæ acceperit, atq; ad imaginē, Deiq; similitudinē sit cōformatus. Cuius muneris dignitatem ac prærogatiuā nemo in figura formaq; corporis sitā existimet, sed in parte hominis interna, hoc est, in anima rationali constitutā: quæ cum sit spiritus ætherius, aut substantia incorporea ex diuina mentis archetypo deprompta, hoc homini præstat, vt Deo sit similis, diuinæque essentia particeps. Corp⁹ aut quoniā ex concretionē materiæ massaq; terrea conflauit opifex, mortale & caducura

*Quæ mens
sua veni-
tata.*

*Quæ rōne
mens in
Deum eri-
gatur.*

*Homo Dei
imago.*

eaducū pro tempore se sustinuit: Animam vero cum
 ex se suoq; inspiratu nobis indidit, interitus. omnisq;
 corruptela immunem esse voluit, atque expertem.
 Siquidem cum imago Dei que essentia sit aterna, at-
 que anima ex illa dimanauerit, necesse est perēniter
 illā subsistere, eandemque eam sua origine naturam
 sortiri, h. e. esse immortalem, atq; aternitati destina-
 ram. Et quamquam non nihil labefactata sit animæ
 vis. minusq; expresse refert architecti imaginē, non
 tamen profus extincta est, cum vulnus manu ho-
 stili illi inflicto seruatoris munificentia sit obdu-
 ctum, eiusque virtute restaurata omnia, qua primi
 hominis vitio collapsa erant, ac fœde deformata. *Deus collas
 p̄ natura
 restaurator.*
 Quod si quis huius diuini muneris vires experiri, e-
 iusque excellentiam spectandam sibi exhiberi velit,
 in se ipse descendat, suamq; mentem in consilium ad-
 hibeat, ac sedulo excutiat; profecto inueniet eximias
 amplissimasq; dotes atq; egregia ornamenta, quibus *Anima do-
 tes & orna-
 menta.*
 cuiusque mens affatim est instructa: Rationem, in-
 telligentiam, iudicium, delectumq; rerum, ingenij
 agilitatem, memoriam, tum pleraque alia quæ e-
 uidenter euincunt præstantiorem esse animam, *Mentis vis
 & præstan-
 tia.*
 quam vt corporea censei debeat, aut corruptioni
 obnoxia. Hæc vna est, quæ corpus viuificat, regit ac
 moderatur, illudq; variis actionibus instruit, multif-
 que muniis exercet. Quo fit vt ex multiplici effectu,
 diuersisq; operationib. varias appellatiōes sortiatur. *De spiritu
 & anima
 cap. 4.*
 Siquidem, vt Augustinus ait, cum corpus animat
 vitæq; imbuit, Anima dicitur: dum vult, Ani-
 mus: dum scientia ornata est, ac iudicandi peti-
 tiam exercet, Mens: dum recolit ac reminiscitur,
 Memoria: dum ratiocinatur, ac singula discernit,
 Ratio: dum contemplationi inficit, Spiritus: dum
 sentiendi vim obtinet, Sensus: Quæ omnia animæ *Mentis se-
 des.*
 officia sunt, quibus potentiam suam declarat, suas
 que actiones exsequitur. Hæc in celsissima parte

*Mens atq;
animi incor-
porea.*

corporis collocata, cœloque proxima vim suam in reliquas partes efficaciter diffundit. Nō est illa demersa in sanguine, non à progenitoribus aut facultate seminali deriuata, sed ab omni materia concretionē, omnique labe corporea aliena, recēs ad eō creata opificio suo iam confirmato infunditur, non mutuitia, aut aliunde adscita, vt statuūt Pythagorei Druidæ, qui absurdam quandā *μετεμψυχοσι*, hoc est,

*Inopta ante
maris, trans-
iussio.*

transanimationē induxerunt, qua persuadere conati sunt, animas à morte alterius in aliena corpora de migrare, non hominū modo, sed pecudum etiam ac belluarum: Quod sic expressit Ouid Metamorph. 15.

*Morto carent anima, semperq; priore relicta
Sede, nouis habitant domibus, viuuntq; recepto.
Omnia mutantur, nihil interit, errat ex illinc,
Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
Spiritus, eiq; feru humana in corpora transit,
Inq; feras noster, nec tempora deperit vllc.*

*Tertulliani
falsū dicitū*

Hinc superstitionis huius affectatores esum carniū sibi interdixerunt, nefas arbitrati ex vllō animantis genere quicq; degustare, ne, vt festiuit ac lalle Tertullianus, bubuladē aliquo proauo quisq; obsonet. Quæ persuasio Christianæ possessionis hominibus profus reiicienda, cū Orthodoxi certo statuunt, suā

*Animam
rationalem
quando ho-
mo cocipit.*

cuique animā attribui, eamq; tum demū infundi, cū foetus omnibus suis membris articulisq; fuerit delinatus, quod fere quinto ac quadragesimo à conceptu die fieri assolet, præsertim marib. vbi nouo mēse lucis huius auspicia sunt accepturi. Fœminis siquidē quarū natura magis flaccida, ad quinquagesimū diē formationis tempus porrigitur. Et quamquam non omnino certo fixoq; dierum numero hæc terminari possint. Hippocrates tamen exactissime ad calculum reuocauit, quo tempore infantis effigies formaq; absoluitur, quo motū accipit, quo natiuitatē consequitur. In libro siquidem de natura foetus: si marem, inquit,

quit, trigesimo die perfici contingat, motum accipit *Quoto dieo*
 sexagesimo, meseq; septimo in lucem prodit. Quod *rum nurae*
 si quinto & trigesimo die formam acceperit, motu *rosatus ab*
 potitur septuagesimo, meseq; octauo nascendi pri- *soluitur.*
 mordiam accipit. Si vero die quadragesimo quinto le-
 gitimam formam adeptus fuerit, nonagesimo die mo-
 uetur, ac nono mense natiuitatem consequitur. Ex
 quo dierum mensiumq; decursu ac serie, liquido ap-
 pareat formationis diem duplicatum motus die con-
 stitnere, motionis vero triplicatum, nascendi temp^o
 demonstrare. Verbi causa, vbi trigessimus quintus
 formam perficit, is duplicatus, diem motus septua-
 gesimū constituit, qui rursus triplicatus bis centum
 senosq; dies seu septem menses cōficit si cuiq; mensi
 triginta dierum numerum assignes. Pari modo de
 reliquis ratiocinandum. Caterum cum foemina *Fama*
 diu perficiatur, sitq; eius gestatio productior, paulo *tardius ma-*
 diuerius subducitur ratio. Illa siquidem trigesimo *culo perfici-*
 tertio die formata, motū accipit septuagesimo, men-
 seque septimo nascitur. Cum vero quadragesimo à
 concepto die illam formari contingit, octogesimo
 motu potitur, atq; octauo mense in lucem produci-
 tur. Quod si quinto supra quadragessimū die con-
 formetur, motum accipit nonagesimo, meseq; no-
 no eruptionem molitur: porro cui quinquagesimo
 die forma absoluitur, centesimo moueri incipit, ac
 decimo mense eluctatur, lucisq; beneficio perfrui-
 tur. Hæc prolixius à me enarrata sunt, quo quisq; in-
 telligat animā rationalē tum demū iufundi, cū fœ-
 tus absolutā formā sit adeptus, suisq; lineamentis ex-
 acte distinctus. Neq; enim anima primo mense for-
 mationi fœtus insistit, sed facultas vteri, ac vitalis vis
 seminis magna solertia operi elaborando incum-
 bunt, ac sensim ad distincta membra, exactāq; for-
 mam prouehunt. Primus siquidē sex dieb. in oui spe-
 siem semina conglobantur, lactisque cremorem re-

Fama
tardius ma-
culo perfici-
tur.

Rudimenta
humana
formationis.

ferunt, ac fibræ quædam tenuissimo contextu telis araneorum non absimiles pducuntur; deinde subsequenter nouem diebus sanguinē & spiritū subministrant acetabula ac venæ umbilicales, ex quo primū effigiantur membra organica, quæq. nutritioni sunt accommodata, utpote hepar: cor, splen, pulmones, cerebrum, quæ à primo conceptus momento ad decimum octauū perficiuntur: postmodū ad quartū & quadragesimum diē ceteræ partes cōformantur, fœtusq. vitalis esse, ac sentire incipit, licet ob imbecillitatē aut non moueatur, aut tanta debilitate, ut gestās id sentire nequeat. Hoc itaq. tēpore anima rationalis vterū subire creditur, ac naturales facultates seu potentias sua vi imbueret, totūq. opificiū perficere. Quod ipsum Augustinus Moylis testimonio cōprobat: si quis, inq. percusserit mulierem vterum gerentem, & abortiet; si fœtus format⁹ fuerit, det animam pro anima: Si vero informat⁹ fuerit, mulctetur pecunia. Quo cōuincit animā nō inesse fœtui nec hominis nomē pmereri, nisi omnib. lineamentis sit cōsummatus, exactamq. formam consequutus. Cum itaq. iam formato corpore inseratur, non est quæ quisq. existimet in conceptu illā cum semine deriuari. Siquidem si semini rationalis anima, q̄ perenniter subsistit inesset, aut cum illo pfluere, multa, ut ille ait, quotidiano effluxu feminis animæ euanesceret. Quamobrem nō ex Adamo aut progenitoribus illā ppagatam credi par est; sed singulis momentis creari infundiq. diuinitus. Quod hoc dicto stabiliri posse video: Pater meus adhuc usq. temporis operatur, & ego operor. Quo subindicat Deum Opt. max. & illi æqualem eiuldemq. essentiæ filium creandis conseruandisq. hominum animis occupatum, illisq. pducentis intentum, quib. quodq. animal subsistit, vitamq. propagat ac tuetur. Quo spectat illud Psalmographi: Homines & iumenta saluat Dominus, hoc est,

*Quæst. 32.
Exod. 20.*

Joan. 5.

Psalm. 35.

est animalia quæ sustentat Deus, suaq. vbertate pascit ac saturat. Qui cum vnice erga gen^o humanū afficiatur, peculiari munere ac dotib. hoc opificium instruxit. Alia enim ratio hominum, q̄ belluarum, lōgeq. illorum conditio præstantior. Siquidem hominibus rationem mentemq; indidit, & quod reliquis animantib. negatum in conditoris agnitionem perduxit, suaq. diuinitate afflauit. Quam munificentiam cum agnosceret Iob, ipse, inquit, docet nos supra iumenta terræ & supra volucres aereas erudit nos, quo indicat homines præstare ceteris animantib. ac Deū suas dotes ac munera illis cumulatiuè impressisse. Hoc quoq. singulari donatiuo, summiq. principis munere honorario sunt destituti, inelaborati, imperfectiq. partus, effluxus deniq. præmaturi, abortusque præproperi, ac præter humanā specie enormiter monstrosi. Quorū nonnulla licet palpitent, illisq. vitale quiddā inesse videatur, nō tamen ab anima rationali id consequuti, sed à facultate formatrice, ac spiritu gignitiuo, quæ semini ac sanguini menstruo insunt. Hæc n. primis quadraginta dieb. conceptum alit ac vegetant, formaq; hominis emoluntur. Habent quoq. reliquæ animæ spiritū vitale reliquasque animæ potentias, vegetantem & sentientē quæ ex seminis facultate sanguinisq. effluxu consequuntur, atq. illis in vtero augetur, illorūq. beneficio vita potiuntur. Quospeccat illud I euitici; Anima omnis carnis in sanguine ei^o est. Vita siquidē atq. animæ cuiusq. spirit^o in sanguine subsistit, eoq. alitur ac fouetur, vt elychnij flamma affuso oleo. Quæ animæ vim vt optime nouit Galenus, ita ingenue ignorare se fatetur, Animæ rationalis substantia quænam sit: vnde q. pfecta. Qui si meliori philosophia fuisset imbutus, nihil addubitasset pronūtiare Animæ diuinitatem esse scintillā, ac spiraculū quæ hominē à belluis discernit, atq. immortalitati asserit. propriā autem

D. 4.

David. locum explicatur.

Iob. 38.

Embryo primis mensib. hominis nomen non præmeretur. Leuit. 17.

Anima quædam

Anima singularis diuersa. singulis animam insitam, ac suo cuiq. corpori peculiarem, cum multa demonstrent, cum maxime tanta in hominum moribus, ingenijs, iudicijs, opinionibus, effectibusq; dissimilitudo & disparitas indicare mihi videntur. Siquidem quot homines; tot sententia; & quod Horatius ait:

Lib. 2. Sermonum.
Saty. 1.
Perj. Sat. 5.

Milia quot capitum veniunt totidem studiorum.
Mille hominum species: Et rerum discolor usus:
Velle suum euique est, nec voto viuatur uno.

Psal. 32.

Quæ nõ aliunde mihi prouenire videntur, quam ex diuersa conditionis animis, ac multiplici cordis varietate & discrimine Finxit enim Deus sigillatim, ut ait Dauid, corda mentesq; hominum, ac suam cuiq. indolem attribuit, suaq. naturæ ac conditionis animam consignauit. Hinc Salomon sibi plaudit & gratulatur, quod animam felicem sortitus sit, corpusq. incolumitatum, animæ morib. congruens & accommodum. Quæ autem in parte collocetur anima, quam & sedem occupet, multi veterum in quæstionem vocant. Philosophi cordis meditullium illi assignant. Quod designare videtur Sapiens, cum inquit: Omni cura custodi cor tuum, quoniã ex ipso vita procedit. At Medici qui exactius naturæ opera sunt perscrutati in cerebro illam constituunt ex quo omnes sensus ac facultates animæ, omnesq. actiones procedunt. Huius tamem vis per singulas corporis partes diffusa, omnia membra calore fouet ac viuificat, suisq; viribus instruit. Cor vero tanquam vitæ fontem peculiari vi imbuit per arterias

Prou. 4.
Anima domesticum.

Vera apoplexica.

seu soporarias iugulum perreptantes, quibus præcis sterilesunt homines, vel oppletis apoplexia feriuntur. necesse est enim vias esse quasdam, atq. arteriarum venarumque decursus, per quos humores spiritusq. cum animales, tum vitales, vltro citroq. possint commeare, ac calorem natiuum ab anima concipere. Ut enim triclinium quamlibet spatiosum luculento igni incalescit, ac coenaculum hypocausti halitu

Si m'le à ea leuis fove.

halitu ac tepore quaqua uersum impletur, ita corpus animę vires vndiq; diffusas efficaciter percipit, itaq; que operationes illius munere exercet. Anima siquidem licet vni loco affixa prædicetur, vim tamē suam longe, lateq; diffundit atq; in qualibet parte corporis se profert, suaq; officia cuiq; membro distribuit. Sic oculi, aures, nares, lingua, pedum, manūq; articuli animi sunt instrumenta, quorū ministerio utitur. Quod si instrumenta & quę illi inserviunt organa vel vitata sunt, vel inepta, vel impedita, minus exacte animę munia perficiuntur. Quod in fatuis, senilibus, infantibus, quiq; emotæ mentis existunt, euenire perspicimus, in quorum nōnullis vel serius se facultates animę proferunt, vel prorsus extinguuntur. Vt enim ignis cineribus obductus non emicat, ac sol dēsa arraq; nube obiecta minus lucis exhibet: ita anima humidæ aut vitiosæ materiæ immerfa caliginem quandam concipit, quæ menti offusa rationis lumen offuscet. Et quamquam in ætate puerili minus illa eluceat, quam in adultæ, non est tamen quicquam existimet illi suam inesse infantiam, ac sensim incrementa sumere, accessuq; ætatis augetur, tum morbo senioq; imminui. Cum sua vi, suisq; dotibus ab ipso vitæ primordio maneat instructa: Nec enim sua ipsius substantia aliquid detrimenti accipit, sed instrumenti atque organi ineptitudo efficit, quę minus functiones suas obeat, suaq; munia exsequatur. Qua de re sequenti capite fusius tractare institui, quo corporis animęq; facultates plenius innotescant, & quam inter se consentiant, mutuisque morbis afficiantur cuiq; pateat.

Anima, tametsi sit incorporea, nec ex concretione materia, aut elementis consistit; affectibus tamen exposita est, suaq; sententiæ perturbationes. & pathemata, quę in corpus redundant.

CAP. XII.

Cum anima suas functiones & munia per corpus

*Membra
animi in-
strumenta:*

*Simile a so-
pito igne.*

*In pueris as-
nima imper-
fecta instrua-
menti ratio-
ne.*

*Similis à ta
studine &
cochlea.*

*Horat. Ser-
mon. lib. 1.*

Sap. 9.

*Similis à
splendore
solis.*

*Simile à
varietatis
conspicillis.*

*Humores
menti in-
ferri.*

obeat atq. exsequatur, idq. domiciliū circumferat, vt affixam testam cochlea fieri magna ex parte solet, vt affecto corpore anima quoq. afficiatur, non quidem affectu primario, vt plerisq. visum est, sed per consensum ac lege consortii. Tanta est enim in us sympathia, eaq. affinitas & cognatio, vt vitia quedam virtutesq. animi in corpus, & corporis in animum dimanent, ac transfundantur. Siquidem cum anima corporeis organis vtatur, quæ multifariâ noxijs humoribus vel affici contingit, vel vitari, fit vt corruptis vitiatq. instrumentis, vel etiam impeditis, nequeat illa pro dignitate vim suam explicare.

Sic corpus onustum

Extremu vitii, animu quoq. pregrauat vna.

Atq. affigit humo diuina partem vlam auræ

Quod cum Sapienti quoq. Hebræo ante Horatium esset perspectum, Corpus inquit, corruptioni obnoxium adgrauat animam ac terrenum domiciliū mentem deprimit, obruitq; sensum multa meditantem. Et quanquā anima substantia nihil vitij, nihilque labis aut contagii ex concretionē corporis contrahere creditur, vt tamen solis radiis officit, tenebrasq. offundit densa nubes, vtq. oculis obiecto varij coloris vitro aliter quam re vera existunt, omnia apparent, nimirum carulea, flaua, viridantia, cyanea, rubentia; ita lumen rationis offuscatur, mentemque obnubilat corporis intemperies, efficitq; vt animæ actiones deterius perficiantur. Sic ebrii ac deliri gemina cōspicere se credunt, cum vnica res sit obuia. Sic melancholici absurda imaginantur sibiq. somnia fingunt. Cholericis irritantur ac temere excādescunt, cerebro scilicet humoris noxiij fuligine oppresso. Quas autē iacturas, quæ ve incommoda menti inferant humoris corporis præter leuiusculos aliquot formidandi morbi declarant Lethargus, apoplexia, paralytis, spasmus, mania, phrenitis, epilepsia, qui tam

tam valide omnes cum corporis tum animæ vires conuellunt, vt homo rotus sibi excidat, omnisq. vis mentis prorsus obruatur. Animus iridem si qua la-be detineatur, atq. vel odii, vel iræ, zelotypiæ, amulatio-nis, inuidiæ, obtreccionis veneno sit imbutus, corpus quoq; in mutuum discrimen pertrahit, paris que malo inuoluit. Ne commemorem interrim reli-quas animæ cupiditates: quarum impotentissime cogitationes, sommos aliaq; per quietem visa pertur-bant. Nihil enim teste Fabio, tam occupatum, tam multiforme, tam inquietum, tot deniq. ac tam variis affectibus cõcisum ac laceratum, quam mala mens, adeo vt nec valetudini, nec honestis vllis artibus vacare aut liceat, aut libeat. Quippe quibus nõ somnus res delassatis placidissima, non quæ ægrotis, mœren-tique animo Medicus, oratio, non-cibus deniq; aut porus qui corpus alii ac vegetat, suavis est. Quæ e-nim iis esse possit animi tranquillitas, quæ mentis securitas & constantia?

Quos diu conscia fœdi.

Mens habet attonitos, & surdo verbere cadit.

Occultum quatiens animo tortore flagellum,

Tæna etenim vehemens, ac multo seutor illis,

Quas vel Caridum grauis inuenit, aut Rhadamanthus.

Nocte dieq; suum gestare in pectore testem.

Lib. I. c. I

*Mala mens
inquietat:*

Iuuenal.

Sat. 14.

Quo spectat illud Esaia: Impii cor tanquam mare
æstuat, cuius fluctus redundant in lutum, & concul-
cationem: nulla siquidem pax nec vnquam pacata
mēs impiis, dicit dominus. Cum mala mens saepe læ-
ta existat, secunda nunquam. Hæ autem affectiones a-
nimorum tam sunt violentæ ac feroces, tantaque in
inferendis malis sauitiæ, vt quæ menti latenter in-
herent, etiam foris se proferant, suisque se iudiciis
prodant. Et quemadmodum animi puritas, mentis-
que integritas in oculis, in vultu, colore lineamen-
tis elucet, totoque se habitu ostendat, ita animus

Cap. 17.

*Vultus anti-
mi index.*

- Cap. 3.* funestus vitiisq. obitus se palā exierit ac foras erum-
Esaiæ locus pit. Quod Esaias indicat cum inquit: agnitio vultus
explēctus. eorum responderet eis hoc est, species externusq. cor-
Eccles. 8. poris habitus improbos illos esse arguit ac sceleras-
Prover. 17. tos, nec nisi fraudes, imposturas, insidias, seditiones,
 omniaq. hostilia meditari. Cui cōsonat illa Salomo-
 nis sententia Stultorum oculi passim oberrant: In
 facie prudentis lucet sapientia, vultus siquidem ho-
 minis est certissimus mentis index, quæq. in abdito
 intimoq. animi recessu delitescunt, in apertum pro-
 fert. Sic Catilina, vt Salsitius ait: color ex sanguis,
 fœdi oculi, citus modo modo tardus incessus, prius
 in facie, vultuq. vecordia inerat: animus impurus,
 diis hominibusq. infestus, nec quietibus sedari, nec
 vigilis potuit: ita conscientia mentem anxietate &
 formidine exagitabat. Nec enim vllum quamlibet
 leue aut exile animi vitium est, quin in externo ha-
 bitu certa argumenta exhibeat. Siquidem odium, ira,
 metus, excandescencia, tristitia, amor, inuidia, prodi-
 tio; furandiq. ac pradandi studium in vultu relucet,
Diogenis sen- ac foris primaq. fronte se proferunt Sic Diogenes
tentia de iu- aliquando conspicatus ex sanguis giluoq. colore iuue-
uene pallido. nē, aut amare illum, aut inuidere pronuntiauit. Inuidi
Prover. 14. enim cum aliena virtute discruciantur, contabescunt,
Amantes ac medullarum, ossiumq. putredinē concipiunt. A-
palescunt. lium quendam cū ex amore pallefcere videret: in-
 pprio quidem corpote mortuum illum distabat,
 viuere autem in alieno. Quæ commonstrant vitia v-
In prologo de triusq. partis vtro citroq. commeari, atque alteram
virtute alterius incommodo affici, mutuisq. malis infestari.
Christ. Cyprianus autem corpus extra culpam vindicat, nec
Corpus ani- sustinet illi quicquam impingi. Quotquot enim in
mi instru- homine pullulāt vitia, animæ impurat, quæ sola sen-
mentum. tit, viuit, & mouetur. Corpote vero sic animam vri
 asserit, vt fabrum malleo vel incude, in quo format
 omnium turpitudinum idola, fingitque qualibet
 cupi-

cupiditatum simulacra. Neque enim, ut is statuit ca-
 ro est peccati dictatrix, aut malitiae inuentrix, nec ipsa
 cogitatus format, agendaque disponit: sed spiritus est
 officina, qui per eam quaecumque affectauerit, pera-
 git. Quod vero caro aduersus spiritum, & aduersus
 carnem spiritus contendere dicitur, improprie dictum
 arbitratur. Quia solius animae lis ista est, quae secum
 ipsa fixatur, & cum proprio arbitrio litigat. Siquidem
 desiderii sui veneno mens ebria, corpus contumeliis
 applicat, ac iunctis amplexibus ambo in mortiferas
 suauitates delapsi obdormiunt. Quae tametsi acute
 illi vero differuntur, paulo tamen assentiri par est,
 qui corporis molem officere censet animae actioni-
 bus, illiusque conatibus esse impedimento. Caro siqui-
 dem, ut is ait, concupiscit aduersus spiritum. Spiritus
 autem aduersus carnem, haec autem inter se mutuo
 aduersantur, ut non quae eunquam vult homo, eadem fa-
 ciat. Oneri est enim terrestre domicilium animae il-
 lamque remoratur, quo minus concepta mentis per-
 ficiat. Et quemadmodum equus calcitrosus fessori
 minus obsequitur, illumque excussisse laborat: ita
 corpus animae ad praecelara, instiganti oblectatur ac
 moram iniicit, semperque ob insitam naturam prauita-
 tem mancipium hoc refractarium existit ductori suo,
 minusque obsequiosum. Quod Christus Apostolis
 dormitantibus ac somniculosus inculcat, cum inquit;
 Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.
 Caro siquidem ad spiritus monita ac vellicationes
 obsurdescit, minusque expedite iussa eius exequitur.
 Ut enim qui aliquo iter instituit, alacriter quo illi
 destinatum est properat, sed plus satis suffarcinatus,
 atque oneribus clitellisque depressus, cunctatius pro-
 greditur, ac contra animi votum serius iter absoluit,
 metamque assequitur: sic anima sarcina corporis de-
 grauata, summa molestia ad metam contendit, at-
 que aegre iter inceptum peragit. Quamobrem non

Corpus ani-
 mi ut ad do-
 ctionem
 pellitur.

Gal. 6.

Simile ab
 equo calcis
 tr. jo.

Simile ab
 iust. vasulo.

est quod quisquam existimet corpus omnino otiosum, sed naturales corporis facultates & potentias, quique illi inhærent humores, vel vñ esse, vel detrimendo animæ actionibus, mutuamque præstare operam: Frustra enim, ac præter meritum corpus cum anima vel gaudii, vel cruciatus æterni foret particeps, nisi in multis se præberet socium ac ministrum. Sit sane corpus animæ vas ac domiciliū, sit receptaculum, sit officina, sitque organum aut instrumentum, vel denique hospitium, ex eo tamē aliquid labis contrahit: vt vinum generosum ex lagena obducta situ, olidoq; ac mucido dolio saporem vitiosum. Quod si quicquid est hominis, omnesque eius functiones animæ attribundæ: necesse est in illam affectus cadere, ac passionib; obnoxiam, nullaq; in parte, aut saltē mitius culpandam corpus. Augustinus certe nō esse omnino animam ab affectibus immunē, huiusmodi argumentis conuincere tentat. Omne quod mœore, mœtu, tristitia, indignatione, vindictæ cupiditate afficitur, passibile est: Anima, cum voluntatis, votiq; compos non sit, suoq; desiderio frustratur, dolore afficitur: Ergo passiuæ esse conuincitur: qui mihi argute ratiocinari videtur. Si enim anima alligata corpori, doloris omnifq; affectionis foret expertis, nullos apud inferos sentiret cruciatus, nulla tormēta. Quod aliter se habere commonstrant Euangelicæ concionis series de diuite epulone, qui cum flammis cruciaretur, estuantem linguam refrigerari cupit, sibi que aliquid doloris lenimen adhiberi. Quæ figurate ac parabolicos intelligenda, ne quis substantias incorporeas membrorū vti ministerio existimet. Scriptura siquidem ad captū humanæ mentis se accommodat, ascitisq; appositis verbis, ac petita ex natura rerū similitudine Dei erga probos fauorem ac munificentiam declarat: aduersus improbos vero vltionem ac scelerū vindictā. Simili loquendi tropo sacri codices

Deo

*Simile à vas
pido dolio.*

*Anima af-
fectibus ob-
noxia.*

Luc. 16.

*Tropi Scri-
ptura de Dei
membris.*

Deo indignationem, iram, zelum, gemitus, suspiria, faciem deniq; vultum, oculos, manus, brachia attri-
buunt, quod non alia ratione assequi possit humana
imbecillitas immensam supremi numinis vim, ac
potentiam, nisi populari more ea nobis inculcarer.
Cum itaq; contet Scripturæ testimonio animas so-
lutas corporibus, ac damnationi destinatas; tormen-
tis affici: qui fieri possit vt corpori alligatæ, atq; hu-
manis nexibus impeditæ non eadem perpetiantur?
Equidem mihi persuadeo animas, vtpote cœlitus
delapsas, non extingui, nec sentire interitum: sed ta-
men duxerari, ac carnificinam perpeti, mentisque sti-
mulos ac conscientie morsus persentiscere. Quod
ipsum post Esaiã indicat Christus, cū inquit: Veramis
eorum non moritur, & ignis non extinguitur: Vt
enim caries, vtque teredines ac vermiculi lignum,
quamlibet durum erodunt, vt deniq; ignis in obuia
quæq; vim suam exferit; sic animam conscie mentis
stimuli confodiunt, internæque furie illam vrunt,
pungunt, ac dilaniant. Cum animus avaritia feruet,
vindictæ cupiditate accenditur, ira inflammatur, in-
uidia tabescit, amore vritur, moerore contrahitur:
nemo est, opinor, qui non quiduis paratus sit & fa-
cere & pati, quam talem in intimis præcordiis subire
carnificinam, tantamq; in abditiſſimo animi recessu
perferre lanienam. Multo enim fauior longeq; atro-
cior est animæ, quam corporis cruciatus ac tortura.

*Deo qua ra-
tione mem-
bra attri-
buuntur.*

*Cap. 66.
Marc. 9.*

*Simile à cas-
roso ligno.*

*Animi cru-
ciatus, quæ
corporis fa-
uor.*

Quod interrogationis schemate quo animo acriores
inlingeret aculeos, sic expressit Persius;
*An ne magis Siouli gemuerunt ara suuenci,
Aut magis auratis pendens laquearibus ensis,
Purpureus subter ceruices terruit? imus,
Imus precipites, quam si sibi dicat & intus
Palleat, infelix quod proxima nesciat vxor.*

Alia itaque ratione affligitur, aliter sensu, tactuque
afficitur anima, quam corpus dum vapulat, dum

flagris senticisq; subigitur, dum vulnus accipit, dum membra luxantur, dum illi faces ac tormēta admoventur. Siquidē anima rationalis, vt pote spiritus incorporeus, latētes experitur vexationes ac torturas, anxietatem, formidinē, zelotypiam, inuidentiam, odium, indignationem, mentisq; inquietudinem ac conscieutiā remotum. Quos affectus, vel, vt vetus dicam perturbationes si diuini animo inhāere cōtingat, illasq; nec ratione discuti, nec diuino praesidio superari, non solū mentem, sed corpus quoq; scruissime discrutiant. Itaque alterum alterius legibus tenetur, sibiq; mutuo sunt obstricti. Hoc tamen prerogatiuā, idq; honoris ac dignitatis anima obtinet, vt multa per se, corpus vero nihil absq; eius vi & agitatione efficere possit. Dupliciter itaq; anima suas facultates perficit: quasdā per organa, nonnullas absque his, nulloq; corporis adminiculo. Sic quæ intellectu ac ratione, mentisq; iudicio peraguntur, solius animæ munera sunt. Operationes autē manuales absq; corporis ministerio exequi nequit. Siquidem architecturam, cæmentariam, pictoriā, plasticen, pigmentariam, artesq; alias in vsum hominum excogitatas, animo quidem menteque homo cōcipit, sed manib; ea perficit, atq; instrumenta corpori attributa eis accommodat. Cæteriū cum anima contemplationi rerum insistit, cum præterita memoria repetit, cum futura meditatur, iisq; præsentia connectit, dum ratiocinatur, dum occulta inuestigat, atq; abdita quæque perquirat ac rimatur, cum in ecstasi constituta, subducta in sublime, vt Paulus, arcanorum fit particeps, genuina insitaq; à Deo vi vtitur, nulloque corporis eget adiumento, nisi ea in actum proferte velit. Tunc enim corpus animæ assistit, vt indiuiduus comes & collega, cuius opera ac subsidio suas functiones exsequitur. Quod si diuturnior sit vel acrior, vel intentior in rem quampiā agitatio, sit vt corpus

*Anima
multa agit
absq; corpore
su adminiculo.*

*Anima
quando corpori
ministerio indiget.*

3. Cor. 12.

pus utpote animæ viribus destitutum elanguescat atque emoriatur. Quod obseruare licet in iis qui in tempestiuis lucubrationibus sunt dediti, aut libris continenter affixi, quibus corpus sensim gracilescit atque extenuatur, spiritusq. vitales imminuuntur. Quicumq. ergo animum nullum sentire affectum, nullisq. rebus permoueri censent, sed illæsa mēte, nullasq. concipientes plagas anima, obiecti tantum, organiq. vitiat: ratione affici, non admodum veritati consentanea mihi dicere videntur. Quid enim sibi vult angor ille Seruatoris, atque æstiuatio? qui concepta supplicii quod subeundum erat atrocitate, impensique beneficij ingratitudine atq; obliuione humana quadam imbecillitate in hanc vocē moribundus erupit: Tristis est anima mea vsque ad mortem: eamque veluti patri blandiens deprecatur. Et quamquam nondū illi insultaret, aut manus inferret insolentia militaris, tota tamen mente & cogitatione in imminens periculum defixus, tanto horrore ac trepidatione concussus est, vt affectus sanguineum sudorem expresserit, toto corpore confertum atq. effuse promanantem sic vt vtriq. parti acerbitas illa doloris sit communicata, atque ex animo in corpus redundare ceperit. Nec est, quod quis opinetur in huiusmodi radio ac pauore animam vitalem ac vegetantem, tum spiritus naturales tantum affici, imo pars hominis potior discrimini obicitur, in eamque tota vis mali decumbit quæ tamen originis suæ memor, vites colligit, ac cœlesti fulta præsidio: intrepide infractoq. animo aduersus pericula subsistens, diuinitus solamen accipit. Huiusmodi affectib. etiam Diuæ virginis mens multipliciter agitata est. Illius siquidem cum Spiritus rum anima, alias lætitia alias dolore perfusa est: illud denunciato per Angelū conceptu, partuque mirifico, pastorum concursu, ac Magorū adoratione: illud, vt à Simeone factitatum erat,

Mentis in-
senso corpus
attenuat.

Christi patior
hominis ar-
gumentum.

Matth. 26.

Christus in
corpore et a-
nimo crucias
tus sensit.

Maria dolo-
ribus concus-
sa.

erectio in crucem filio; experta est. Possem equidem magnam connectere seriē eorum, q̄ in maximis calamitatibus constituti, acerbissimum animi vulnus conceperint: exempla suppeditant tot vatū examina, inter quos Helias, Heliseus, Dauid, Hieremias, Moses, Esaias, Ionas, Zacharias, & præter martyrū aliquot myriades, indefessus ille fidei nostræ assertor & propugnator Paulus suo agnotheta seu remuneratori strenuā operā præstiterunt, qui præter corporis incōmoda, summasq. angustias ac detrimenta animam circumferebant acerrimis doloribus exulceratam. Quisq. autem secum ipse expendat, quanta obsederit illorum animos angustia, q̄ menti inhaerit mœror, quæ trepidatio: cum p̄senti patria, destituti affinium ac cognatorum solatio ludibriis, cōtaminatiis, flagris expositi, afflicti, pressi, conculcati, proscripti, per loca auiā atque hominibus inaccessa, hostium saxitiam euitare sunt coacti, suāq. salutem atq. incolumitatem consulere. Quod si anima, q̄ homines à belluis secernit, omnis affectionis sit experta, nullisq. vel solatiis capitur, vel doloribus afficitur: quid sibi volunt plorabunda hæ voces? Quare triūstis es anima mea, & quare conturbas me? Defecit in salutari tuo anima mea: Renuit consolari anima mea. Rursus dum refocillatur, ac Dei fauorē percipit. Introito anima mea in requiem tuam: etenim Dominus benefecit tibi: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Quib. etiam si innumerata congeras, non designari tantum puto naturales animæ facultates & potentias breui interituras: sed illam, quæ rationis, quæque diuinitatis est particeps, à cuius vi oēs actiones corporis procedūt, omnesq. functiones perficiuntur. Cui parti insita est ab opifice *conuēiens*, h. e. conseruandæ exsequendaque legis naturæ amor & notitia, virtutum vitiorumque

Vates calamitatibus expositi.

Anima licet in corpore, doloribus agitatur.

Rom. I. Synopsi quid.

rumq. discrimen. Quæ vis, teste Paulo, hoc efficit et- *Natura in-*
 iam in animis eorum, qui à Deo sunt alieni, vt nature *fundus.*
 ductu à malis resiliant, ac virtutem amplectantur. Si-
 quidem illa animi pars, in qua elucet imago Dei, ac
 se profert naturæ integritas, detestatur damnatq. ne-
 quiter facta, ac se cupit præstare inculpatam ac im-
 probis moribus, omnique scelere immunem. quan-
 quam hæc naturæ vis non nihil labefactata est & con-
 cussa, sic vt quæ mens concepit, voluntas non sincere,
 non prompte, non alacriter exsequatur. Huic affinis *Conscientia*
 conscientia, quæ mentem hominis latenter à Deo *quid in mens*
 indagatam arguit atq; accusat, incussoque terrore ac *te efficit.*
 scelerum recordatione ante actam vitæ detestatur,
 conceptoq; emendationis vitæ proposito, malorum
 pœnitentia ducitur. Ita vitrix illa conscientia homi-
 ni autem vellicat, ac maleficia iam pridem patrata
 oculis obijcit, quibus facile conuinci posse video a-
 nimam affectibus esse expositam, ac perturbationi-
 bus subinde inquietari. Siquidem dulcia percipit &
 amara, ipsaq; dilatat sese, ac gestis rebus prosperis,
 contrahitur aduersis. Nec tantum non in es, sed mē-
 res quoq; angelica suos quodam modo affectus ob-
 tinent, inolescunt enim malis hominum, seseque
 cruciant, cum hi à probitate ac virtute deficiunt,
 latantur vero, atque exhilarescunt cum improbi se *Mali genit*
 ad frugem conferunt. E contra mali Genii homini- *hominibus*
 bus infesti sunt, illosque mendaciis uerant, contu- *uifesi.*
 meliis impetunt, insectantur, odioque patricidali
 prosequuntur. Quæ cum in aërias incorporeasq; sub-
 stantias cadunt, qui fieri possit, vt non eadem homi-
 num animæ percipiant?

*Animas hominum non omni ex parte esse æquales, nec pari
 conditione, ac dignitate, sed aliorum alta præstantiores.*

C A P. XIII.

Quæquã paulo ante nonnulla à me sunt cōmes-
 morata, quæ huic argumento cōgruunt, quæq;

*Inter ani-
mas discrimen.*

hoc paradoxon stabilire possint: opera pretium tamen facturus videor, si singulari capite, hoc thema illustrare pergam. Pleriq. in ea hærent sententia, ut animas hominum eiusdem esse conditionis, eademq. dignitate ac præstantia existiment, nec inter sapientis stolidiq. aut improbi animam quicquam interesse, vllumque statuendum discrimen, sed organi tantum ratione impediri actiones, ac facultates animæ vitio se perfici. Ego vero nullo contentions, aut contradicendi studio aliter se rem habere mihi persuadeo. Quanquam enim non ignorem ob morbi seuitiem, ob capiti inflicto vulnus, ob casum denique & concussionem affecto cerebro mentem obstupescere, omniumq. rerum induci obliuionem: non consequitur tamen omnibus animam esse parem, aut omnes quod ad iudicandi vim, ad ratiocinandi iudicandiq. peritiam attinet, æqualem esse sortitos. Neque enim cuiusq. anima quilibet accurate fuerit exculta, quantumvis strenuam operam adhiberi cõtingat, attrium, disciplinarum, omnisc. doctrinæ atq. eruditionis, que est capax, pariq. docilitate ac solertia. Cum plerique inepti sint, minusq. appositi ad perdiscendas artes atq. inuita Minerva, repugnanteq. natura pleraque aggrediantur. Ut autẽ facies & funalia alia aliis magis splendescunt, lucisque plus exhibent, utq. ignita quæ alia aliis sunt magis vrentia: sic anima cuiusque splendor dissimilitatione elucescit, variaque se proferunt mentium discrimina. Et quemadmodum mentes Angælicæ ordine, dignitate, officijs, ministerijs inter se differunt quæ Seraphin, Cherubin, Throni, Potestates, Virtutes, Archangeli, totaque Geniorum hierarchia demonstrat: ita in animis hominum discrimen statui posse video. In eo autem omnes conueniunt, quod corpus mortale & caducum sunt consequuti: quod formam humanam nacti, licet nonnulli serino sint aspectu belluisque affines: quod omnibus

*Simile ab
ignitis facib.*

*Inter Ange-
los discrimen.*

mnibus inditus procreationis ardor: quod iisdē natura legibus tenentur: quod similis illos rationis vis incitat: quod animarū essentia, formaq. substantia à Deo sit creata: quod immortalitati destinantur, omnesque vno spiritu imbuuntur. Sed quoniam non æque valēter se in omnes exserit vis diuinitatis, nec omnes eius muneris sunt æque capaces, tantiq. beneficij pleriq. se præbent indignos, sit vt alia vi atq. effectu suas actiones pferant animarū, nec sint in præfenti rerū statu, conditione, dignitate, ordine pares nec in alterā etiā vita futuri æquales, pariq. gloria illustrandi. Sic enim propheta Daniel eius rei nobis fidem facit: Quotquot in puluere dormiunt, euigilabunt, alii in vitam sempiternam, alii in opprobrium, in dedecus, in pœnam, alii in condemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiā erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quod discrimen inter substantias incorporeas Paulam etiā obseruasse comperio desumpta ex sideribus similitudine. Vt enim sidera alia aliis sunt illustriora, variaq. se exhibent corporum discrimina: sic magna in animis hominū differentia, vtque in resurrectione altera alterius anima futura est magis gloriosa. Constituit autem Deus (vt Gregor. Nyssenus testatur) secundum animalium species, diuersas animarum differentias ac cuiq. corpori conuenientem assignauit. Sic brutis animantibus non rationalem intelligentiam, sed naturalem industriam insequit, qua inlidias, damna, pericula omniaq. vita incommoda declinent. Itaque tota species animantium vna inclinatione mouetur. Lepus enim omnis pavidus & meticulosus, Canis quisq. sagax atq. insectādis feris industrius, Vulpes omnes subdola sunt, astuta, insidiosa. Lupus quisquis ferox, ac prædæ audax; Simia qualibet humanas gesticulaciones exprimit. Quod ipsam in-

*Animarū
disparitas.*

Cap. 12.

2. de anima

*Bruta non
ratione,
sed dūm
natura se-
runtur.*

homine non consequitur. Si quidem infinitæ sunt humanarum actionum rationes ac modi, nec omni homini una operatio, unaque intentio, ut animantibus quorundam actiones a sola natura eiciuntur, quæ in omnibus pari ratione decurrunt. At rationalis actus, qui proprie humanae mentis est, singulis diversus, ac per animæ conditione alius alii. Unde emergit tanta in hominum animis opinionum varietas. Ut itaque ex Pauli sententia unicuique datur manifestatio spiritus ad id, quod expedit, ac variæ hominibus sunt delegatæ functiones ac munia, quæ Deus pro suo arbitrio cuique distribuit, diuidens suum spiritum cuique, ut vult: ita sua cuique propria ac peculiaris anima, quæ ab uno opifice profecta est, sed non pari dignitate prædita, non eadem intelligentia ac rerum cognitione imbuta, sic tamē ut virtutum vitiorumque sit capax, atque inlita ut optima quæque amplecti possit, ac vitare noxia, licet inuolide ea perficiat, ubi diuino præsidio sit destituta. Quapropter non absurda mihi videtur illa Aristotelis comparatio, qua mentem hominis assimilē facit tabule rase nulli; expolitæ picturis, sed quæ accommodata est, atque ut quiduis in ea adumbrari possit, ac delineari, aut vitiorum similitudina, aut virtutum simulacra. Quod spectat illud D. Pauli: Ut in opulenta magnificaque domo non solum vasa aurea & argentea sunt, verum & lignea & testacea, quorum illa honesto vsui destinantur; ista sordido, parumque honesto: Sic Deus in hoc mundi theatrum varias corporum ac animorum differentias produxit, variisque personis illas induit, ac diuersis instruxit ornamentis, non tamen sine spe excellentioris muneris assequendi. Neque enim cuiquam ademptus est constus, aut industria, qua eniti possit ad præstantissimam, & consecrari optimam: imo ad illa huic adminiculatur remunerator, ac cunctantem impellit. Sic qui sua culpa sordescit ac vitiorum cœno obcylatus est, expolire se potest, abstergetque sordibus es-

1. Cor. 12.

Ephes. 4.

Monstrabula rase.

2. Tim. 2.
Simile ob
ampli adib.

Nemo cul-
pam Deum
exanserat.

fici vas honorificum, atq; vſibus præclaris accommo-
 dum. Assignauit ſiquidem Deus Opt. Max. cuiq; pe-
 culiare corpus habitum, ſuq; naturæ congruen-
 tem animam, quæ tamèn multis modis immutari
 ſunt apta. Deſciſcit enim nonnunquam homo, ac de-
 generat ab integritate, ſuique præſtantia, ſeu cor-
 pus ſeu animam ipectes, atque originis ſuæ oblitus,
 ſordibus, lutiq; vitiorum inucluitur nonnunquam
 vero latentè à Deo inſtigatus ex malis, quibus erat
 deuinctus, eluſtatur, atq; ad virtutem, ad p̄bitatem,
 ad honeſta quæq; nititur. Cuius rei documenta ſu-
 mere licet in filio prodigo ac decoctore, & Saule. O-
 mnibus itaq; ſua mens, ſuaq; anima obſignata, ſed quæ
 diuino munere, cuiuſq; afflatu multiplices dotes, va-
 riaq; chariſmata concepit: licet non æque valenter
 omnium mentes ſpiritus diuinus impleat. Accipiūt
 quidè omnes de vberimo eius fonte, ſed alius alio
 affluentius. Quod talentorū diſtributio nobis incul-
 cat, qua in obeunda negotiatione ſalutis noſtræ di-
 ligentiā & induſtriam noſtram, licet inualidā, acui-
 atq; exſtimulat, & Dei dotes amplificandas augendas-
 que præcipit. Vni. n. quinque, alteri duo, tertio vnū
 partitus eſt, cuiq; pro ingenii ſui captu, vtque operis
 huius Chorago expedire, atq; è re vſuque eſſe viſum
 eſt, expenſi acceptiq. rationem ſuo tempore exactu-
 ro. Sic Paulus Timotheum cōmonefacit, omnibuſq;
 eius nomine autem veſticat, vt functionem ſuā curæ
 habeant, vt donum ſpiritus, tanquam ignem ſopitū
 iamq. euaneſcentem exſuſcitent, vt excuſſo veterno
 delegatum manus ſedulo exſequi ſtudeant. Hoc e-
 nim à ſuis exigit Deus, vt quiſq. ſuam Spartam exor-
 net, vt minam concreditam adaugeat, & cum ſceno-
 re refundat. Et quoniam non pariter otioſos eſſe
 nos, nec intermittere induſtriam, ſed continentèr
 exuebias agere, atq. indefeſſo labore inſiſtere nun-
 dinationi, Negotiamini (inquit) donec veniā. Quod

Luc. 12.

Quia
 u & mine
 diſtributio
 deſignet.

Matth. 25.

2. Cap. 1.

Simile à ſop-
 pito igni.

Luc. 10.

*Negotiatio
Euangelica.*

*Simile à
natura re-
rum.*

*Simile ab
astris &
semine.
Cor. 15.*

Psalms. 1.

*Simile à
rebus odo-
ratis.
1. Cor. 2.*

*Aneid. 6.
simile ab
urentibus
rebus.*

cum organum electionis. Paulus sedulo inculcavit aliis, id ipse omnibus modis præstare studuit, sic ut in legatione sibi commissa ceteris magis feruidus fuerit, atque in Apostolici muneris functione obseunda alacrior, viuidiorque. Ut itaq. in gemmis, animantibus, herbis, sideribus discriminè est, ac flos alius alio odorator, ac gemma alia rutilantior; ita in animis hominum euenit, quæ peculiari quadam vi ac facultate instructæ, varias operationes, diuersosque effectus proferunt. Quemadmodum enim (ut Paulus ait) suo cuique semini vis insita, atque alia caro pecudum, alia hominū, aliaque species ac decor corporib. cœlestib. alia terrenis: alius Solis fulgor, alius Lunæ, alius alterius sideris splendor: ita corpus hominum aliud alio præstantius, habituq. magis generoso: ipsaq. anima cum in hac statione vitæq. huius decursu; tum in resurrectione pro sua sorte ac meritis (quæ quilibet ad Deum referre debet, nulla philantia sui que fiducia) dignitate & conditione potior, gloriaque superior. Magna siquidem cum in præsentī seculo tum in futuro inter probos improbosq. disparitas ac dissimilitudo multumq. diuersa conditio. Impii enim in medio iustorum non subsistent: sed ut quisquiliæ aliaq. venti ludibria, dissipabuntur. Itaq. Paulus ex naturæ rerum multa oculis nostris obicit, quorum intuitu atq. obseruatione, arcana diuinitatis nobis innotescunt. Sic in negotio Christi ab odore ac fragrantia rerum corporalium similitudinem desumit. Ut enim effluxus atq. exspiratio stirpium effectum se prodit, ipsumq. cor vel reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salubris halitus, aut in salubris, Christum vel suauiter afficit, vel penitus offendit.

*Ignis est quidem vigor, & cœlestis origo
Omni anima.*

Sed ut ignis alius alio calidior, ac p nutrimento, subiectoq.

l'isq; fontis venior ex oleo siquidem, sulphure,
 bitumine n' g'ha (quam Petroelum vocat) inflam-
 mescit acerbis, ita anima pro sua facultate ac viri-
 bus, proq; acceptis dotibus vim suam in corpus ex-
 ferit, etq; in proferendis actionibus vel agilior, vel
 remssior; sic tamen vt corporis habitus ac constitu-
 tio, quam *κατανα* Græci vocant, eiusq; organa
 animæ subseruiant. Par est ratio in malis geniis, quo-
 rum alius alio nocentior, hominiq; magis infestus. *Geniorum
malorum
discrimen.
Matth. 12.*
 Sic in Euangelio Beelzebub princeps Dæmoniorum
 denominatur, tanquam in malis inferendis præpo-
 tens, ac magnarum virium. Sic Euangelicæ narratio-
 nis series malos Genios nocendi studio ac malignis
 tate discernit Is enim, qui minus virium obtinebat
 ad perturbandam conuellendamq; hominis mentē
 adsciscit sibi septem deteriores se, ac collatis viribus
 ita illam occupant, vt sublata sit omnis emendatio-
 nis vitæ spes, omnisq; ademptus ad saniozem mentem
 reditus. Quod si fas sit corporea conficere incorpo-
 reis: Vt stannum, plumbum, argentum, aurum, æs, cu-
 prum, orichalcum, omnisq; generis metalla suas sor-
 des concipiunt, suamq; coriam atq; æruginem con-
 trahunt; vtq; agri inculti, squalore ac situ obducun-
 tur, iisq; zizania, ac infelix lolium innāscuntur: ita
 animæ substantia sua vitia contrahit, ipsaq; exculta
 splendore virtutum nitescit; neglecta vero vitiorum
 fuligine densescit atque obcuratur. Nec est quod
 quisquam opifici suo obloquatur, aut cum illo ex-
 postulet, vt ignauus ille, qui acceptum talentum de-
 foderat, cum ad omnes odor Seruatoris dimanet, in-
 pressaque sint cuiq; diuinitatis vestigia, sic vt genti-
 bus etiam à Deo alienis indita sit inscriptaq; natura
 lex, cuius instinctu mens illorum Dei notitiam con-
 cipit, ipsaque conscientia attestatur, ac ratio dicitur,
 quæ sectari, quæ vitare conueniat, quantumq; in ho-
 nesti honestique sit discrimen. Quisque itaque effi-

*Simile à
metallis.*

*Esaiæ 1.
Simile ab
incultis a-
gris.*

*Deo se quis
que sub-
mittat
Rom. 2.*

*Horatiana lex
cu. que im-
pressa.*

*Simile à
cultura a-
grorum.*

*Horatio
ad amplex
Eundem do-
ctrinam cœ-
lestem.*

*Hor. l. b. i.
Epiſt.*

*Verbi Dei
fructus &
utilitas.*

2. Tim. 3.

cere curet, ne in vanum incassumq; hoc munus ac-
cepisse videatur, nec Deo, cuius arbitrio omnia des-
currunt, obmurmuret, quod minus præstantem ani-
mam sit consecutus: sed quam obtinuit foveat, illi
que ut agro sterili ac ieiuno culturam adhibeat, spatio
loque verbi Dei latamine sementi præparet. Ipse in-
firmis conatibus, promptaq; voluntati non est defu-
turus. Nihil autem animæ salubrius, magisq; frugi-
ferum, quam continenter sacrarum literarum medi-
tationi insistere. Hæc si quidem vitium medetur, hæc
morbos expugnat, hæc animi incertorem diluit, menti-
tiq; offusam caliginem discutit. Nullum est remediū
sanandis restaurandisq; exulceratis mentibus efficaci-
cius, magisque præsentaneum, nullus morsus tam vi-
rulentus, nullum vulnus tam lethale, quod hoc me-
dicamine non sanescat atq; obducatur.

Feruet avaritia, m. seraq, cupidine pectus?

Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem

Posu, & magnam morbi deponere partem.

Laudu amore tames? sunt certis piacula, quæ te

Ter pure lecto poterunt recreare libello.

Invidus, iracundus, ineri vinosus amator?

Nemo adeo ferus est, qui non mite scere possit,

Si modo cultura patientem accommodet aurem.

Hæc commoda præstat Philosophia, non humana
quidem, ut Horatius existimabat, sed cœlestis & di-
uina, quæ naturam luxatam ac collapsam integritati
pristinæ restituit, quæ fiduciam erga Deum in nobis
excitat, illique nos conciliat, quæ animi tranquilli-
tatem adfert, mentemque firmam ac stabilem: qua
nihil homini in hoc turbulento vitæ sæculo optabilius.
Quo spectat illud Pauli, quo nullus in hac palæstra
exercitior: Omnis scriptura diuinitus inspirata viti-
lis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctio-
nem, ad institutionem, quæ hominem iustum efficit,
ut integer sit homo diuinus ad omnia officia pietatis
accommodus.

De anima immortalitate, atq; indubitata certaque corpora
humani resurrectione: tum quæ ratione ac modo id perfici
contingat. Deniq; quantarum tanto manere mentu et illis
in Deum; quantarum morituro futura consequenda salutis.

CAP. XIV.

Nihil homini calamitoso, morbisque ac malis in
numeris exposito, in huius aui decursu plus ad-
fert commodi, depulsoq; mortis metu plus præbet
solatii ac fiducia: quam vt subinde contempletur al-
terius vitæ beatitudinem ac felicitatē; eiusq; rei po-
tundæ spem certā atq; indubitatam concipiat. Quæ
consistit in animæ immortalitate, ac corporis resur-
rectione, totius fidei nostræ basi solida atq; incōcul-
sa. Inanis siquidem forte labor omnis noster, atque
irritus conatus: omnisque vitæ nostræ ratio, cultus,
iustitutum, religio euanida, atq; imposturæ æstus:
si tanto, tamq; salutari bono frustrari nos, atq; ab al-
terius vitæ expectatione decidere contingat. Quo
mirari subit quorundam stupiditatem, qui nō aliter
spirare homines, quam bruta existiment, quiq; ani-
mas penitus extinguere, nec à morte quidquam homi-
nis superesse cōtendunt: Qui cum in naturæ operib.
prorsus cœcutiant atq; hallucinentur, Deiq; poten-
tiam vel non agnoscant, vel ex rebus conditis non
obseruent, sit vt mens illorum assequi aut rationem
inire nequeat, qui effici possit, vt anima sit æterna, ac
nunquam interitura, ipsumque corpus rediuiuū sit
futurum, suæq; integritati aliquando restituendum.
Cum autem Deus hominē immortalem esse, ac per-
petuo illum subsistere voluit, ad imaginem & simi-
litudinem sui illū condidit. Quod si homo Dei ima-
ginē refert, eiusq; similitudinē exprimit: necesse est,
eandē eū origine sua naturā cōsequi atq; æternitatis
fore consortē. Huius muneris dignitatē ac præstan-
tiam non sunt sortitæ reliquæ animatæ: cum nulla in

*Meditatio
alterius
vitæ quid
efficit.*

*In quo con-
sistat homi-
nis securitas.
Alia homi-
nis alia aut
mantium
conditio.*

Genes. 1:

*Homo Dei
imaginem
refert.*

*Animantes
mente desti-
tuta.*

*Anima
hominis di-
uinitatis
particeps.*

*Deus ho-
mine uni-
co afficitur.
Prover. 8.
Dei amor
et propensio
erga homi-
nem.*

Tim. 3.

Hebr. 3.

his se proferant diuinitatis vestigia, nulla mens ve-
geat, desit ratio, memoria, intellectus, iudiciū, artes,
disciplina, rerumque peritia desideretur, quæ homi-
nibus Dei munere affatim sunt attributa. Quapro-
pter piaculum est id statuere mortale esse ac cadu-
cum quod à Dei substantia prodiit, quodque à diui-
na mente homini est inspiratum. Vt igitur Deus æ-
ternus, omnisque interitus expers: ita anima quoque
humana tanquam diuinæ essentia particeps, æter-
na, atque ab omni corruptione immunis. Caterum
cum Deus hominis gratia omnia condidit, solus ho-
mo Dei causa, atque illi conformis est creatus, eoque
effectum est, ut Deus à mundi exordiis mirifice ergo
illum affici ceperit, illoque se oblectare, atque eius
familiaritate & consuetudine perfrui exoptauerit,
adeo ut huius causa humanitati vniri sustinuerit,
atque immortalis mortali agglutinari: quo diuina
natura humana coalescat atque vnietur, humana di-
uina. Cuius rei fidē suo hoc testimonio adstruit Dei
patris sapientia Christus, qui hanc nobis salutem pe-
perit: Dominus possedit me ab initio viarum suarū,
antequam quicquā faceret; ab initio atque ab æterno
exiit; quando præparabat cælos, aderā: quando cæta
lege & gyro vallabat a bystos quando æthera firma-
bat sursum, & terram deorsum, cum eo eram cuncta
componens, & delectabar per singulos dies ludens
coram ea omni tempore, ludens in orbe terrarum,
& delicia meæ esse cum filiis hominum. *Quæ
φιλανθρωπία*, hoc est, ut Paulus ait, amor ac præ-
pensio erga homines, hoc efficit, ut omnia nobis per
Christum sint communicata, ut par sit cum illo nos-
tra conditio, similis fors, æqualis hereditas: eoque
fit ut quidquid in Christo expressum est, in homine
quoque sit exprimendū. Ipse æternus est, ac per æniter
subsistit: id illius beneficio cōsequitur homo: Ipse pri-
mus resurrexit de uicta morte, auctor, princeps, ac
pri-

primitiæ tanti triumphi: illius virtute ceteri omnes
 sunt resuscitandi. Quamobrem nemo sibi tam sit ini-
 quus, aut in tanti muneris auctorem ingratus, vt
 nominis huius honorem sibi vel inuideat, vel ab se
 repellat. Quis enim tam stupidus, qui se ab interitu
 vindicare non cupiat, ac perenniter subsistere ex-
 optet potius, quam perpetua morte sopiri, sublata
 que omni emergendi spe, in sempiternam mortem
 deuolui? Scio equidem nonnullis plausibilem vide-
 ri hanc de animæ immortalitate persuasionem: ac
 corpus in eandem sortem recipi, pariq. futurum con-
 ditione, est aliquando reuerturum prorsus abnuunt.
 Verum hi naturam hominis, totiusque conficiendi
 ædificii rationem non penitus excutiunt, nec in il-
 lum defigunt oculos, qui homini lucis huius auctor
 existit, & cuius virtute vitæ auspicia est consequu-
 tus. Siquidem cum anima & corpus indiuisse inter
 se connexa hominem constituent, necesse est, vt to-
 tus homo, hoc est, & anima immortalitate potiatur,
 & corpus per resurrectionis mysterium eiusdem mu-
 neris sit futurum particeps. Neq. enim admittere ra-
 tio formationis hominis, vt alterum sine altero suo
 fine, cui destinatum est, potiatur: vtque dimidiatus
 homo, aut altera modo pars beatitudinem conse-
 quatur: necesse est igitur, conditique operis ratio ex-
 pofcit, vt corpus aliquando reuiuifcat, ac postliminio
 coniunctum animæ pari sit futurum cum illa condi-
 tione, eiusdemque muneris confors. Cum enim De-
 us formando homini esset intentus: Faciamus in-
 quit, hominem ad imaginem & similitudinem no-
 stram. Quibus verbis non alteram modo partem de-
 signauit, sed totum hominem, qui ex corpore & a-
 nima conflatus est. Hæc enim duo vnita & congluti-
 nata hominem conficiunt: quæ cum sint discreta ac
 diuulsa, hominem dissolui contingit ac nominis hu-
 ius honore destitui. Quapropter mihi ratio exige-

*Nemo non
 immortalita-
 tem vel affe-
 ctat vel mes-
 ditatur.*

*Multi ani-
 ma immor-
 talitatem sta-
 tuunt, pauci
 resurrectionem.*

*Validum ar-
 gumentum
 resurrectio-
 nis.*

Corpus animæ causa periclitari.

re videtur, vt vtraq. pars eundē finem consequatur, scilicet beatitudinem, si vita innocenter sit transacta: vel damnationem, si nequiter: nec profecto foret rationi contentaneum, vt ab illa felicitatis spe corpus excideret, cū huius aui molestias æque pferat. Siquidē animæ causa nō nunquam flagris scuticisq. subigitur, plagas accipit ac cruciatus, dolores cōcipit, periclitatur, vitaque discrimen subit: sic vt illas anima, potentias sentientē ac vegetatē q̄ brutis ēt cōmunis, periclitari contingat ac dilaniari. In sententiis n. dicitis, persuasionibus, opinionibus, iudiciis nonnunq̄ suo incommodo anima acquiescit atq. obsequitur, seq. in omnibus sociū præbet & ministrum. Itaq; non immerito iniuria affici corpus videretur, nisi eodem beneficio vtatur. Et quidē corpus anima instrumentū, quo actiones suas perficit, ac functiones suas exsequitur: sed alia ratione, corpore animato ac sensibili vtitur anima, quam opifex, aut architectus ferræ, malleo, securi: cum singula membra aptissime officijs suis sint distincta, multisq. vñibus possint accommodari. Hoc autem d. s. lumen inter corpus & animā statui posse video, quod inter Solem & Lunam. Ita enim licet lumen à Sole inuuetur, non tamen omnino propria vi destituta est: fertar enim peculiari motu suamq. citiculum abfoluit: lumen autem à Sole concipit, vt speculum, vtq. lebetes ac pelues perpolita ex opposita facie splendorem, nullum vero lumen exhibet, nisi à Sole illustrata. sed tamen otiosa censerī nequit: cum mensurum rursus perficiat, suaq. cœli spatia nullo Solis adiniculo metiatur. Sic anima corpori quidē vires suppeditat, at illi non desunt insitæ facultates & potentia naturales, quatuor humorum qualitates, quibus efficitur omnium functionum capax, atque ad quiduis exsequendum appositum. Et quemadmodum Sol sua patitur deliquia; Lunaque interuentu occultatur, Similiter & Luna terræ:

Corpus quo modo animæ instrumentum.

Elegans comparatio à sole & luna desumpta.

Simile à perpolito speculo.

obiectu eclipsen, defectumque percipit. Ille cum per
 lineam eclipticam decurrit in eodem gradu: isti in
 oppositis: ita corpus & anima sua percipiant detri-
 menta ac deliquia, & pars altera alteri non unquam
 vel prodest vel officit. Cum itaq. tantus sit in his cō-
 sensus, tam fida societas, illaq; tantisper, dum in hac
 vita statione, excubias agant mutuas operas tradūt;
 par est, vt corpus per resurrectionem innouatū eius-
 dem muneris sit particeps, atq; in eundē municipa-
 tum admittatur. Qua autem ratione id perfici con-
 tingat, si quis, vt Thomas ac Nicodemus ob ingenii
 tarditatem assequi nequit, ne Deo vel suam poten-
 tiam detrahat, vel illi diffidat; sed oculos mentemq;
 in tanti opificis opera dirigat, abunde multa est per-
 specturus, qua illi non deesse vires declarabunt, non
 solum instaurandi hominis, verum & quiduis corporis,
 quæ animo destinauit, perficiēdi Collustremus ce-
 lum, hoc sideribus vndiq; exornatum, illiq; subiacē-
 rem terre globum, ex qua pullulant tot speciosi, fra-
 grantesq; sterculi, tot stirpes salubres, cum esui, tum
 medendis corporib; accommodat; tot in maris gur-
 gite piscium genera, tot in aere ac terra alites, tot pe-
 cōra partim ad vescendum, partim ad cultus agrorū
 ipsūmq; hominem tanti operis ac muneris domina-
 torem ac praefectum. Quæ initio Dei verbo ex nihilo,
 nullaq; subiecta materia creata, stabiliter perse-
 uerant ac subsistunt, suāsq; vicissitudines, ortus, pro-
 gressus, incrementa obtinent. Cum itaq. tam sit im-
 mensa conditoris vis & potentia; quis illi vires deesse
 distitabit erigendi, restaurandiq; collapsa, qui ad-
 miranda quæq; ex nihilo constituit? Quod si corpus
 hominis nullo negotio ex nihilo creauit opifex:
 quanto illi facilius erit mortuū restituere, atq; in vi-
 tam reuocare non quidem ex nihilo, sed ex materia
 cognata ac familiari, qua vel in cineres reuoluta est
 vel alio quouis modo in auras euannit. Vt autem ar-

Eclipsis: solis
& Luna anou-
mentis & corpo-
ri cō, atq; aia...

Consensus
corporis &
anima.

Natura re-
rum resur-
rectione ad-
struit.

Conditoris
manifesta &
amplius de.

Simile ab
opere factū.

*Deus omni-
potens in eo
quod vult.*

4. Esdr. 4.

*Mentis cum
gemmis com-
paratio.*

*Simile à
gemmarum
efficacia.*

rifex opus fusile confectum atque imminutum ex eadem materia restaurat formamq. inducit prestantiorē: ita Deus corpus in terram resolutū suo tempore reuocabit in vitam, eadem quidem, qua fuit specie sed omni labe, omni que terrena concretionē sublata. Hoc itaque honoris deferamus immenso Opifici Deo, eamque potētiam illi asseramus, vt quiduis eorum quolibet, efficere illum posse conſiteamur, nec quisquam ex sua imbecillitate aut ignorantia illud asſimet aut metatur: cum minutissima à nobis comprehendī nequeant, profusque ingenii nostri captum excedant. Quod si hæc mundi spectacula toriusq; naturæ ordo ac series nō sit satis efficax ad excitandas hominū mētes, nec vllę rationes satis firmæ ac solidæ ad declarandā Dei vim ac potentiam, saltem in se quisq. descendat, ac mentis suę dignitatē ac præstantiā sedulo excuriat, pfecto intelliget atque experietur, quanta sit humani animi mentisq. excellentia, quanta deniq; illius vis & potentia, q̄ homini hoc munus indulſit. Mihi vero humana mens non omnino gemmis videtur absimilis, quæ præter id quæ aspectu grata sint, atq; oculis blandiantur, tum internas vires, effectusque efficaces obtinent, ac latentes, quas attrita & cōfricatione proferunt: vt Succinum, Gagates, Magnes agitata ac concolefacta festucas, floccos, quisquilias, ferrum violenter ad se rapiunt: Sic animæ vis exuscitata ac concussa vim suam exserit, vtq. ignis sopitus ac cineribus obductus emicat, sensimque scintillare incipit. Et quanquam diuina virtus passim se profert, atque in tanto naturæ artificio omnium se oculis exhibet, adeo vt humanus animus expleri ac satiari nequeat: in nulla tamen re DEI vis atque amplitudo magis elucet, aut expressius se declarat, quam in animo menteque hominis, quæ ab archetypo diuinitatis est deprompta. Quapropter non est, quod quisquam eam opinione concipiat,

cipiat, vt id existimet aliquando interiturum, quod ab essentia diuinitatis dimanauit, tantisque dotibus est excultum. Quo mihi non absurde ratioeinari videtur Plato: Quidquid non constat ex elementis, est immortale, atque interitus expers: Anima non constat ex elementis, nec ex materia concretionem conflat, sed diuinitus originem est sortita: Igitur non est obnoxia corruptioni. Nec sane tanta inesset hominum animis vis, & acumen ingenii, prestantia doctrinae, inuentionis subtilitas, cognitio rerum, Dei vel amor vel notitia: nisi anima à terreno concretu aliena, diuinitatis esset particeps, atque aeternitati destinata. Quae persuasio praeceptorum etiam animos occupauit: Quibus insitum erat, teste Cicerone, esse à morte sensum, neque excessu vitae sic deleri hominem, vt funditus interiret. Idque tum multis aliis, tum certimonis sepulcrorum intelligi licet: Quas nec tanta cura coluissent, nec tam inexpiabili religione sanxissent, nisi haesisset in eorum animis, mortem non delere omnia, sed quandam esse migrationem, commutationemque vitae melioris. Nec sane quisquam potest esse tam rudis, tam ferinis moribus, qui in caelum attollens oculos, tamersi nesciat cuius Dei providentia regitur hoc omne quod spectamus, aliquod tamen esse numen intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, ordine, utilitate, constantia, quod fulcit ac moderatur omnia. Cum itaque Deus Opt. Max. qui nihil temere aut fortuito est molitus, tantarum rerum vni homini principatum attribuit, absurdum videri posset, vt is ad nihilum sit redigendus, totusque spectet ad interitum. Lōge profecto melius consuluit, generi humano naturae parens, quam vt id gigneret atque educaret, quod cum perperurus esset extremos labores, tum incideret in mortis sempiternum malum, potum potius commonstrauit, ac fidam tutamque stationem, in qua post

F

Mens humana diuinitas in exemplar.
In Phaedro.

Tuse. I.
Ethnici immortalitatem admittunt.

Cicer. de Diuin.

Homini verè principatum attribuitus.

*Col. 3.
Hib. 2.*

1. Cor. 15.

*Sola a Pau-
lino rationes in
asserenda im-
mortalitate.
Animi car-
nis cura men-
tem vultu ad.*

1. Tim. 4.

exactos huius rei labores liceat conquirere. Hinc Paulus omnia studia, curasque nostras sursum spectare vult, erectaque mente in supernam civitatem celestia meditari. Quod si huius tantum seculi finibus vita nostra terminatur, nec ultra producitur, nihil homine calamitosius, nihil abiectius, prorsusque inter quæ opulentorum atque inopum conditio. Cum illi delitiis adfluant, rerumque omnium copia perfruantur: isti malis omnibus expositi nullam habituri sint post hanc vitam spem, nullum solatium. Quamobrem optime ratiocinatur Paulus: Si in hac tantum vita spem fixam in Christum habemus, nihil Christiana professionis hominibus miserius, multoque potior illorum conditio qui à Christo alieni suaviter viuunt, seseque molliter curant, quam Christianorum, qui vana spe ludificati malis se diuexari patiuntur, omniumque ludibrium esse sustinent, ac reiectamentum. Quod si quidquid est hominis, perit: totaque spes morte finitur, quid sibi vult anxius ille mentis cruciatus, atque animi carnificina? quid scelerum vltix conscientia? quid ingruente tempestate aliqua pavore & trepidatio? rursus quid securitas, animique tranquillitas, & constantia? Nonne illa pœnam sunt merentis post hanc vitam: ista præmia spectantis, ac maiorum lenimen, vitæque ex Dei præscripto exactæ non sine certa spe, remunerationem? Quæ res effecit, ut Paulus exhortatus Timotheam suæ disciplinæ assessorum ad peragendam muneris Apostolici functionem, ad quæ erat adiscendus, desumpto ab athletic ac pugilibus exemplo, confidenter pronuntiaret: Certam enim bonum certavi, cursum consummaui, fidem servaui: quod superest, reposita est mihi corona iustitiæ: quæ reddet Dominus iustus iudex, non solum aut mihi, sed quorumque illi fidunt, illiusque promissionibus nituntur. Quamobrem non est quod quisquam ab hac spe decidat, mentemque sinat à tanta felicitatis

tatis

raris exspectatione dimoueri. Huius enim rei verita-
 tem sua cuiq; mens dicat, intellectus percipit, ratio
 confirmat, natura rerum loquitur; adde quod omni-
 bus insita sit immortalitatis honesta ambitio, & qu-
 quisq; memoriam sui quam maxime longam effi-
 cere cupiat, eamq; apud posteros durare perenniter,
 ac nulla verustate aboleri. Quae vna ratio validissi-
 ma Augustino ac Cicero creditur, qua conuinci
 possit, animam esse immortalem, nec vnquam inter-
 ituram. Haec siquidem persuasio magnos addit sti-
 mulos magnaq; incitamenta ac virtutem, ac pposi-
 tis praemiis ad praeclearissima quaeq; mentem exstimu-
 lat. Et quanquam haec & pleraq; alia non exigant ra-
 tionum suffragia, nec diuina (vt Paulus ait) consistant
 in persuasoris humana sapientia verbis, non tamen
 improbandus illorum conatus atque industria, qui
 sobrias rationes adferunt; quo illorum animis er-
 ror eximi posset, qui contemptis scripturae testimo-
 niis agre ferunt animam immortalitatem, ac resurrectio-
 nis fidem hominibus inculcari. In ceteris vero non
 consultum arbitror diuina curiosius perscrutari: ac
 sacri codices frenum iniiciunt humanae temeritati, quae
 eruere tentat accessu adituq; difficilia, atq; vnde non
 facile resilire, ac referre pedem licet. Cuius rei docu-
 mentum Iob, Esdras, ac praecipue Paulus exhibuit, qui
 eo erat progressus, vt exclamare sit coactus: O altis-
 tudo diuitiarum sapientiae & cognitionis Dei, quam in-
 scrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viae
 eius! Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis
 illi fuit a consiliis? Quoniam ex illo, & per illum, &
 in illo omnia. Ceterum ne quis se diuelli patiatur, ab
 hoc solido fundamento, in quo tota spes hominis
 decumbit, totiusq; salutis cardo vertitur, Paulus acri-
 ter vrget ac inculcat resurrectionem, qua & animae
 immortalitatem complectitur, eiusq; rei inde, certis-
 tudinem, rationem, modumq; exprimit, ex natura

*Te cognit.
 vera vita.
 Tusc. lib. I.*

1. Cor. 2.

*Quatenus
 eruenda
 Deitatis
 arcana.*

Rom. II.

1. Cor. 15.

*Quomodo
homines re-
suscitandi.*

rerum desumpta similitudine. Natura enim omnium rerum artifex inimitabilis, & cuius vim nemo exarsse exprimere, aut ementiri potest, multa parit atque effingit, quæ Dei potentiam in omnibus efficacem demonstrant, atq; in elaborandis fingendisque rerum simulacris, virtutem declarant. Quod si admiramur artificem ob insignem aliquam concinneque depictam tabulam, aut rem quandam affabre elaboratam, ut Gaditanus fecit perfecta Liuii historia; quanto magis illum suspicere ac venerari par est, qui tam stupenda rerum miracula oculis mentique hominum obicit, quorum nec numerus iniri potest, nec ratio? Nam ut ex minutissimis naturæ rebus corporis humani inuolutio comprobetur: Quis non obseruauit ex cicada iam vetula atque exolescente proiecto exuuiio profilire recens atq; agile, argutumq; insecti genus? ex segni ac moribunda eruca papilionem picturatum ac volitantem? ex formicis alatam muscā? Quid bombyx vermiculus, qui serica texit, nonne signa renascentis vitæ demonstrat, dum mortua reuiuiscit? Phoenix Lactantii carmine celebrata an ne rediuiua resurrectionis specimen nobis exhibet? Quid ipsa veris æternitatis grataque recurrentis anni vicissitudo? nonne resurrectionem repræsentat, mentesq; nostras in spem immortalitatis erigunt? Quem vero terræ vis ac natura non oblectet? quæ cum gremio mollito ac subacto semen sparsum acceperit, primum innocuum cohibet, deinde tepesfactum vapore & complexu suo elicit herbescentem viriditatem, quæ fibris nixa stirpium sensim adolefcit, culmoque erecto geniculato, vaginis iam quasi pubescens includitur, è quibus cum emergerit, frugē fundit spice ordine instructam, & contra autum minorum morsum munitur vallo aristarum. Omitto vim ipsam omnium, quæ ex terra pullulant: Siquidem ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo aut ceterarum stirpium minu-

*Simile à
pictura.*

*Simile ex
natura res-
rum.*

*Phoenix
resurrectio-
nis typus.
Cicer. de
Senect.*

*Stirpes re-
nascentes re-
surrectio mem-
brant.*

ti-
simis

rissimis seminibus tantos truncos, ramosq. ac frondium pompam, pcreari perspicimus; malleoli, planta, sarmenta, radices, ppagines, insitiones, nonne efficiunt, vt non absurda videri possit corporis humani innouatio? Hanc tam admirandā naturā vim post Ciceronem Chrysofomus exaggerat in immensum, ac terram omnium parentem summis præconiis effert. Omnium enim rerum vita ex terrā vligine existit; herbæ, arbores, flosculi, multiformes & variis summaque arte elaborati, non sine eximia odoris suauitate ex soli vbertate ortus atq. incrementa suscipiunt. Aer crassus in aquam densescit, quæ cœlitus delapsa terram irrigat, eadem rursus Solis calore extenuata rarefcit, atq. in aerem commutatur: multaque eius generis varias mutationes sustinent, quæ non minus admirationis adferunt quam resurrectio Verbi causa, vitis ex terrā humiditate non solum pampinos & capreolos gustu peracerbos, sed salubrem etiam succum, vnaq. sapidas producit. Palma scabra arbor & cortiosa dactylos profert dulces, vinosos, succulentos. Iam vero semen vnde homo concipitur, quomodo in aures, in manus, in brachia, in tor, pulmonem, neruos, arterias, carnē, ossa, cartilagines membranas figuretur, quis possit rationē consequi; tam multa sunt in corpore humano qualitatū, humorum, potentiarum, virtutum, functionum discrimina, ex vnico semine constituta. An ne tibi inexplicabile videtur, quomodo humidum & molle in os durum ac frigidum solidescit, quomodo in sanguinem rubicundum ac florulentum cibi alteretur? in venas, arterias, neruos, musculos, ligamēta, tendines, alimenta cōmutentur ac solidescant? Cum itaq. tam multa quotidie natura moliatur, quorum mens humana rationem assequi nequeat: quis negabit id præstare posse totius vniuersitatis opificem in resuscitandis erigendisq. corporibus, quod natura Deū

*1. Theff. 7.
Homil. 7.
Terra post
Deū rerum
parens.*

Natura artificiosa.

*Ex hominis
structura
exemplum.*

*Natura Deū
ministra.*

*Exemplares
surrectionis
ex Cypriano.*

ministra quotidie facit in fouendo eliciendoque putrefacto semine. Vident id madefactum repullulascere, atq; in speciosam stirpem, densamq; frondem emergere, & non credunt hominē humo conditum reuicturum, suoq; nitore aliquando restituendum. Itaq; Cyprianus, cui symbolum adscriptum est, Pauli exemplo ex natura seminum resurrectionis fidem illustrat: Si quis, inquit, diuersa semina in vnum commisceat, atq; hæc indisereta seminet, vel passim in terram spargat, nonne cuiusque seminis ratio competenti tempore secundum naturam suam speciem gemmen producit, & culmum suæ formæ, suiq; corporis reparat? Ita quoq; carnis subitanea quamvis varie ac diuerse sparsa sit, cum Deo visum erit, reducetur in vitam, illa specie quam mors abstulerat, atq; ita fit, ut vniciq; animæ non confusum, non adscititium, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, sit restitutum, ut consequenter possit pro præsentis vitæ certamine cum anima sua caro pudica coronari, vel impudica puniri. Quapropter non videtur mihi Paulus magis apposita propinquaq; imagine resurrectionis typum potuisse figurare, quam sparsi seminis subactiq; scrobis similitudine. Quod est in natura semen humo condere, hoc est in resurrectione cadaver sepelire: quod illic enasci atq; in vitam stirpem emergere, id homini reuiuiscere. Committitur terræ corpus putredini obnoxium: at idem reuiuiscet sublata omni naturæ inbellicitate: defoditur in terram variis affectibus, calamitatibus, morbisq; expositum: resurget alacre, viuendum, erectum, purumq; ac putrum, atq; ab omni labe defecatum. Exemplo res erit lucidior. Egrotus qui graui morbo cōficiatur, color deflorescit efficiturq; luridus, mustelinus, squalidus, giluis, cadauerosus, torūq; corpus adeo gracilescit atq; extenuatur, ut exhausto vitali succo agnosci nequeat. At is adhibitis medicamentis, ac salubri victus

*Simile à
sparsis seminis.*

*Exemplum ab
exhausto
corpore.*

ratione

ratione reuiuiscit, fitq; pinguis ac nitidus, cuteque tam suauiter curata, vt Mangonio excultus atq; expolitus videri possit. Sic in resurrectione idē corpus emerget, sed illustrius, & in quo nulla apparebunt coniecta labis, aut corruptelae veteris vestigia, Hoc exemplar in Christo primum incoatum est, qui nulla re efficacius diuinitatē suam declarauit, quam resurrectionis triumpho Id ipsum in omnibus eius virtute est exprimentum. Qui, vt Paulus ait, transformabit corpus nostrum humile, ac conforme reddet corpori suo glorioso secundū efficaciam, qua potest etiam sibi subicere omnia. Quamobrem non vult nos discutiari metu mortis Apostolus, nec impotētius luctu ac lamentis confici. Quandoquidem qui in Christo obdormiscunt, Dei verbo sunt resuscitandi, sempiternū quo cum illo fruituri: quod ita futurū p̄dixit seruator. Veniet hora qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, ac p̄dibunt. qui bona fecerant, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis.

Philip. 2.

1. Tim. 6. 4.

Ioan. 5.

Quibus verbis solatium adfert deiectis afflictisque mentibus, ne malis succumbant: impiis vero ac deploratis hominibus terrorem incutit, ac trepidationem, vt qui nullam prorsus sibi scelerum finem stuerent, nisi post hanc vitam persoluerentur pretiis atq; impietatis premia. Vnde Job in extrema calamitate constitutus, & cui ad summam miseriam nihil esset reliqui, hac certa spe se ipse solatur: scio quia redemptor meus viuit, & in nonissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum seruatorem meum, quem conspexurus sum ego ipse, & non alius, reposita est hac spes in sinu meo, hoc est nemo excutiet mihi hanc fiduciam & certitudinem. Cum itaque rota spes ac fiducia consequenda salutis, & in extremis solatium in resurrectionis fide consistat, hanc præcipue opponamus insulcib. ac

Cap. 1. 4. 23.

Resurrectio

o. abanti fide

cit.

*Natiuitas
Christi quid
efficit.
Resurrectio
quid homini
contulit.*

1. Pet. 1.]

Co'oss. 2.

*Resurrectio
semper in
animis re-
uocanda.
Ioan. 3.*

ricula mentis, quibus mentes nostras subruere ten-
tant, ac labefactare Demones, in eoq. spem fixã ha-
beamus, qui tanta libertatis nobis auctor atq; asser-
tor exstitit. In maximam aut̃ spem ac salutis fiduciã
erexit hominum mentes diu expectata Seruatoris
natiuitas, multum contulit eius inter homines con-
seruatio, morum integritas, doctrina, mors denique
ipsius, quam nostra causa subiit, atq. ab interitu nos
vindicauit: verum hoc effecit resurrectionis veritas,
vt patto de morte triumpho ac victoria, nemo de p-
missa salute possit ambigere, sed firmã spẽ concipere
audeat, in se quoq; omnia perficienda, quæ in capite
sunt expressa exhibitæque. Itaq; tota fides nostra il-
lius resurrectione nititur, per quam Christus mortẽ
expugnauit, eiusq. aculeum, hoc est, peccatum, quod
à Deo nos auersos reddidit atque alienos, confecit.
Proinde cum tantã felicitatem per mortẽ Seruatoris
ac resurrectionẽ simus consequuti, non sinamus nos
à recta semita dimoueri, sed demus operam, vt tan-
torum honorum fructum percipiamus, atq. in illũ
continenter defigamus oculos, qui singulari suo fa-
uore ac misericordia, per Christum excitatũ à morte,
regenuit nos in spem viuam, vitæque nunquam in-
teritura restituit, atque hereditatem immortalem
consignauit, condonans nobis omnia delicta, obli-
terato expunctoque quod aduersus nos erat, chiro-
grapho. Huius beneficii memoria animo nostro af-
fidue obuersari debet, potissime quando postremus
conflictus nobis aduendus est, in quo detestatis o-
mnibus antea vitæ flagitiis, opponamus Satanæ,
morti, peccato, inferno immensam Dei patris mise-
ricordiam per fiduciam in Christũ, per quem nobis
certo obuia parataq; est salus omniumq; peccatorũ
remissio ac recõciliatio in sanguine illius. Per hunc
accessum aditumque habemus ad patrem Ipse est
propitiatio pro peccatis nostris. Sic enim dilexit

Deus

Deus mundum, vt filium suum vnigenitum impenderit nobis redimendis, vt omnis qui credit in eum, quiq; illi fidit, ac promissioni illius innititur non pereat; sed vitā aternā assequatur: Quæ fiducia exsuscitat, erigitq; mentes nostras, vt proferant veros fructus per opera caritatis, qua summo amore prosequimur Deum, & propter hunc proximum. Quod antē dicat fides, exsequitur caritas. Fides enim non otiosa gignit caritatem, caritas vicissim alit fidem. Sic in fatuarum lampadibus exstinguitur lumen fidei, oleo caritatis deficiente. Hæc itaq; fides, fiduciaque promissæ misericordiæ, quæ cordi nostro infusa est per Spiritum sanctum, excitanda fouendaq; in nobis, vt per Christi mediatoris meritum clamemus, Abba pater. Spiritus enim adoptionis atq; arthabo hereditatis nostræ in redemptionē acquisitæ possessionis erigit nos ac consolatur, mentiq; trepidationem, ac conscientie terrorem eximit, efficitq; vt fauorem, vt præsentiam, vt misericordiam Dei agnoscamus, & consequamur redemptionem ac reconciliationem beneficio Iesu Christi, quem proposuit Deus propitiator per fidem in sanguine illius. Itaq; iustificati fide, pacem consequimur, ac pacatam conscientiam, mentemq; tranquillam ac securam, sic vt discussa omni diffidētia ac desperatione, conceptaq; certa resurrectionis atq; immortalitatis spe, ne quidquam hæsitantes de parta salute, alacriter hinc emigremus in nostrā sedem, ac supernā patriā, perenni gaudio cum libertatis nostræ assertore fruituri. Quæ ne mentibus nostris aliquando excidant, tantiq; beneficii ac piæ memoriæ exolescat recordatio, aut obrepat obliuio, cœnam Dominicam ac sacram Synaxin instituit; qua subinde recolimus ac reficimus omnium actorum memoriam, vt crebra meditatione noui fœderis erigatur atq; inardescat mens nostra in illius reuerentiam, sumtoque corpore & sanguine ipsius, illo vnica

*Fiducia in
Christum
mentes eri-
git.*
Matth. 25.

*Fides cari-
tate stipata.*

Gal. 4.

*In Deū per
Christum
dirigendū
oculi.*

Synaxis

mur, ac certam spem atq; fiduciam concipiamus caritatis ac misericordiae immensa, qua non dubitavit, vitam suam nobis redimendis impendere: Quod ipsum monumentum cum assidue, tunc maxime sub finem vita, morteq; iam imminente adhibere, menteq; ac animo concipere convenit, ut tranquillitas in animis nostris, summaq; in illum fiducia mentibus nostris inhareseat, ac continenter illi gratias agamus pro inestimabili effusi sanguinis munere, quo omnem peccati labem nobis exemit, excussoq; mortis terrore, ac sublata sequissimi hostis tyrannide in libertatem captivos asseruit. Hoc itaq; mystico pane ac sacro sancto symbolo certi reddimur Christo nos esse in istos, illiq; unitos atque arctissimo dilectionis vinculo connexos. Quo efficitur ut certissima spe tamquam scipione fulti eanos assecuturos confidamus, quæ concepit ac persuasit afflatu spiritus fides, ex qua tamquam radice, caritatis rami pullulant, qui uberrimos operum fructus proferunt. Illi enim viuacem esse fidem testantur, nec vili sui parte mutilam aut claudicantem. Bonis siquidem Deoq; acceptis operibus fides solida nunquam destituta est, sed ornata, ut speciosa arbor fronde ac fructibus. Cum itaque virtutes ista heroica, ac diuinitus inspirata, quæ ita inter se coherent ac consentiunt ut se diuelli non patiantur, ad salutem sint necessaria, in iis sedulo exercenda mens est: quo post exactas huius ævi molestias, post approbatam atq; exsertam fidei nostræ professionem, quam Deus à nobis exigit in eaque nos exercet, eas opes, illam hereditatem illa præmia consequamur, quæ Deus iis consignavit, qui in vita huius certamine delegato munere probe sunt defuncti: in quo si erratum est, nihil saluti magis proximum, quam credita in Deum mente, immensa illius misericordia, se totum committere. Fiet itaq; illius clementia, ac spe misericordis, quæ nulli recipienti denegat fulti

Eucharistia.

Heb. 8.

Iacob. 2.

*Habendus
delectus operum.*

*Iustificatio
impu ex Dei
iustitia.
Ezech. 18,
v. 4.*

accedat

accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ipsius. ut consequamur misericordiam in tempore opportuno. Atque illud Prophetæ continenter, atq. ex intimo cordis affectu exorabilis placabilisq. iudicis auribus insonemus. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Verum apud te propitiatio est, & copiosa apud te redemptio.

Psal. 148.
Psal. 119.
Diffidentia
excutienda
animo.

An prodigijs monstrisq. partibus atque abortiuis anima rationali indita, sintque resurrecti onis futuri participes, obiter, qua excussæ excitentur monstra.

CAP. XV.

Quicumq. formam humanam obtinent, sumtoq. à primo partu nascendi ordine, ratione ac modo ab utroq. sexu sunt profeminati; licet monstrosa sint specie de formiq. habitu, animæ rationalis munere potiuntur, decursoq. xui huius curriculo futuri sunt resurrectionis participes. Qui vero nihil hominis præ se ferunt, atq. ex alterius animantis commissione sunt conlati, suasq. actiones aliter, quam homines exercent, nec immortales sunt futuri, nec innouati corporis honore illustrandi. Sic Fauni, Saryri, Lemures, Centauri, Striges, Tritones, Sirenes, Harpyiæ, & si qua alia fabulosa vetustas commenta est, nec animam rationalem obtinent, nec resurrectionis beneficio potentur. Sunt quidem inter tot hominum myriades pleriq. enormi corpore, ad speciem terro atq. horrido, rostro sulto rictu indecenti: sed hi omnes tametsi a naturali hominis forma deflexerint, in hominum tamen numerum referuntur. Loquuntur enim, ratiocinantur, iudicant, reminiscuntur, aliaq. animæ munia obeunt, ac suas actiones humano more peragunt, licet ab hominis dignitate, & præstantia, insitaq. naturæ vi noui nihil degeneret.

Deformitas
non priuat
quenquam
hominis no-
mine.

Unde mon-
strorū spes
cres.

Simi le ab
artificiū in-
dustria.

De aere &
locis.

Regiones
corporis &
animi con-
ditiones im-
mutant.

Contrahitur autem multifariam monstruosus corpo-
ris habitus. Siquidem pauor, metus, consternatio, in-
fluxus siderum, excrementi seminalis vel defectus,
vel redundantia; imaginationes gestantium, variaq;
simulacra, quæ animo menteq; concipiuntur, corp'
deformant, atq; alienas species, figurafq; absurdas
sexui imprimunt. Non nunquam totius naturæ ordo
inuertitur, cū vel semina vitiosa sunt, vel instrumen-
ta inepta, sic vt naturales facultates, ppaganda fin-
gendæq; sobolis suū opificium exacte elaborare ne-
queant. Vt enim artifex quamlibet industrius opus
feliciter incoatum perficere nequit, vbi vel materia
improba est, vel instrumenta retusa. Sic natura de-
stituta facultatum suarū viribus, vel materiā nata
inidoneam, omnia vitiose agit, suoq; sine frustratur.
Non desunt qui data opera nonnullas corporis par-
tes aliter, quam natura instituit, informant. Sic in A-
sia, Hippocrate teste Μακροκεφαλοι erant: quorum
capita in oblongam formam figurabant nutrices: id
enim visum est illis insigne ac generosæ indolis ar-
gumentum, vt Persis nasus aquilinus. Quo tandem
effectum est, vt etiamsi cessaret, atq; intermitteretur
premedi capitis consuetudo: natura tamen dū for-
mationi foetus insisteret, cū inueterata inolitaq; cō-
suetudine conspiraret, & quæ quisq; artificiose adhi-
bitaq; industria moliretur: ipsa natura sponte expri-
meret Alimenta quoq; ipsaq; ambientis aeris qua-
litas nonnullarum partium deformitatem pariunt.
Sic qui frigida humidaq; loca occupant, sunt capio-
nes, vētricosi obeso corpore, labris tumidis, buccis p-
tuberantibus. Pleraq; regiones pigmæos producūt,
arimaspos, nanos, pumiliones, coætaq; breuitatis
homunculos. Alię gutturosos strumisq; deformatos,
fimis naribus varis repandisq; cruribus. Verū licet in
his multa desiderentur, membraq; vel distorta sint
vel enormiter cōstituta: quia tamē ex hominib. sunt
prognata.

prognati, ac vis aliqua rationis in his viget, iisdemq; natura legibus ducuntur, animam rationalem iis inesse Orthodoxi statuunt ac resurrectionis fore cōsortes. Cuius vis hoc effectura est, vt deformia quæque aspectuque horrida, dignā homine venustatē consequantur, membraq; hiulca, distorta, luxata, incurua, mutila in suā integritatē sint restauranda. Et quamq; in nonnullis rationis vigor minus elucet propter organi ineptitudinem, vt in pueris, seniculis, ebriis, delirantibus, quibus vel impedita est animæ vis, vel oppressa: singulis tamen anima rationalis infusa est: quæque imminuta sunt, resurrectionis munere continget impleri. Imperfecti vero partus atq; abortiui, omnesq; effluxus, quib. aut nullā est, aut per exigua membrorum delineatio, quod animæ rationalis munere sunt destituti, hominis nomen non promerentur: eoq; nec resuscitandi. Medici autem inter abortum effluxumq; discrimen statuunt. Effluxus si quidem sit, cum semina primū aliquot dies conglobata ob vteri lzuorem ac lubricitatem premature effluunt ac delabuntur, sic vt informe quiddā profuatur, ac rudimentū futuri fœtus, operisq. incoati adumbratio, quod ipsum deperit atque excutitur: vt semina, fœtusque arbuti in frugiperda arbore. Abortus vero membra exacte plerumq; conformata demonstrat, qui vbi duos & quadraginta dies impleuerit, animæ rationalis vitæq; munere potitur. Quo fit, vt si erumpat, obortaque subita aliqua cōternatione excutiat in vitam aliquando sit reuocandus. Licet. n. multa in illo desiderentur, iustaque magnitudo de negetur, omnia tamē in resurrectione sunt implēda, quæ tempore erant accessura. Et quemadmodum pueri multa habent potestate, quæ progressu temporis, accessuque ætatis se præferunt: vt sunt dentes, vngues, capilli, iustaq. moles ac statura corporis, quæ facultate seminis sensim augetur ac perficiuntur: sic in

*Resurrectio
corporis in des-
cota resti-
tuet.*

*Abortus &
effluxus dis-
crimen.*

*Simile à
puerorum in-
cremento.*

resurrectione omnia corporis detrimenta, omnesq; partes in absoluta perficietur. Quisquis igitur ex humano semine, non ex fœda aliqua putrique vîgine, aut vitiosi humoris concursu & confluuo pro-natus est, tametsi monstroso sit corpore, ac deformi specie, à morte postliminio in vitam reuocandus est, sublato omni vitio, membrisque omnibus vigore resurrectionis in suam integritate indecenter redactis. Siquidem immensus ille rerum opifex:

Prudentiu.

Qui reparat corpus, non reddet debile quodquam.

Nam si debilita, redit, infirmitas non est.

Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,

Quod irrucauit edax senura populante veterno,

Omne rei e. tentis reparata in membra redit.

Deo nihil impossibile

Id enim illi admodum proclive erit, minimeq; operosum, qui ex nihilo omnia constituit. Plus est enim, Augustino teste, homines creare, quam collapsos erigere, ac denuo in vitam reuocare. Plus est efficere, vt existat, quod nunquam fuit, quàm reparare quod aliquando existit. Nec Deo perit terrena materies, cui facile est reuocare in pristinam naturam, quod in halitus, in auram, atq; æra euauit, quodque vel absumsit macies, vel fames exhaustit, vel morbi depulati sunt, vel exustione in cineres sit reuolutum, vel in elementa, ac corporis alieni substantiã transierit. Reddetur. n. caro illi homini à quo decisa est, tanquã mutuam atq; æs alienum. Hanc tam efficacem vim experientur, qui hominis nomen promerentur, eaq; monstra quæ ex hominibus profeminata sunt atque eandem cum hominibus naturam obtinent, huius diuini muneris futuri sunt consortes.

Simile ab ære alieno.

Humores atq; alimenta corporis habitum mentisq; statu manifeste imitantur, atq; hinc affectuum erigo ac consentientia stimuli emergunt: cetero quid melancholia efficiat, & qua quæsq; ratione illi mederi queat.

CAPVT XVII.

Ne.

Nemo est mortalium qui affectibus non ducatur, suaq; percipiat *inquietas*, seu perturbationes, at alius alio est concitator, atque ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpato sunt corporis habitu ac temperanter vitis vitaque rationem instituunt, perturbationibus minus solent inquietari. Sic Socrates ea animi tranquillitate ac constantia fuisse memoratur, vt domi forisque semper eodem vultu, eadem mentis alacritate existerit, licet morosam vxorem perpeti sit coactus: quod ipsum non alia ratione obtinuit, quam frugalitate, summaq; temperantia. Hinc Cicero omnium perturbationū fontē, intemperantiam constituit, quæ est à tota mente atque recta ratione defectio, adeo vt nullo modo appetitiones animi regi, aut in officio contineri queant. Quemadmodum igitur temperantia sedat omnes enormes appetitiones, atque efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conseruatque moderata iudicia mentis, sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflamat, conturbat, incitat. Quo fit, vt omnes corporis morbi, mentisque errores ex ea pullulent. Vt enim, dum sanguis & pituita redundant, aut vbi vtraq; bilis adauctæ est, agrotationes, morbiq; in corpore nascuntur, sic prauatū opinionum conturbatio, earumq; inter se repugnantia animū sanitate spoliât, ac corpus in mutuâ perniciē pertrahit. Ira siquidem, excandescencia, obrectatio, metus, pauor, molestia, amulatio, si quando venis medullisq; infederint, atque intimos mētis recessus occuparint, corpori quoq; infesta sunt, illiq; teterri mos morbos inferunt. Corporis itidem morbis animū per cōsensum, ac lege consortij afficiunt. Et quāquā obiecta, multa q; externa causa motus turbulētos in homine cōcitant, præcipua tamē causa atq; origo in corde, nec nō in humorib; spiritibusq; consistit, qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti,

Nemo non affectibus urgetur.
Socrates cur affectibus minus obnoxius.
Tuscul. 4.

Temperantia.

Aff. Huius in anima.
17. annis.

*Affectuum m
origo.*

minus feruescit animus, pauloque mēs est sedatione.
Ira si sanguis sincerus sit ac defecatus, si æquabile tē-
peramentum, corpusq; valetudine inoffensa, segnius
irritari hominem contingit. minusq; vel ira, vel me-
tu, vel vindictæ cupiditate diuexari, aut si aliquo ab-
fectu concutitur, vt nemo prorsus *à mōdis* at-
que ab affectibus alienus, confestim adhibita in con-
siliū ratione, mentisq; iudicio, omnis animi feruor

*Dauidis &
Periclis mo-
deratio.*

mitescit, assusq; sedatur. Cuius rei documentum
sumere licet ex Dauide ac Pericle, quibus cū impro-
bus quidā insultaret, ac conuicia ingereret, nō odio
illum aut vindicta, sed humanitatis officio sunt pro-
secuti. Concipit quidem cor ex his quæ foris obici-
untur, varios animi motus, sed plerumque nullis ob-
iectis simulacris in violentos affectus erūpit, ac sub-
eunte animum latenti tacitaq; cogitatione vel illata
contumelia, vel accepti incommodi indignatione,
mens ipsa feruescit, atque intra se tumultuat. Mā-
gni itaq; refert in affectuū differentiis, quale cuiusq;
temperamentū existat, quibus humorib. corpus sit

*Statura pur-
pilla cur ira-
cundi.*

oppletum, quæ spirituum qui ex humoribus gene-
rantur, qualitas. Siquidem qui calido sunt siccoque
corporis habitu, celerius incandescunt, præsertim
qui improvero pusilloque corpore existunt, quibus
oblata etiam facili quavis, nulliusq. momenti occa-
sione, citissime bilis accenditur, quæ propter loci an-
gustiam, minimumque organorum intervallū, mē-
tem confestim corripit, atq; vt humiles casas, ac tu-
guriola, inflammat accenditq; Eadem ratione huius-
modi constitutionis homines præ cæteris ingenio,

*Simile a fo-
mitibus ignis.*

mentisque iudicio pollent, quod spiritus coacti, mi-
nusq. diffusi aut dissipati acrius vires suas exerāt. Vt
autē nutrimenta ac fomites alia aliis promptius flam-
mam concipiunt atque inardescunt, tum quædam
ferius, quædam citius sopiuntur; ita in spiritibus atq.
humoribus fieri assolet, quorum nonnulli diutur-

nos,

nos, tenacesque affectus pariunt: nonnulli euanidos subitoq; perituros. Quo fit, vt cholericis sint feruidi, animoq; concitato. Atque vt stipula ac stramenta citissime ignescunt: sic illi ob calidi humoris tenuitatem, ac subitam inflammationem impotentius incandescunt, sed iis confectum deseruescit ira, atq; efficiuntur placabiles. Melancholici vero tardius iritantur, verum accensis serius senescit ira, prorsusque sunt implacabiles, atque iniuriarum tenaces. Phlegmatici autem utpote frigide humentisq; naturæ, nullum propemodum sentiunt animi motum, nec magno pere vllis rebus perimouentur. Quo fit, vt ignaui existant atq; inertes, nec ad vllas res p̄claras appositi; sic vt apte illis prouerbum possit accommodari, Mentem non habere, qui non habet irā. Sanguinei calidæ huiusmodiq; naturæ nulla re graui ac serua nullis curis detinentur, sed toti in iocos, cantilenas, fabulas, vrbannitates ac diſſertia effusi nihil aliud q̄ voluptates ac delicias confectantur. Quæ hominum cōditiones ac discrimina pro humorū qualitate ac mixtura, p̄ ambientis aeris ac loci naturam subinde mutantur, mentesq; hominum multifariam afficiunt, eoq; persuasum habeo affectionum causas humeribus etiam assignandam. Siquidē affecto corde excitari spiritus cōtingit, atq; humores ebullire, mentemq; hominis illorum agitatione, tanquam funali faceq; subdita acrius inflammati. Vt enim principe ductoreque exercitus irritato, milites præſidarii, cuiusq; stipatores confestim se in pedes erigunt, hostem inuasuri. Sic perturbatione aliqua, affectuq; animi ingruente vna cū corde commoueri humores, ac spiritus exsillire contingit, atq; in ira, pudore, verecundia, immoderata lætitia foras erumpere. In metu vero, pauore, mortificia, non sine graui valerudinis dispendio sese recondere, atq; intro reuocari: adeo vt sanguis modo deferat desituatq; cor, modo sui affluentia illud strangu-

Bilioſi hominis natura.

Melan. hōis natura.

Pituitōſi conditio.

Prove. bini in ignaui Sanguine. hōis natura.

Simili à militi dūce.

*Qui pusillo-
rimes ac me-
seculi.*

let opprimatq. Sic multi inmodica latitia de repente
extincti sunt: nonnulli ex inopinata cōsternatione
subitoq; pauore interierunt. Quod his potissimum
euenit, qui affectibus suis moderari nequeāt, nec in
ratione obsistere aut mederi: vt sunt fere infirmo-
ris sexus homines, mulierculæ, infantes, seniculi
awaragēta, quiq; a primis annis ab hominum con-
sortio semoti, vitā solitariam sunt amplexi, quos ca-
lor languidus, spiritus animalis tenuis atque exilis
pusillanimos efficit, trepidos, meticulosos animique
deiectionis, quam vt se fortes præbere possint in ob-
luctandis propulsandisq; aduersis. Cæterum aras, ca-
iulq; cœli temperies, influxus siderum, educatio, vi-
taq; institutum, ac mos gentilitius maximum mo-
mentum in affectuum morūq; differentis obtinent.

*Adulta corpo-
ri habitum
inuasit.*

Si n. singulas regiones collustris, si omnium gētiū
naturā, studia ac propensiones excutias: cōperies di-
uersa viuēdi instituta, varia ingeniorū, affectionum
morumq; discrimina. Magni itaq; refert, qua quis sit
aetate, qua educatione, quosidere cœloq; natus, qua
li temperamento ac corporis constitutione existat,
quorum denique coniectu & consuetudine vtatur,
quæ humorum tum copia, tum qualitas. Hæc enim
magna ex parte animi mores constituunt. Sic quibus
sanguis crassius est, feroces plerumq; sunt, improbis
morbis, inhospitales, inhumani & qui nullos sen-
tunt vel admittunt cōscientiæ stimulos, nullo rati-
guntur metu, nulla ducuntur religionis reuerentia,
nullo pietatis, nullog; mouentur humanitatis affe-
ctu, cuius generis sunt nature, aulædi, aurige, baiuli,
vectores, & quotquot malitiæ sunt assueti, qui ob
sanguinis crassitiem, densosq; ac turbulētos spiritus,
conscientiam incrassatam habent, mentemq; den-
sissimis vitiis obscuratam. Quod si qua suboritur sa-
nioris mentis scintilla, aut si quas habet virtutes, qui
huic vitæ instituto se dederunt, illas vel obrunt,
vel

*Ex humeri-
bus emer-
gunt mores.*

*Quod genus
hominum in
humanum.*

vel grauibus vitiis commaculant. Cum n. omnem a tatem in pessima quæque consumserint, improbitas vitæ iam ex consuetudine in naturam illis abiit. Sic Hannibali, auctore Liuius, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Diuum metus, nullum iusurandum, nulla religio. Siquidem ex Lucani sententia.

Nulla fides pietasq; vni qui castra sequuntur.

Venal;sq; manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Lib. 1. bell. Punic.

Lib. 4.

Quæ ingeniorum, morumque atque affectuum varietas commonstrare mihi videtur, motus atque animi cuiusque propensiones in multas esse causas referendas. Quanquam enim obiecta, ipsumq; cor, ac membra nutritioni, gignendisque spiritibus destinata organa sunt, atque affectuum conceptacula: humores tamen corpori infixi, calor immodicus, influxus siderum, alimentorum facultates: ambientis aeris qualitas, vini immodicus vsus faces accendunt, atque in perturbanda mente, concitandisque omnis generis affectibus præbent seminaria. Hinc elice, quid noxa rationi mentique inferatur, vbi organa, vbi spiritus, vbi humores aliquid vitii, aut labis contraxerint. Eo enim fit, vt homo à sui dignitate ac præstantia desciscat, atque in belluam degeneret. Quod vates Regius deplorat: Homo cum in honore esset constitutus non id curæ habuit: reputatus est cum iumentis insipientibus, illisque factus est assimilis. Extinguitur enim ratio, mentisque lumen obruitur vitiosis affectibus impeditum. Vt enim lychni ac faeula manus lucis exhibent, loculo intertæ lucernario impolito, parumq; nitido: ita mens hominis tenebris corporis offusa minus splendescit, pauloque tegnius vires suas exserit. Est quidem humana natura insitum, vt sanguinei exultare sciant: melancholici morore contrahantur: delides sint ac veterboli phlegmatici: iacundi, choleric, Sed

Quæ affectus exspiciant.

Psal. 4.

Simile à fœtibus.

Affectus quando mitiores, omnes hi affectus moderati sunt, minusq. vitiosi, ubi humores intra mediocritatē consistunt, nullaque aliena qualitate sunt vitiiati. Quod si qualitas, copiaq. iis augeatur, aut è temperie deflexerint, miris modis hominem affici contingit, atq. è recta ratione deflecti. Et quanquam qualitates elementares, humores deniq. ac spiritus nemini ad actionē necessitate imponunt, vt nec siderū aspectus: eam tamen vim in permouendis affectibus obtinent, vt homines obstante etiam inuitaq. ratione, tanquam tempestate, quadam ad perturbationū scopulos illiduntur. Qualis est enim aeris marisq. intemperies, quales vini immoderate sumati violentia: talis est humoris cholericī ac melancholici vis plus satis adaucta. Quis autem si sese intime excutiat, suamque naturam accurate exploraret, turbulentos animi motus, atq. enormes impetus non subinde percipit, adeo, vt sit modo vel irritatior, morosior, inuidentiior, lasciuior, vel in alium atque alium affectum pro humorum intemperie inclinatio. Quod si eam sustinet mutationem humanus animus, vbi paulū modo degenerarint à genuina natura humores, vt momento temporis mens variis affectibus rapiatur quid futurū speramus. vbi ad extremum prauitatis ac malitiæ sunt progressi atq. in principes partes impetum fecerunt? Cuius nobis experimenta proferunt, funestaq. spectacula exhibent maniaci, furiosi, lymphatici, phrenetici, melancholici, quiq. alienatione mentis, vel desipientia, delirioque tentantur, quibus cum morbi corporis in mentem redundent, formidandis horrendisq. malis homines excruciant. Quamobrem qui sibi suaq. valetudini optime consultam cupiunt, temperanter vitæ rationem instituant: ne ex humoram fuligine mentem alienis absurdisq. imaginationibus diuexari contingat atq. à sedibus suis dimoueri. Hæc autem his potissimum inculcanda, qui munia publica obeunt, ac

lite-

Corpus & animam in suis morbis affici.

Vt studiosi quisq. melancoliam excusiant,

literis intēpestiuius sunt addicti: quod hi magna ex parte melancholia solēat infestari. Qui humor tametsi mentem acuat, vt vinum moderate haustum, ipse tamen plus satis auctus, vitioq; aliquo imbutus maximo incommodo mentem afficit, adeo vt Cicero sustinuerit tardioris esse ingenii potius, quam ingeniosus ac melancholicus. Huiusmodi autem corporis habitum nōnulli natura nati sunt, plurimi ex variis diuersisq; causis contraxerunt, ab eo prius alieni Non delunt qui ex iugi studio atq; intempesta lucubratione huc deueniunt. alii ex metu, solitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: plerique ex hæmorrhoidum, mensiumq; suppressio, pfluuiis, aut subsistente consueta aliqua vacuatione huc sunt delati: quibus cum atra densaque fuligine cerebrum impleatur, mentem absurdis imaginationibus diuexari contingit, eamq; mutationem sustinere, ac violentiam ppeti, vt aliquando spectata probitatis, summaque existimationis viri ad funestum vitæ exitum adigantur, adeo vt mirari subeat tantam inesse vim ac ferociam humori melancholico, vt oppressa ratione mentem cuiquam possit eripere. Porro vt atra densaque nubes soli offusa radios eius intercipit, ac lumen offuscat: sic humor melancholicus mentem obnubilat, atque ad noxia quæque impellit. Ingerunt quidem se prauis humoribus mali Genii, atq; atræ bili præcipue se immiscent quod is humor, vbi naturæ limites excedit, ad pessima quæque perpetranda fit accommodus. Concipiunt enim huiusmodi constitutiones homines graues acresque motus, ac diuturnos affectus propter humoris tenacitatem, qui ægre liquefcit ac dissoluitur. Quo fit, vt prauæ cogitationes & conceptus diu animo inhæreant, quæ nonnunquam in effectum erumpunt adeo, vt notos ignotosq; indiscriminatim adoriantur, & cum aliis, tum sibiipsis sint infesti. Sic etiam cholericis faces

Tusc. I.

Melancholia vnde contrahitur.

Simile à nube caliginosa.

Mel Genii melancholia incumbunt.

Melancholia vnde absurditas

ministrant, sed hi irritati non se, sed alios impetunt. Quod autem horum causa in humoribus consistit, nec omnino in malis Geniis. licet frigidam illi suffundant; vel hinc colligi potest, quod maniaci, melancholici, quiq; alienatae mentis existunt humorum mensiumq; quae subsisterant, affluio solent liberari, atque ad sanio rem mentem reduci aucta scilicet humorum fuligine, quae imaginationes ac spiritus animalis vitia bat. Cui his Aphorism. Hippocrates fidem adstruit. Insanientibus si varices aut haemorrhoides superveniunt, morbo liberantur, deriuante natura humores a parte principe ad abiectas atq; ignobiles. Rursus Maniacis ac renum passionibus obnoxii, haemorrhoides innatae salubres. Cum enim is humor siue in hypochondriis & splene consistat, siue in toto corpore, parteq; aliqua accretur, tetro atque insuavi halitu cerebrum impleat, metum, tristitiam, mœrorem, luctuosa suspiria, cordis adstrictionem, aurium sibilum adfert, atq; oppressa ratione, luceq; mentis extincta, quasi rebus prope modum deploratis, modo in exoptatae mortis spem, modo in eius metum atq; horrorem coniecit. Quam obrem ex Galeni sententia, ineunte vere atque autumno is humor placide ac sensim expurgandus est vomitu, ructu, deiectione, flatibus, venae sectione, mensium denique atque haemorrhoidum irritata excretionem. Quisquis autem huic malo obnoxius est, acriter illi summaque cura obsistat, atque oblitetur, nec vlllo modo foueat imaginationes tacito obrepentes animo, blandas quidem initio atque amabiles, sed quae adeo inualescant, ut agre excuti queant aut sopiri.

*Prog. 3.
Surg.*

Aliter enim vitium, vivitq; tegendo,

Dum medeas adhibere manus nec tollere curas.

Quod si incommo do adversitates, infortunia, parūq; prosperi rerum successus hoc malū inuexerint: huic
infractum.

*Lib. 6.
Aphor. 21.*

Tetri vapores cerebro infestis.

Melancholia ut expurgetur.

Infraſtum inuictumq; animi robur opponas, ac ver-
bo Dei, eiusq; fiducia te fulcias, quibus terribiles vi-
ſu formas, variaq; imaginationum monſtra minimo
negocio conficies. His enim praſidiis ſubſtiterunt
ſpectatiſſimi quique heroes, qui tamen rebus pro-
pemodum deſperatis calamitatum ſine morte ac-
celerari cuperent, non tamen dolorum impatientia
ſunt oppreſſi. Sic Helias malorum radio morte exo-
prabat. Sic Dauid inimicorum inſidiis rotis impe-
ditus, ſaluti ſubinde diſſidebat. Iob deſperabundus
mori potius ſuſtinuit, ac quocumq; fato abrumptere
vitam, quam tam atrocia perpeti. Chriſtus denique
diffidentis hominis more noſtraq; cauſa in te tranſi-
lata, deſertum ſe à patre queritur. Sed omnes hi me-
liorum ſpe ac fiducia, omnem animi trepidationem
ac diffidentiam, erecta in Deum mente, diſcuſſerunt.
Hoc autem ex Ciceronis ſententia omnibus perſua-
ſum eſſe conuenit. Animum retinendum in excuba-
tione ac cuſtodia corporis, nec iniuſſu, contraq; im-
perium eius à quo nobis ille datus eſt emigrandum,
ſtationemq; deſerendam, ne munus humanum aſſi-
gnatum à Deo deſaſſiſſe videamur. Quo mihi præ-
clare concionari viſus eſt Iosephus, vt quidquid mali
nobis obtigerit, alacri atq; infraſto animo perſera-
mus. Nec committendum quis ducat vt indecore ac
præter hominis dignitatem, contraq; naturæ ordinem
vita ſine imponat. Quod ſi quis ex morbo aut men-
tis alienatione ad funeſtum vitæ exitum deuenierit,
nemo iſtiusmodi conditionis hominibus inſultet,
aut in illos ſit ſeuerior, verum illorum miſeriæ in-
doleſcat potius, vicemq; deploret, cum non ſint ſui
cōpotes, atq; à ratione mentisq; iudicio exciderint:
quo fit vt ratio illis inuertatur, atq; in delectu rerum
prorſus hallucinentur ac cœcutiāt. Cum enim ima-
ginationis virtute corrupta, abſurda quædam animo
obuerſentur, confuſe de rebus ſtatuunt, vitioſe ratio-

*Mens vobro
Dei fulciens
da.*

Reg. 19.

Cap. 7.

*In Sermon
Scip.*

*B. N. Iſa.
lib. 3.*

*M. Lancho
lici commie
ſeratio
digni.*

*Ab obiectis
visis simile.*

*Febricitan-
tes & ebrii
sunt delirant.*

*Spiritus corpo-
poris mentē
excitant.*

*Simile ab
affectu
bellis.*

cinantur ac iudicant. Simile enim quiddam menti
euenit, quod oculis, ubi varii diuersiq; coloris cōspi-
cilla obiciuntur, quibus omnia vel cærulea, vel ru-
bra, flaua, viridantia, vel deniq; eius coloris, quo vi-
trum suffusum est, apparent, sic vt aliter se proferant
species obiectaq; rerum, quam reuera existūt. Hinc
ebrii atq; irati gemina conspectare se credunt, cum
vnum tantum sit obuium. Sic ex febre delirantibus
varia spectra animo obuersari videntur, ac corrupta
imaginatione, vitiatissq; organis multa spectacula se
mente offerunt ob prauorum humorum ac spirituum
agitationem, qui vltro citroq; comitant, si uel que
cerebri oberrant. Spiritus itaq; atq; humores maxi-
mum momentum obtinent in perturbanda mente
ciendisq; affectibus, atq; inferendis conscientiz sti-
mulis. Qui si sinceri existant, nec vlla contagione
inquinati, placidis moribus hominem esse contin-
git, minimeq; querulū aut morosum; Sin turbulenti
ac labe aliqua imbuti, variis ciuntur animi motus, af-
fectusq; tumultuosi exoriuntur ac turbulenti. Pro-
inde cum corpus atq; anima iuxta afficiantur, danda
in primis opera vt animi inquietudo mentisque ex-
stuatio verborum lenociniis ac blandimentis sopia-
tur. Siquidem ex prouerbiali sententia. Animo ex-
groto medicus oratio tractandusque istiusmodi ho-
minum animus, vt exigit natura rei, vt corporis
habitus, vt humorum qualitas exposcit. Quemad-
modum enim fera atq; immanes belluz cura atque
officio hominum mansuecūt ac cicurantur, ita pla-
cide tractari postulat istorum animus, vt qui seuerio-
ribus ac minacibus verbis exasperetur. Nonnunquā
tamen, vt in corporū morbis sectiones, cauteria atq;
vstiones adhibemus: sic aliquādo acrius instanduz,
ac salubri increpatione coercendi improbi illorum
conatus, ad quos per intervalla restagnante humore
noxio, solent incitari. Corpori vero non minor cura
adhi-

adhibenda est. Sed meminerit, qui curationē instituit, ne humorem illū validis medicamentis irritare pergat, sed sensim ac placide, summaque dexteritate id perficiat. Neque enim confertim sentinam exhaurire consultum est. Siquidem ageratus is humor mephitim quandam exhalat, ac nidoris graueolentiam, qua cerebrum incredibiliter offenditur, ac mens absurda phantasmata concipit. In primis autē excitandi spiritus olfactoriolis ac fasciculis manualibus, alendumq; corpus optimi cibi succis, atq; in molliter subacta culcitra, placido somno fouendum est. Porro omnium citissime alit vinum, minimumque negotii naturæ faceffit. Caterum in eo exhibendo, quanquā vnicum sit discutiendi mœroris præsidium, delictus habendus est, curandumq; vt tempestiue, atq; vt cuiusq; ætas, naturæ conditio, consuetudo vitæ, regio exigit, præscribatur. Neque enim semper vinum tristitiam melancholicis eximit, aut mœrorem discutit, sed nonnunquam adauget, malumq; exasperat, ac incrudescere facit, præsertim vbi vitiosis humoribus corpus est oppletum. Quocirca ante inauri debet atq; appositis remedijs expurgari, antequam vlla virtus ratio instituat. Impura. n. corpora quanto magis nutrias, tanto magis lædes. Cum autem vini natura varia sit, ac differentia multiplex, nec quoduis æque generosum, obseruandū vt optimū bibere cōsuecant, & q̄ nulla re vitiosa sit conditū, quale ple-

rumq; œnopolę ac caupones magno valetudinis detrimento offerunt calce, gypso, bitumine, orminio, vulgo scarlea, eruca, siluestri myrto adulteratum. Sic vini aliquot genera animi impetus non modo non conlopiunt, sed recrudescere faciunt, atq; denuo exulcerari. Hinc plebei nostrates ex vini Pictauiensis potu, quod mordaces fumos cerebro inferat, morosi efficiuntur, calcitrosi, iracundi, implacabiles, sic vt rixentur assidue, suasque vxores crebro pulsant, ac pugnis subigant. Quod ipsum illis facere religio.

*Delectus
vini.*

Apher.

*Vina vitiosa
sa mentem
perturbant.*

*lib. 7.
epist. 1.*

est, ubi Rhenanum, aut aliud generosa naturæ vini
hauserint. Tunc enim blandiores sunt, atque osculo
potius, quam fistibus impetunt. Quamobrem me-
lancholici, lassi, fistulosi, quiq; arido sunt corporis
habitu, ex Horatii præscripto

*Generosum & lenè requirant,
Quod curas abigat, quod cum spiriti diuine manet
In venas animi meum, quod verba ministrat,
Quod me Lucane iuuenem commendat amica.*

*Lib. 27.
cap. 25.*

Quo spectat illud Plinii, omnis animi asperitas dul-
ciori succo mitigatur. lenit trāsitum spiritus, ac mol-
liores efficit meatus. Experimenta in se quisq; cape-
re potest. Nullus enim non ira, luctu, mœrere, mœ-
stitia aliquando conficitur. Sic in lassitudine, siti, in-
edia, intempestiua vigilia pronior quisq; ad iram. Sic
fames & mora, ex Plauti sententia, bilem in nares
conciunt. Sed ea oblato cibo confectum mitescit ac
sedatur. Quo fit vt saturi ieiunis minus effervescent,

*Inedia bilem
accendit.*

Quod corpus cibo potuq; irrigatum, minus siccescat,
ac calore nativo tepesfacto corpus ad concipiendam
iracundiam minus est propensum. Incumbunt enim
naturales facultates concoctioni, ac flata bilis, quæ
impransis ebullire solet, infusis humeribus diluitur.
Sic lebetes, sartagine, ac frixoria magis ignescunt,
nidoremq; grauiorem naribus offundunt, ubi liquor,
aut innatans pinguedo immodico calore absumitur
ac torrescit. Omnia siquidem quæ vel humore vel

*Proverbiū
populare ex
male cōcto
sibo.*

pinguedine destituta sunt, ollis adhærescunt, atque
nidorosos halitus effundunt, sic vt populari loco di-
ci soleat. Ex eadem olla elixa atq; assa depromi Quo-
circa consulte mihi facere videntur macilenti quiq;
secco temperamento existunt, quod minus diu ieiuni
persistant, ac calori nativo fomenta ministrent,
Siccescit enim corpus intempestiua diutinaq; inedia,
quæ humidum nutritium, quod radicale vocant, de-
populatur: qua de re nobis alias habitus est sermo.

*Inedia ma-
cilentis no-
cua.*

Herbas

*Herbas mutationibus obnoxias, tam viribus, formaq; defictus,
nisi nouis subinde culis admittas.*

CAP. XVII.

Queruntur medicorum pleriq; herbarum descri-
ptiones esse fallaces, parumq; virtutes ineffica-
ces atq; euanditas, multa; passim obuia apud vete-
res, quæ parum aptæ, si nostris conferantur, suo no-
mini ac descriptioni respondent, eoque diuersas esse
herbas contendunt, licet nostro æuo idem nomen
obtineant. Sic hyssopum nostratè, fabas, pentaphyl-
lon, phu, tipham, cerealem, farraginem fecale oiy-
ram, alia existimant: quia veterum descriptionibus
non per omnia congruunt. Equidem vt nemini pa-
trocinari volo, aut illorum errorem tueri, qui in her-
barum censu & cognitione prorsus sunt hallucinati:
sic nonnullos existimo nõ satis ad rationis amissim
omnia exigere. Tamen in tanta herbarum var-
rietate, & mutatione singula in certam classem re-
ferri nequeant, nec illis certam assignare nomencla-
turam, proclive est veterum descriptioni congruen-
tem, non putandum tamen prorsus esse alias, quam
veteres descriperunt, aut ab effectibus quos illi at-
tribuerunt, penitus alienas. Huic enim varietati,
quæ subest, causam præbuit ipsa natura, quæ subin-
de mutat faciem, ac lasciuit in progignendis stirpi-
bus, propagandisque plantariis, sic vt nonnunquam
à parente aliud produxisse videatur. Accedit his ar-
tificium solertia ne dicam calliditas quæ mixtis me-
dicatisque seminibus edocuit speciosius nitidiusque
quædam adolefcere, atque ad spectu amœniore ma-
gisq; ad blandiente. Hinc illa variegata, ac versicolor
flosculorum politura, quæ cum in multis, tum maxime
in veronica seu viola alyli, quæ caryophylleam nostri
vocat spicatur, quæ tam varia ac versicolore specie
puenit cultorū industria ac mangonio, vt nulla par-
te veterū descriptioni respondeat, eoq; illis incogni-

*Herbas muta-
tationibus
noxias, ac
degeneras.*

*Caryophylle
a Belgis flo-
spectat arti-
fici-
m.*

tam plerique censent. Sic Calathiana autumnus munus; aranthes, cyanos fumenticia messi peculiaris, non tam cœruleo, cœlestiq. colore proueniunt, q̄ candido, rubro, purpureo, vermiculato: Sic Caltha illa luteola Virgilio depicta, singulis mensium Calendis duplicato florum ambitu ac denso foliorum stipatu oculos oblectat, concinniter in orbem circumscripta, *Λιός αὐτός* & *lychnis coronaria* rutilanti cocco, ac tenero modo murice tincta rubescit modo niueo colore ad spectum recreat, multiplice foliorum congerie orbiculata: in quem modum *Leucoia*, bellius flos, *hesperis*, omnesque violæ matronales efflorescunt. Ista superioribus seculis elaborasse hortorum cultores indicat Virgilius:

*Oculum
Christi.*

Geor. lib. I.

*Semina vidi equidem multas medicare ferentes,
Et nitro prius & nigra perfundere amurca,
Grandior ut factus filiquis fallacibus esset,
Vs quamuis igni exiguo properata maderent.*

Et quamq̄ cessat cultoris industria, ac conferendi artificium herbarum ipsæ sponte aliam induunt faciem, si colorem, si formam, si proceritatem, si vires spectes. Id partim sit occulta vi siderum, partim ætate & temporum decursu, vt ea quæ stabilia apparebant & penitenter duratura, vertantur in aliam speciem, quasi (vt Erasmus ait) naturæ curiositas cauerit, ne qua sit certa herbarum notitia, q̄ posteris indubitata fide transmitti possit, sed exigat subinde inquisitionem eorum quæ vel mutari vel renasci quotidie videmus: sic natura hominum acuit industriam, ac veterem excutit.

*De ratione
denonnan.*

— *Siquidem pater ipse colendi.
Haud facile esse viam voluit, primusq̄ per artem
Mouit agros, curis acens mortalia corda,
Nec torpere graui passus sua membra veterne,
Quo varius usus meditando extunderet artes.
Paulatim & sulcus frumenti exquireret herbarum,
Et sibi in ventis abstractum excuderet ignem.*

Accedit.

Accedit his cœli status soliq. natura, ac regionum va-
rietates, quæ et hominibus crines & colorem, totiusq.
corporis habitum immutant. Stipes n. pro loci natura
& qualitate, pro aeris ambientis cōditione nunc pro-
cerius adoleſcunt, nunc humilius: quædã multis ſto-
lonibus: pleraque nullo agnato frutice ac propagine
humo profiliunt: alia pro terræ habitu, diluto lacteoq.
virore, alia ſaturata veigentique ad atrum viriditate.

Vt n. pueri, quibus nutrices alimenta ſubducunt, aut
ea parcus adminiſtrant, gracileſcunt, atque extenuan-
tur, coloreq. exſanguiefficiuntur, ac minus florido.

Sic herba ſolo macro, ieiuno ac ſticuloſo enata,
ſqualoſa fiunt, adſpectuq. trifti atq. inamœno. Hinc
videre eſt herbas in parietinis, præruptiſq. ſaxis ena-
tas vix dodrantem altas, eaſdẽ ſolo ſecundo ac reſſibili
cõmiſſas ſeſquicubitum excedere, ac longe lateque ra-
mos, p̄pagare. Sic bugloſſus & ſymphyrum, vulgo Con-
ſolida maior, candidis floſculis ſepius conſpiciuntur.
Sic garyophyllea vel cultus ſtudio, vel vbertate ſoli,
candidum, rubicundum, variegatum florem oſtentat vnus
eulini, ſtaminiſq. productum. Sic violarum color purpu-
reus aliquando in cyaneum ac cœruleum elanguescit.
Simili ratione nonnullarum ſtirpium folia minus cre-
nata ſerrataq. exſiſtunt, atq. acanacea, hoc eſt, q̄ ſpinis
horrent pro editionis decliuiorisq. loci natura miteſ-
cunt, ſpinisq. minus infeſta ſunt. Huc refert quod ex-
perientia quotidiana cõmonſtrat herbas foetusq. ar-
buteos non ſolum ſpeciem demutare, ſi locum auramq.
naſta ſint accommodam, ſed et melioreſcere, fructusq.
preferre ſalubres, cum paulo ante lethales edidiſſent.

Quod de Perſica planta in Ægyptum translata præ-
ter Plin. Galen. commemorat. Cuius rei experimen-
tum hiſce verſibus expreſcit Columella :

Armeniuſq. & coricula, p̄ unuſq. Damasci,
ſtipantur calathi & pomu qua barbara Perſi.
Miſerat, ut fama eſt, patrin armata venenu.

Loci ſua
mutationem
herbũ indi-
cit.

Simile ab
impuberum
ſagina.

2. de alim.
& 3. de
ſymp. cauo
ſi.

*Ar nunc expositi paruo discrimine tibi
Ambrosius præcens succos orlita nocent.
Quin etiam est sæm gentu de nomine ducta.
Ex quo properant mitescere Persica malo.*

*Gal. de ali-
men facult.*

Hoc enim pomi genus, nisi ex aduerso solis radiis sit expositum, non maturefcit, succiq. frigidi ac humidi ratione cito computrescit, noxamque ventriculo infert, nisi primis mensis inferatur. Multa itaq. molitur natura rerum industria hominum exculta ac condocefacta. Siquidem vix acini absque vinaceis proueniunt fisso malleolo exentaq. medulla, sic tamen vt inter colligandum gemma non laedatur. Citissima enim latere accurate commissa coalescunt.

*Vt nonnulla
abiq. nucleis
proueniunt.*

Mespila quoq. Persica, palmulæ, cerasæ, pruna, lapidosaq. corna absq. ossiculis industria curaq. hominum proueniunt, si tenellam scilicet arborem ad breues pedes rescissam, usq. ad radicem fidas, abraçaq. atq. excauata scalpro vtriusq. partis medulla, confestim ferundas partes vinculo constringas, superioremq. partem ac diuilitas laterum fino, vel argilla, cerasue obducas, ac curata madida munias, elapsq. anno obducta circa rices omnia coaluisse perspicies: hanc arborem surculis, qui fructum non tulerunt, inferes & sine ossiculis poma proferet. Quod ipsum ex Theophrasti consilio, in vite sum emolus, nec spem frustratus est euentus. Inoculatio quoq. insitio empiriatio natura tolerantiam, cultorumq. industriam comonstrant. Illa siquidem efficiunt, vt stirpes, ex natura natua indole, aliam faciem formamque adificiant, atq. alia in alias promte demutentur. Vt enim videmus homines pro ingeniorum varietate, atq. educationis cura non solum diuersa sortiri ingenia, alios mores ac studia, animaque propensiones obtinere, sed corpus aliud alio vel exilius, vel procerius, colore, vel florido, vel exlangui, cuteq. vel glabra, vel hispida hirsutaq. formam: tamen humana non penitus de-

*Insitionis tres
species.
Simile ab ho-
minum na-
tura & edu-
catione.*

stitui,

Aitui, licet nonnulli feritatē quandam pra se ferant. Sic in herbis vsuuenire solet, quae ob similes causas non vnā seruant faciem ac vigorem, licet non ita immutentur, vt tota species formaque iis intereat. Semper enim aliqua parte nomini suo respondet, effectusq; obtinent terra, in q̄ radices agunt, peculiare atq; incolarum naturis aptas accōmodatq;. Multa siquidem aduehuntur ex Insulis Fortunatis, quas Canarias vocant, quae cœlo nostro assueta non easdem per omnia vires referunt, nec eadem specie ac figura, eaq; magnitudine profliunt, sed tamen non penitus genuinā auitamq; naturā exuunt, licet non nihil à veteri insitaneque vi ac gen. rofitate deficiant. Quod in spondylio, quae plebeius Angelica dicitur in laerpitio vel sulphio Celsapino, quae inuiali voce Osteritium ac magistratia dicitur, animaduerti potest. Quae licet ob soli malignitatem, tractamq; cœli frigidum à Theophrasti ac Dioscoridis descriptione variant, easdē tamen esse herbas, partesq; obtinere effectus cōpertum est; licet ob aeris intemperie vires illis non nihil languescant ac defatiscant. Cum u. cuiq; regioni certa herbarū species sint peculiare ac propria, suisq; natalibus singula stirpes delectentur: fieri nequit, vt alio translata in suo vigore perilliant. Alię siquidē opacis umbrosiq; vallib; gaudent, nonnulla apricis solique peruiis. sunt q̄ palustri atq; vliginosa, soloq; irriguo delectentur, quaedam glanoso aridoq; ac sabuloso: quas si alio transferas, ac diuersam cœli partem spectare cogas, magnam virium ac specierum partem ademeris. Sic Iris in Illyrico, Helleborus in Anticyra, abinthium in Ponto, & apud Santones praestantius proveniunt. Sic portulaca marina, empetron, brassica maritima, quae sultanellam vocant, oceani crepidines, ac maris margines persequitur, falsoque tractu delectatur. Sic alio aliis locis laudatiora exstant, ac propriis natalibus feliciter proue-

*Angelica
illig. officina
b. va.*

*Herba suis
quae locis
des. natur.*

*Quae herbis
maritimo
tractu cœlo
stant.*

niunt, 'Cuius rei fidem nobis facit ex natura rerum his versibus Virgilius :

Lib. 2. Geor.
Nec vero terra ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassiq; paludibus alni
Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Litora myrtetis latissima deniq; apertos.
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi,
Tuivise arboribus patria, sola India nigrum.
Feri ebenum, solum est burea virga Sabæu.

Ex quibus verbis perspicere datur rei herbaria studiosis, non æque feliciter omnibus locis eadem provenire. Quod ipsum hemistichium Virgilio indicat,
— *Nec omnia fert omnia tellus.*

Quorum pleraq; si tentes in aliud solū transferre vel elanguescunt, vel emorientur, aut ægre refocillata crescent quidem, sed ut nomen suum tueri, suamque generositatem servare nequeant. Quamobrem qui aliquid terræ sit cōmissurus, illis ex Virg. præscripto,

Lib. 1. Geor.
Ventos & varium eali perdiscere morem,
Cura sit, & patrios cultus habitusq; locorum,
Et quid quæq; ferat regio, quid ferre recuset:
Hic segetes, illic veniunt felicitus vva;
Arbores factus alibi, atq; iniussa virgescunt.
Gramina; nonne vidas croceos ut Tmolus odores,
India mittat ebur, melle sua thura Sabæi.
Et Chalybes nudi ferrum, virosaq; Pontus
Cæsarea.

Duynen Belgis montes arenosi. Quo fit, ut Alpes Belgicæ, quæ Oceani obices longo incurvatoq; tractu ab Armorice versus Aquilonem se porrigunt, omnigenas stirpes proferant, quæ in locis arenosis illis (siquidem ex arenæ, non niuis candore montes illi albescunt) sponte emergunt, nulla cura, nullaq; hominū industria. Efficit hoc partim soli natura, partim effectus siderū, quæ in illā terræ plagam inclinant, suaq; vim exerunt. Atq; hinc fit ut quæq; regio miniarias, sui; generis fodinas cōtineat, ex quibus.

Vnde mineralia.

bus pro soli cuiusq; natura influxuq; planetarum e-
ruuntur, æris, argenti, auriq; glebæ & segmenta; to-
phus, marmor, creta, ocra, synopsis, miniū. Similem na-
turam habent lacus paludēsq; Zelandicæ, quas *Moer*
indigenæ nominant, ex quibus eruuntur glebæ bitus
minosæ, quæ accensæ vt naphtha ardent, non sine
odore terro ac viroso. Hinc agri paludēsq; Morinen-
ses nomen consequutæ sunt, & quondam extremi
hominū Morini, vrbs deniq; eiusque cōfinia Terra *Terrauanā*
uana appellatur, quæ exhausta sit exemis nigris glebis,
sic vt magnas fossas exhibeat inanes, nullisq; semen-
tibus accommodas. Apud Brabandos quoq; eruitur
ista congeries, sed quod regio minus fuliginosa sit
atq; à mari remotior, mitius olet. Illi *Thurs* has glebas
indigetant, maritimi vero *Darri*. Quarum tanta vis
est, vbi frequentius his adēs incalescunt, vt ferrum,
cuprum stannum, argentum, atq; ænea quæq; deuo-
ret, omniaq; in adibus, præter aurū deteriora efficiat,
Illud siquidē nō obfuscat, nec fuligine obducitur,
sed spendescit potius, ac turgidum efficitur, maxime
obrizum, sincerum, nullaq; admixtione adulteratū.
Id efficit auri raritas ac mollities, qua fit vt concepto
imbibitoq; vapore fuliginoso turgescat, tum fulgore
afficiatur. Tametsi enim graue sit aurū & pōderosum,
mollē tamē est, tractabile & porosum, argumento q̄
cyathus aqua opplet, citra effusionē aureos aliquot
admittat. Siquidem præter emanantes spiritus non
nullā aquæ partē absorbet, imbibitq; qua imbutum
aurū turgescit. Fumus autem ignisq; glebis subinde
excitatus, huic metallo colōrē gratissimum cōciliat.
Cum. n. is fumus obuia quaq; fuligine afficiat colo-
rē luteū atq; auriginosum inducat, vt flaua bilis icte-
ricis: sit vt aurum flauescat, quis colōr illi sit cognatus
ac familiaris. Non. n. potest alius color auro induci,
quā vel flauus, vel luteus, vel deniq; qualis nostra *Cal-
tha* est, crocatus. Nō desunt apud Belgas professores

*Turf &
Darri ignis
formia apud
Zelandos,
velut gleba
bituminosa.
Aurum fia-
mo splende-
scit.*

*Aurum li-
quorem iōs
bibit.*

*Sim. se à
flaua v. e.*

aliquot eruditi qui subterraneorū hanc congeriem, quæ ex terræ visceribus, tanquam fœtus ex utero, eruitur, ex arborum truncis congestā ac concretā existiment, prostratis conuulsisq. syluis inundante Oceano, ac paulatim alluione superinductā terram hęc inualido inducti argumento, q̄sudes & fœmēta, tum viuz cannæq. palustres atq. arundines iis glebis insse conspiciantur. Verum nō satis exacte obseruasse illos comperio fodinas ac terræ cuiusq. viscera, cū etiam in ære, auro, argento, cæterisq. metallis ramosam venosamq. propaginem & productū spectemus, quæ in imis terræ viscerib. consequuntur vegetabili quadam vi, influxuque siderum. Neque enim iners aut otiosa est natura, sed multa magnaque molitur, atque effingit, exornatq. non solum terræ superficiem, sed occultos etiam abditosq. sinus atque intimos recessus. Hinc iaspis, porphyritis & marmora sponte segmentata sunt, & vermiculato emblemate tessellatim variegata. Sic nux myristica seu muscata intercurstantibus interueniis striata est, quod ipsum in citriis mensis, nostroque robore, tum alterius generis lignis assulatim dissectis perspicimus, quæ multiplices venarum discursu, multisq. lituris ac mæandris undulata splendescunt. Quemadmodum vestes, quæ ex hircinis caprinisq. pellibus confici solent, tum prætextæ togæ ac scutulatæ. Cuiusmodi plurima erantur ex imis terræ penetralibus tam concinne & affabre elaborata. quati à calatore sculptoreque inducta foret effigies. Sic corallium in maris Ligustici profundo frondescit ac fructificat, quod rebus extractum confestim lapidescit, coloremque adsciscit vel nigrum vel rubrum, aut, si minus excocta est humiditas, candidum. Sic in ea parte Galliæ Belgicæ, quam Eburones, Menapii, ac Sicambri, occupant, λεθαίνας, hoc est, carbonēs lapidei effodiuntur, bituminis indurati natura, quib. indigenæ nō solum ferrum

Moer quid
Belgii.

Natura arti
ficium.

Camelot.
Damast.

Corallus
frutex.

Steencolen.

ferum molliunt, sed luculentos etiam ignes in adibus exstinguunt qui semel atq; iterum exstincti possunt. Minio ignescunt ad mori foco. Et cum cetera omnia oleo inflammescant, isti affusa aqua inardescunt, oleo restinguuntur. Non desunt & ceteris regionibus sua fodina atque interranca, quarum nonnulla sulphur, calcem, gypsum, ocrain, alumen auri argēti que glebas & ramenta effundunt, ex quibus per occultos terre meatus thermæ scaturiunt, atq; aquas suis qualitatibus imbuunt, illasq; morbis expugnandis reddunt accommodas. Sic maritimæ fodinæ bituminis naturam obtinent: Siquidem glebæ ex illis erunt mephitim exhalant, ac graueolentiam, adeo ut affidentes syncopi atq; animi deliquio subinde periclitentur: nec minori incommodo afficiunt carbones cum fossiles, rum factitii; nisi illos dum ignescunt, sale conspergas. Tali siquidem remedio d scutitur virus infestum cerebro: omneque

Carbones fossiles oleo exstinguuntur, aqua ardescunt.

Sal inspersum carbonibus ignem odorem sopit.

Lib. I.

Georg.

Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Nō desunt q̄ hanc genitiuā terræ vim astris assignāt, q̄ haud dubie in hac inferiora vires suas efficaciter exserunt, hoc inducti argumento, quod multa videntur apud nos sponte deficere, tū alia quēdā non ante visa apparere ac præstantiora substitui, quibus ut nō repugno, sic ego præfertim quod ad herbas atinet, multa propter incuriam atq; ignauiam cultorū vel deficere vel degenerare crediderim. Sic triticum, ut Theophrastus testatur, in loliū tranſit, ocymū in serpillum, sisymbrium in menthā odore, figura vero in calamētū, multaq; florū genera, nisi adhibita cura, subinde transferantur nō solum à sua specie, verum etiam ab infra vi ac generositate descendunt. Quod cum in multis, tum in viola altili spectatissimo flore obseruare soleo, quæ nisi quotannis siū loci mutare condiscat, in humilem ac degenerē flosculū, minusque odoratum deficit. Quibus ad stipulatur Virgilius

Astrorum in terrena efficiacia.

De causis plant.

Cultura omnino meliorescunt.

Lib. 1. Georg. Vidi lectis, diu & multis spectata labore,
 Dagenare tamen, ut vis humana quotannis.
 Maxima quæq; manu legeret, sic omnia fatu.
 In se: ut ruere, ac retro sublapsa referri.

E diuerso si siluestribus incultisq; curam adhibeas
 primo quoq; tempore mitescunt exuta genuina in-
 ditaq; fertitate. Quod luculenter expressit Virgilius:

Lib. 2. Georg. Sponte sua quæ se tollunt in limum aræ,
 Infœcunda quidem, sed lata & ferta surgunt.
 Quippe solo natura subest, tamen hæc quoq; signis.
 Inferat, aut se: obibus mandat mutata iuba:ctis:
 Exere, ut si nebre in animum cultuque frequentis
 In quascunq; vocis artes, haud tarda sequentur.

Simile à. sordidus anti- malib. eo- rumque pro- gressu. Multas itaq; stirpes, easq; nouas atq; inauditas natu-
 ra parit ac profert, multas effectus siderum, innume-
 ras cultorum solertia. Et quemadmodum forices, gli-
 res, anguille, murenæ, cochleæ, limaces, lumbrici nõ
 semper ex semine, sed plerumq; ex lentore terræ at-
 que ex fordib; ac putrilagine germinant: Sic in locis

Theod. de caus. plant. lib. 1. c. 1. arenosis, quales apud Zelandos sunt montes Amoi-
 nii, quos Danen populares vocant, multi frutices spõ-
 te emicant ex alimenti confluuiõ, & quæ locus Soli
 expositus est, herbisq; progignendis accommodus, qui
 semel ex terra vligine absq; parente enata postmo-
 dum seminio se propagant, ac numerosa prole se tuen-
 tur. Quamobrem non est quæ quisquam miretur her-
 bas mutationib; obnoxias, ac subinde virib; formaq;
 destitui, cum id, nisi affinitate ac similitudine cõfun-
 di illas contingat, loci situs, aeris ambientis qualitas,
 cultoris artificium efficiat. Sic piper, cardamomũ feleli,
 radix Pontica cœlo nostro assuetæ non nihil immu-
 rantur, nec tã calida atque vrenti facultate existunt:
 sed tamẽ nemo aliud de his statuer, quã reuera sunt.
 Quod. n. iis vires flaccescunt, iustaq; magnitudo ac
 maturitas denegatur, id calor Solis languidus, cœliq;
 intemperies & inclementia efficit. Herbas itaque ge-
 minam

Herba & vi- ris & species immutant. diu & multis spectata labore,
 Dagenare tamen, ut vis humana quotannis.
 Maxima quæq; manu legeret, sic omnia fatu.
 In se: ut ruere, ac retro sublapsa referri.

minam subire mutationem constat nonnunquam enim infitas illas vires, natiuasq; qualitates immutari contingit persistente forma atque effigie: nonnunquam formæ species intercidit, ipsis qualitatibus ac viriū facultatibus subsistentibus. Efficit id partim influxus siderū, partim soli natura, coeliq; ambientis qualitas. Cū enim varia sit terræ conditio, ac differentia multiplex, contingit cum aeris, tum alimenti ratione manifesto immutari herbas, atq; alterius qualitatis fieri participes. Sic coryly, cerasus, cornus si ripis vicinæ consistant, quas vitiosa aqua lambunt, vel false alluunt irrigantq; fructui manifesto salūago inesse deprehēditur. Sic homines pro alimentorum facultate, pro ambientis aeris conditione alium corporis habitū & temperamentum, alios mores & studia consequuntur. Sic Cimber in Hispanum, Germanus in Gallum vel Italum transit diutino commercio, vitæq; visu & consuetudine, sic vt sæpe videas arborem lætam ac nitentē in locum salsum vitiosumq; translata, deterioris terræ succo deperisse.

Virg. 7.
Georg.

*Salsa enim tellus, & qua pehibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec mansuet arando,
Nec Baccho genue, aut pomis sua nomina seruat,
Multaq; degenerant succos oblata priores.*

Quod si adiicias fatalem quandam mutationem, & vices rerum varias; obseruabis plātas quamlibet illas foueas, vel ætate fellās deficere, vel effectas elanguescere, ac tantū non emori, nisi inserendo, in oculandoq; novos cultus substituas, vel auulsis surculis aut malleolis resuscites. Quæ stirpium varietas, mutationisq; vicissitudo hoc effecit apud plerosq; vt hanc Medicinæ partē in frugiferā esse contendant, ac prope modū operam lusisse Dioscoridē, cōpluresq; alios, qui in depingendis herbis studiū collocarunt. Equidē sic statuo, neminē satis pro sua dignitate, ac nominis sui amplitudine hanc Spartā exornare, qui nō

viuas spirantesq; herbas, in quarum notitiâ nos deducunt oculata per manus inspectiones, & graphica auctorum delineationes, exacte nouerit. Sunt enim ex nostrâ farinâ hominibus, qui vix dum inspectis herbis, mira de his incunctanter pronunciant, vt Pamphilus ille cuius meminit Galenus, qui ne per somnium quidem herbas nouerat, quæ tentabat describere, & vires depradicare. Quod genus hominum Heraclides Tarentinus præconibus assimilabat, qui conducti mercede omnia publicitus decantant, & præconio adornant etiam ignota quæque & inconspicua, vt nonnunquam vappam aut vile mancipium simile quiddam refert Cicero de Phormione quodâ philosopho, qui coram Hannibale copiose aliquot horas disseruit de Imperatoris officio, & de omni re militari, quem cum omnes vehementer essent admirati, querebât ex Hannibale, quid ipse de illo philosopho sentiret: hic Pœnus non optime Græce, sed tamē libere respondisse dicitur, Multos se deliros vidisse senes: sed qui magis, quam Phormio deliraret, vidisse neminē. Nec me hercle iniuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quâ Hannibali, qui tot annos de imperio cū populo Romano gentium victore certasset, Græculum hominē qui nunquam castra, nunquā hostē vidisset, nunquā deniq; vel minimā partem publici muneris attrigisset præcepta rei militaris præscribere? Quis non illos in horum numerum referat, qui symphyri, qui glycyrrhizæ, marthubii, satureiz, pulegii vires se nosse iactitant, idq; ex libris tantum, & commonstrare nō possint, etiam si stirpi astiterint, quid sit quod ea potestate polleat, & cuius vires tantopere prædicant? Cum enim morbos medicamentis herbisq; efficacibus expugnemus, quis erit tam stupidus, qui harum ignoracionem in medico ferat? quis non periculosam agoro hanc Medici ignorantiam ac neglectum culpa.

*De simpl.
med ca. lib. 5.
Elegans
ecmparatio
à præconib.
sumpta.
De Orat.*

*Hannibalis
scomma in
Phormionē.*

culpabit, nemo mea quidem sententia omnes artis numeros implere videtur, qui harum cognitione est destitutus. Vt enim nauis non solum necessarius vsus & ars remi, quo scapham subigit, sed illius etiam armamenti cognitio, cum fieri posset, vt contum pro remo arripiat, ita medico in primis necessaria exacta herbarum cognitio & pericia. Illa enim explorata morbi natura, ad rem scite auspicateq; incoandam instrumenti vice exsistunt. Quis autem se non deridendum propinauerit, qui aliquid aggressurus, instrumentum quo res perficienda est, ignorat. Mirari pfecto subit illorum partim ignauiam, partim incuriam, quibus hec medicine pars habita est neglectu adeo vt Sephasiaris insigniter indoctis hanc prouinciam delegauerint. Cum satis constet non veteres modo medicos, sed potentissimos quosq; reges atq; heroes in hac medicina parte se exercuisse, quibus nihil magis fuit in votis, nihil visum est magnificentius, magisq; regiam, quam

*Simile à ve
nautica.*

*Reges olim
res herbaria
studiosi.*

*Virg. II.
AENEID.*

Sciē p̄tates herbarum, usumque medendi.

Quā parum seriis oblectamentis se recreare. Et pfecto vetustissimorum regum samā, ac nominis amplitudinem, iam pridem deleuisset obliuio, nullaq; prisus regie maiestatis memoria superesset, nisi renascentes quotannis salubres herba illorum nomini inscripta atq; insignita peritura alioqui memoriam refricarent, illisq; ab iniuria obliuionis assererent. Quorum vestigiis insistere decet philianos, h. e. rei medica studiosos, & nō solum anxia cura herbarum formas explorare, verum etiam vires excutere & experiri, causa morbis expugnandis, & conseruandae hominū naturae accommodare. Quo ipsum sedulo praestiterunt medicorum praestantissimi, Hippocrates & Galenus, q; vsu & exercitatione rei medica peritiam consecuti, certā exactamq; methodū exercendae artis tradiderunt, ratione atq; experimento comprobata.

Gal. 2. alim.

*Ad usum o.
monta refec
ronda,*

*Simile à re-
bus bellicis.*

*Schoer-
buyck à
vitioso slos
macho gin-
giuas & par-
des infcis.
Rei rustis.
lib. 1.*

Hæc siquidem per diffusam enarrationem & solidas traditiones exculta sola non artifices effingere possunt, tantisq; prædiis instruere ut minimi sit negotii sauitimos quosq; morbos conficere. Sic enim & nos studiorum nostrorū vberriam frugem percipimus, & reliqui fructum nō pœnitendū consequuntur. Qui vero alia ratione studiorum cursum institunt, omniaq; ad oblectamentū potius, quā ad usum atq; vtilitatē hominū referunt, male de studiis merentur, nec suis, ciuiumq; commodis bene cōsulant. Omnes aut artes, Cicerone teste, aliter tractantur ab his, qui eas ad usum transferunt, atq; hominū vtilitati deseruire cogunt: aliter ab his, qui ipsarum artium studio ac theoria, hoc est, speculandi amore delectati nihil aliud in vita sunt acturi, quā ut oblectamentum ac voluptatem ex illis concipiant. Ut enim virtutis, ita artis cuiusq; laus omnis in actione cōsistit. Cum itaque tantam exigat diligentiam res medica, laboremque indefessum requirat, & Irrequietum, nunquam intermittenda industria, sed acriter exploranda natura morborum, atq; ineunda ratio, qua illorum sauitiem expugnemus. Atq; ut in bello noua stratagemata, astusq; militares comminisci videmus, tum inauditas machinas ac sclopetas, tormenta que bellica excogitari: ita nouis subinde emergentibus morbis noua sunt remedia comminiscenda. Quod in Luc Venerea, in ephemera contagiosa, seu sudore Britanico, in ictero nigro, cuius symptomata sunt Stomacæce & Scelotybe. nuper factitatum videmus. Questi sunt olim nonnulli vbertate nimia prioris æui exhaustum solum negare solita benignitate alimenta mortalibus. Quod ipsum ita diluit Columella, ut hominum vitio atq; ignauia id assignet, quod cultura minus insistant, minusq; strenuos colonos se præstent, Id ipsum & de nostrorum hominū ingeniis interpretor, quibus naturæ parens nihil denegauit.

negauit, nec omnia veteribus induisit, verum & reliquæ posteritati suas dotes est elargitus, quæ sterilem esse & effœtam passus non est. Itaque non deest posteris ingenium modo ne desit mens, ac propensa promptaq; ad artes consecutandas voluntas, modo similis ardor & inquirēdi cupiditas illos rapiat. Siquidem, vt habet prouerbialis sententia: Exercitatio potest omnia. Videre est autem plerosq; in ipso exercendæ artis tyrocinio industrios, sedulos ac discendi auidos, verū vbi eo sunt progressi, vt plebi innotescere cœperint, sensim illorum successit industria, ac remisse parumq; attente suas perficiunt operas, duri, p̄fracti, intractabiles, inhumani ac minus, quā ante officiosi, quiq; philautia quadam ac inani persuasione reliquos fastidiunt, ac grauare collegam, laborisq; socium adscisci sibi pariuntur. Non desunt inter hos qui præmaturo & præcipitanter ad factitandam medicinam irrumpunt, iis adminiculis destituti, quibus medicum instructū esse par est, quæq; iam pridē didicisse, non discere oportuit, sic vt prius medici titulum aut elogium obtinuerint: quæ sunt præmeriti. Nā tum legere incipiunt præcepta medica homines præposteri, cū acciri cōtigerit, medelamq; & grætis adferre conueniat. Vt enim in conficiendis hostibus, sic in expugnandis morbis gerere quæ fieri tempore posterius, re vero atq; vsu prius est, vt Marius apud Salustium differit. Huiusmodi cōditionis Athenienses fuisse Demosthenes cōmemorat, quos ait non vt reliquos mortales vbi cōsuluisent, agere, verum vbi res actas accepissent, tum demum consulere. Sic nostrum plerique tum demum consultant ac disquirunt, quid facto opus sit cum instāt, vrgētq; morbi, qui nullas moras, aut inducias, nullaq; deliberandi spatia admittunt. Quod itaque Cicero exigit in rebus bellicis id medico accurate præstādum, vt scilicet omnia sua consilia præmeditata habeat.

Vbi intendis ingenium, ibi valet.

In Tugurto Olympæ.

Lib. I. ff. 100.

*In re medica
curpa dicere.
Non putarã.*

vt mature rem ipsam perficiat, nec vnquam à ratione discedat, percipere quoq; debet cogitatione futura, & ante constituere, quid possit accidere in vtramque partem, nec committendum aliquid, vt aliquando dicendum sit. Non putarã. Nonnunquã autem Medicus in ancipiti dubioq; morbo, & qui celerrime ad statum pperat, vt gladiator in arena, cõsiliũ captat ac medendi occasionẽ e re nata arripit. Quod mihi aliquando vsuuenisse memini. Siquidem cum morbum eiusq; symptomata, ppe haberem explorata, ac verborum serie, & cõponendorum medicamentorum ordine exacte essem instructus: tamen rebus, vt paulo ante reliqui, mutatis, coactus sum totam scenam inuertere, atq; aliam viam ingredi aliaque methodo insistere. Sic docte ac prudenter Terentius:

*Adelph. 3.
Act. 5.
Scena 4.*

*Nunquã quisquã tam bene subdita ratione ad vitã fuit,
Quin res, atq; vsu semper aliquid adportet noui,
Aliquid moueat: vt illa qua te ferre credas nescias,
Et qua tibi putarũ prima, in experiendo repudies.*

*In re medica
omnia certa
agenda.*

Nihil à Comico dici potuit verius cum in omni vita actione, tum maxime in profligandis hostibus, morbisq; expugnandis. Quamlibet enim multum ac diu quis rationes conficiendi negotij, aut cuiusq; rei perficienda secum ipse sit meditatus, omniaq; ad amissim, curaq; exactissima excusserit, quo modo res aggredienda sit, quid primum exsequi, quid postremum conueniat, in ipso momento punctoq; temporis, quo se operi accingit, & rem perficere statuit, priorem tam rationes & praemeditata consilia respuit, aliaq; pro tempore excogitat. Itaq; vsu & exercitatione, multarumq; rerum experientia parari constat prudentiam, & bene gerendarum rerum dexteritatẽ ex eoq; felicem successum, atque euentum exoptatum: nempe eorum qui ex morbo decumbunt, facile & expeditam sanitatem, quam confestim nullaq; mora consequuntur, vbi fido expertoque medico se

committit, atq; illi sunt obsequentes. Nam erro res
circumfraneos, atq; impostores publicos exterminandos
censeo qui non verentur in hominū vitas ac corpora
graffari, atq; vt habet proverbium, in vasis
iactura artem figulinā experiri. h. e. vt Plinii verbis
vtar, hominum periculis discere, & per experimenta
fallacia ac coniecturas mortem hominibus inferre,
quæ tum culpa ac temeritate efficitur, vt medēdi ars
(quam inter dona spiritus Paulus refert, & qua post
1. Cor. 12.
facia dogmata nihil mortalibus excogitatum est salubre
magis ac necessariū) vna cum professorio despecta
sit & negligatur, ne iis addā annicularum impudentiam,
quæ non verentur huius artis peritiam sibi vindicare,
quas nō tantū à medendi magisterio, aut, vt minus
ambitiose dicam, ministerio semouit publicus orbis
cōsensus ac maiorum auctoritas, sed ab omni etiam
iuris administratione, à functionibus ecclesiasticis,
à concionandi munere exclusit etiam 1. Tim. 2.
Paulus. Siquidem, vt apposite Perſius:

*Publica ex hominum, naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vestis inſtra d. bilu abſus.* Satyr. 5.

*Stat contra ratio, ac ſecretam gannit in aurem,
Ne liceat facere id quod quis vitaret agendo.*

*Diſiuit helleborum certo compeſcere puncto
Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.*

Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.

Cui ſententiæ conſentanea eſt illa Horatii, Lib. 1.
Epiſt.

*Nauem agere ignarus nauis, timet; helleborum agro
Non audeo, niſi quis didicit, dare quod medicorum eſt,*

Promittunt Medici, tractant ſabruſa ſabri.

*Quod compendioſis verbis indicat proverbium,
Quam quiſq; norit artem, in hac ſe exerceat. Quo
Simile ab
circa felices fore artes Plinius pronuntiauit, ſi de iis
architecto.*

ſolū iudicent, eaſq; tractēt artiſtices, atq; harū petiti.
ra aliū qua.

Cū autē in extruendis ædibus architectum deligaſſis,
efficit.

mus ſolertem atque induſtrium: in dirigenda naue
naucleum expertiſſimum, in bello gerendo ducem.

*Regesta
narratio.*

exercitatos ac strenuos, in expellenda lingua præceptorum eloquentem in mente instituenda formandisq; moribus moderatorem optimum: cur in morbis expugnandis, in facienda tuendaque sanitate, triobolares circumforaneos, ac deliras anus admittimus; quibus corpus nostrum trucidandum exponimus, animiq. domicilium diruendum offerimus, adeo nemo non artis medicæ peritiam sibi arrogat, eiusque professionem exsequitur. Sic Ferrariæ, Pontano teste, aliquando inter præceres aulicos certamen fuit ac contentio, quorum nam artificium, & eorum qui opificio aliquo se exercent, maior esset vel numerus, vel copia; cum autem alii aliud proferrent, ut sunt in Repub. ac confusa multitudine pistores, lanii, coci textores, carpentarij, auriga, fullones, trapezita ac mensarij, usurarij, factores, nautæ, lenones, quibus quæstus inter omnes vberimus: Tum vnus, Nulla, inquit, artificum maior copia, quam eorum qui se medicos profitentur, aut eius artis nomine sese venditant, cuius se primo quoque tempore specimen exhibiturum pollicetur: itaque postridie quendam in publicam producit ad hanc fabulam peragendam misse dextram, qui fascia obuolutis cervicibus, vultuque ad morbum composito, dentium dolorem simulat, ac subinde ingemiscens ab obuiis stipem eblanditur, atque aliquid remedii mitigando dolori implorat: ibi nemo non ex numerosissima multitudine fomenta præscribit, ac quid dolorem confestim discuriat, confitenter profitetur: itaque omnium suffragiis euicit is, qui contenderat nullam præ medicorum turba in ciuitate numerosiorem. Nec sane illum sefellit opinio. Idiora siquidem atq; imperita plebs passim huius artis cognitionem ac notitiam sibi vendicat, eamq. galam profitetur atq. impudenter exercet, nullo experimento, nullaq; ratione instructa.

*Quam varia sit ac multiplex solum terra quoque natura ex-
conditio.*

CAP. XVIII.

TAM vero ut aliquid superiori argumento affine ad-
jiciam, medicis cum primis observandam cenfeo.
terra cuiusque naturam, folique habitum. Hic siqui-
dem efficit, ut varia herbarum species emergant, di-
versasque virtutes ac facultates hæc sortiantur. Hinc
Hippocrates Crætae montanas herbas, altisque tu-
mulis enatas colligendas præcipit, eum firmiores exsi-
stant ac robustiores, magisq; efficaces, quam aquati-
cæ, propter terræ densitatem, aerisque tenuitatem:
flores vero earum legendos, qui secundum fonticu-
los, fluuios riuosq; nascuntur, quos imbecilles, nec
multi roboris, succique dulcioris esse ducit. Cum ita
que ex soli natura exacte considerata, herbarum vis
ac temperamentum cognoscatur, ipsæq; herbae aliis
locis delectentur, & terram maxime sibi familia-
rem deposcant, illarum discrimina, quæ aliqua ex
parte profequitur Virgilius, obiter & veluti in tabu-
la depicta referam, quo stirpes suis quæque locis pos-
sint accommodari, minusque ob alimenti succique ma-
lignitatem viribus destitui. Eo enim fit ut votis no-
stris non respondeant, effectusq; expectato nos fru-
strentur, atque euanida spe illudant.

In Epist.

*Quib. locis
herbae præ-
stantiores.*

2. Georg.

Solum aliud.

<i>Gracile, Macilentum.</i>	<i>Cinereæ ad celum referatur.</i>
<i>Marrum, Pingue.</i>	<i>Amarum, Dulce</i>
<i>Oleosum</i>	<i>Acidum, Lentum</i>
<i>Bituminosum</i>	<i>Glutinosum, Sabulosum</i>
<i>Gypsosum, vel</i>	<i>Arenosum, Glareosum</i>
<i>Gypsium, Argilaceum</i>	<i>Lapidosum, vel</i>
<i>Saxosum, Ruderatum</i>	<i>Lapidum, Testac. m.</i>
<i>Crætaeum, crætatum.</i>	<i>Calculosum, Roratum</i>
<i>Cinratum, curum.</i>	<i>Densum, Robustum.</i>

<i>Asphaceam, vel à poro</i>	<i>Bracklande</i>
<i>porosum</i>	<i>Putre, Solutum</i>
<i>Friabile, Tenus</i>	<i>Aridum, Stercoratum</i>
<i>Leiuum, Sterile</i>	<i>Subactum, Strigosum</i>
<i>Pratenfe, Frumentaceum</i>	<i>Squalidum, Fertile</i>
<i>Resibile, Repastinatum</i>	<i>Fecundum, Salsum</i>
<i>Defoffum, Nouale, &</i>	<i>Salsuginosum</i>
<i>Veruatum, uulgo</i>	<i>Frumentitium.</i>

Locorum alia.

<i>Aspera, Prærupta</i>	<i>Gumida</i>
<i>Inuita, Ausa</i>	<i>Pluuiosa</i>
<i>Incultu, Culta</i>	<i>Virginosa</i>
<i>Arida, Sicca</i>	<i>Irrigua</i>
<i>Arentia, Ieiuna</i>	<i>Humecta</i>
<i>Stituculosa, Siluestria</i>	<i>Conclusa</i>
<i>Nemerosa, Siluosa</i>	<i>Parentia</i>
<i>Piana, Campestris</i>	<i>Aprica</i>
<i>Hortensia</i>	<i>Opaca</i>
<i>Fruticosa</i>	<i>Densa</i>
<i>Maritima</i>	<i>Vmbrosa</i>
<i>Mediterranea</i>	<i>Ventis exposita</i>
<i>Edita</i>	<i>A vento silentia</i>
<i>Accl. uia</i>	<i>Auro exposita</i>
<i>Declina</i>	<i>Soli peruisa</i>
<i>Argentia</i>	<i>Subterranea, Reterrida</i>
<i>Alfiosa</i>	<i>Exsucca, Succulenta</i>
<i>Æstiuosa</i>	<i>Calida, Frigida</i>
<i>Tipida</i>	<i>Rorulenta, Solubria</i>
<i>Egelida</i>	<i>Insalubria, Paludosa</i>
<i>Gelida</i>	<i>Stagnantis, Squalida</i>
<i>Montuosa</i>	<i>Rigosa, Orientalia</i>
<i>Nebulosa</i>	<i>Austrina, Feruida</i>
<i>Coliginosa</i>	<i>Rosida</i>
<i>Cluosa</i>	<i>Occidentalia</i>
<i>Aguosa</i>	<i>Aquilonia</i>

Luna radiu augeſcit, at non mature ſcit botrus.

CAP. XIX.

Luna ſatis incrementum dat, maturitatem Sol. Illa ſi quidem humiditatē mouet, & turgerecere quæque facit, ſed ob imbecillitatem concoquere nequit. Sic videmus ſtirpes, interdum allicere alimentum calore Solis incitatum, noctu diffundere, ac per attractū humorē ſuccumq; imbibitū adoleſcere, auctuſq; atq; incrementa ſuſcipere. Vt enim vigilia & exercitatio, motuſq; moderatus cibum digerit, atq; in habitū corporis diffundit, noctu vero & per ſomnum concoctio perficitur: & in ebris vinoq; diſtentiſ percipimus, quibus ſomno crapula ac remulencia diſcutitur: ita Sole diem illuſtrante omnia maturitatem conſequuntur: noctu vero Luna ſuas vices obeunte adoleſcunt, ſuccoq; pruberant. Quod ſit vt videamus roſas, lilia, omniſq; generis ſtoſculos interdum nō dehiſcere, ac patuloſ fieri, verū noctu atq; antelucano:

*Solis ad occaſum, cum frigidus aere Veſper
Temperat ac ſaluſ reſicit iam roſida Luna.*

Stercoratio quare Heſtoda improbat.

CAP. XX.

Heſtodus non indiligens rei ruſticę ſcriptor à plebisq; inuaditur, q̄ ſterquilinum in agricultura neglexerit: cum is facti non ignarus ſalubritati potius quā fertilitati conſuluit. Ille ſiquidem alio latamine ſterilitatē expugnandam cenſuit, quam ſtercorandi vſu & conſuetudine. Satis enim ex lupinorum, cicerum, piſorum, fabarumq; culmiſ vomere tempeſtiue ſubuerſiſ, aliove pabulo pſtrato, agrum vberem fecundumq; effici exiſtimauit. Quæcunq; enim ex ſtercoratiſ ſimeſq; cultiſ agris proueniunt, vitioſoſ miniſq; ſalubreſ ſuccoſ præbent. Sic triticum & Cerealia quæque à Curculionibuſ promptiſ infeſtantur, ac fruges, omniſq; generiſ legumina in eiuf-

*Luna eſſe
Aut in pro-
ducendiſ
ſtirpibuſ.*

*Simile à ſeo
cultatibuſ
naturalibuſ.*

*Virg. lib. 2.
Georg.*

*Stercoratio
inſalubriſ.*

*Vnde frugū
corruptioni
obnoxia.*

modi agris enata nec perennare possunt nec diutius
 asseruari, quin vel situm contrahant, vel à teredine
 & vermiculis infestentur. Zythus quoque, eaque po-
 tio quæ Belgis Cereuisia dicitur, ex huiusmodi fru-
 gibus decocta, citissime vitatur, atq; acorem contra-
 hit. Quamabrem recte, mea quidem sententia, He-
 fiodus illos agros aptos. accōmodosq; sementi exi-
 stimauit, quos venti temperati serenant, suauis Solis
 radij fouent, vbi nullæ æque stagnant, nec culta ster-
 coratione pinguescunt, aut saltē mundo natiuoq;
 humore ac calore maturitatem consequuntur. Sic e-
 nim illa quæ nascuntur, diu perseverar: incorrupta,
 atq; alimentum præbent salubrius. Fieri autem ne-
 quit, vt in his regionibus viuaces existant homines,
 aut valetudine inculpara, vbi aer ipse, vel alimenta
 vitiosa sunt ac putredini obnoxia. Quorum alterum
 euenit, vbi stagna, paludesq; graueolentiã exhalant,
 alterum vbi non genuino humore, sed ascititio pin-
 guescit humus, ac stercoreando excolitur.

*Aer & ali-
 menta valetu-
 dini vel
 præsent vel
 efficiunt.*

*Quaratione Curculio, aliq; bestia infesta frugibus abigi
 necariq; possint.*

CAP. XXI.

*Nihil ex
 omni parte
 beatum.*

Nihil est in vita hac caduca & mortali; quod suas
 non experiat aduersitates atque incommoda,
 multisque vexationibus atq; insultibus non sit expo-
 sitū. Vt enim homines innumeris malis sunt obno-
 xii, multaque illos circumuallant quæ valetudini
 vitæq; insidiantur, ita & frugibus sui non desunt ho-
 stes, qui illas infestant ac demoliuntur, rubigo, culli-
 ces, formica, limaces, cochleæ, locustæ, blattæ, erucæ,
 teredines, vermiculi, & qui funditus granaria depo-
 pulatur Curculio. Hoc enim genus vermiculi pro-
 boscidæ quadã acuminata, rostroq; aculeato, altera
 sui parte triticū perterrebrat, omnemq; similitudinē
 depascitur furfuracea tenuiq; ac cassâ relicta mēbra-
 na. Huius teredinis multa examina ineunte vete-
 progeti

*Calāders.
 Curculiones.*

progerminant, vbi frumenta Luna plena recens de- *Vnde fru-*
 mēsa, eaq. madida ac rorulenta, anteq̄ occalluerint, *menta corrū-*
 recōduntur, vel vbi granarii fenestrix Austrinis flati- *pantur.*
 bus nō Aquilonis sunt oppositæ. Siccitas n. efficit
 vt omnia putredini minus obnoxia existant. Persua-
 sum est autē nonnullis, quorum mea quidem festē-
 tia nec vanā fides, nec inanis auguratio, Deū Opt. M.
 nonnunquam hanc calamitatē immittete in vindi-
 ctam eorum, qui plus satis lucro inhiātes, vel fruges
 abscondunt, vel supra legitimū tempus asseruant ma- *Negotiatos*
 gno in opū detrimento, qui hoc commeatū destruti, *res frumentis*
 vitam tueri nequeunt. Hoc enim alimentū in eden- *ru adiosi.*
 di, pascendique corporis vsum assuaenter elargita est
 pūda Dei benignitas ac munificentia; adeo vt si ce-
 tera edulia desint, atq. obsonia quæq. desiderentur,
 satiari homines pane possint, eoq. in ediam famēque
 solari. Quamobrem graulter culpandi sunt negotia-
 tores frumentarii, qui magno tenuiū damno, anno-
 næ, frugumq. pretia intendunt, nec in summa ege- *Corenby-*
 state granaria laxāt, quo illis quæstus fit vberior. Eo *ters.*
 siquidē sit, vt in temp. sint iniuri, atq; in plebē cuius
 maledicta in se concitant, fraudulenti. Qui enim (vt *Prou. II.*
 Salomon testatur) frumenta abscondit, illū exsecra-
 tur populus, q̄ vero diuendit, huius capita fausta ex-
 optat, beneq; precatur. Patitur tamē plerumq; Deus
 huiusmodi malis affligi nos, cum erga illum sumus *Cap. 37.*
 ingrati, cuius liberalitate ac munificentia cumulate *Quatuor eadē*
 fruimur. Siquidem per Ezechielem immisurum se *limitates; a*
 minatur religionis ac pietatis desertoribus calami- *Des hominū*
 tes quatuor, famem, pestem, bellum, & nocētes be- *immittun-*
 stias: vt his diuexati ad saniores mentē, agnitamq. *tur.*
 veritatē perducantur. Quod si naturales causa, non *Curculiones*
 irati numinis vindicta mali hoc inuexerit: inenuda *quæ ab i-*
 ratio qua animalcula noxi vel abigi possint, vel in *gantur.*
 terimi Nihil autē ad perimendū curculiones effica-
 cius, quam salugo, in qua allium decoctum sit, si ea

irrigentur pauimenta ac parietes, confestim enim alio repunt, ac granaria deserunt, odorifq; tetri halitus exanimantur. Idipsum præstant etiam Sagapenum, amurca, castoriū, lœuina, sulphur, cornu ceruinum, hedera, galbanum, ac graueolentia quæque, quorum suffitum, nec serpentes, nec colubri, nec vespertiliones ferunt. Quod indicat omnis eruditionis parens Virgilius:

Lib. 3. Geor.

*Disce & odoratam stabulū incendere cedrum,
Galbanosq; agitare grana nidore echehydros.*

*Lupulus
vulgo.
Hoppe.*

Eadem ratione lupi salustarii nidorosos fosculos re fugiunt, qui etiam hominum cerebro infesti sunt, capitiq; grauedinem ac temulentiam inducunt. Similiter & sambuci flores, quorum odor etiam erucas arcet, blattasq; ac tineas perimit, quemadmodū absinthium, ruta, mentastrum, abrotanum, satureia, iuglandis folia, filix, pseudonardus quæ nobis lauedula dicitur nigella coriandrum viride, psyllium, anagyris, pulices cimicesque interimunt, vel culcitris suppressita, authoris, in aceti Scyllitici decoctione cō-

*Naueel.
Napum.*

sperfa. Obseruatum est autem nostra & auorum memoria naporum semen quod negotiatoribus Belgicis quæstum præbet vberissimū miram obtinere vim in prosterneendis conficiendisq; Curculionibus, non ratione deleteria, sed suauitatis illecebra. Cum enim id dulce atq; oleosum illud deserto tritico, auidissime appetunt, eoq; ditenti pereunt. Quod ipsum is etiam vsuuenire solet, vbi fuscillis vuarum passarum infederint. Sic experimento comprobatum habeo puerorum lumbricos vuarum passarum esu expugnari, si ieiunis, nullo admixto alio edulio illas exhibeas. Vt enim amurulenta quæque, ita dulcia effraenter hausta verinibus inimica. Distendi enim illos contingit ac dirumpi suauioris edulii copia. Sic etiam hominum ventriculus turgescit ac tormina concipit, dulcibus affatim ingestis.

*Dulcia ali-
quando ver-
mis peri-
munt.*

*Lumbricorum vermiumq. qui humani corporib. innascentur
sagacitas, & quid portenaat per os nasesq. erepere.*

C A P. XXII.

V isum est nonnullis prodigii quiddam simile lumbricos praesertim longos & teretes, sursum eniti, ac per os nasesque erepere, cum id insito quodam natura motu facere soleant, si quando homo diutius ieiunus perstitit. Tunc enim stomacho morsus inferunt, ciboque explere cupiunt: quibus cum nihil obiciatur quo ali vitanque tueri possint, in sublime feruntur, cibumque ad gulam usque meatum venantur. Sentiant enim sagacitate quadam naturam per illas partes in ventriculum delabi alimenta, & cum nases peruiam sint atque ad gulam tramitem spectent, eo quoque se conferunt factaque titillatione, vel sternutamento eiciuntur, vel primoribus digitis prehensi eximuntur, haec in sanis multoties à me sunt obseruata. quibus cum facti causam explicassem, haec in re illos securos praesitit. In aegrotantibus vero hoc ipsum aliquando euenisse conspexi, sed non absque imminentis mali praesagio. Tanta est enim in huiusmodi corporibus contagio, eaque putredo, atque humorum inflammatio, ut exitialem vim morbi praeserre nequeant: itaque erumpunt quidam foras, sed morbi fauitia, non criticæ, nec naturæ vi incitati. Cum autem delinente morbi violentia, inferne cum reliquis excrementis illos proluui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit, sponte vero nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspicimus decubenti noxium. Subodorantur enim naturæ quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum iri alimento, eoque stationem suam deserunt. Sic obseruatum est forices ac glires aedes ruinosas deserere, trimestri etiam spatio antequam fuerit collapsa. Persensiscunt namque natura instinctu, seolim dissolui contignationem & ad diuim compagem, illasque breui ruituras

*Vermes naris
buss prolapsi.*

*Lib. 2. apbo-
r. 1. 18.*

*Glires ad:
ruinosas aedes
serunt.*

*Experientia
de pediculosis
rum sagacitate.*

*Lib. 10.
Cap. 25.*

Pediculi quoq; ac pulices, vbi corpus hominū tabescere sentiunt, omniaq; membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis calorq; natiuus diutius inhæret. Expertū est n. à Libitinariis ac Vespillonib; in ea selacuna recondere circa stomachi orificiū, in q̄ desinit cartilago eniformis, vel in ea quæ mēto subest, ac vocali arteriæ inōbit. Siquidē illa partes vtpote cordi vicinæ ad extremum vsq; halitum calefcunt; q̄ cum à nonnullis qui ægrotis assisterent mihi esset relatum, incunctanter pronūciari certissimū id esse imminētis mortis argumentū, iam iamq; emigrantis animæ indubitatum indicium. Ceterum cum lumbricorum paulo ante mentionem fecimus, hoc adiecit visum est opere pretiū multa esse, q̄ lumbricos ventriq; interanea exedat, perimātq;: sed nihil efficacius exsiccat in tegula ignita vermib; exhibitoq; illo puluisculo vermiantib; confectum reliquos inhærentes corporis delicti contingeret, eandē ratione, qua Plinius, compluresq; alii rerum abditarum indagatores asserunt, hominā à scorpionib; ictō, remedio esse ipsorū cinerem potum, in oleo vinee demersum Sicrabidi canis morsum curari testātur nostrates pilis eiusdem animantis exustis, illisq; ex vino propinatis. Propellit enim malum, virusque facit innoxium, ac corpori cui morsus illatus est, minus infestum quod virus eliciat conficiatq;. Sic aliquando geminata comixtaq; contrariæ facultatis venena, remedio sunt, non exitio. Quod festiuo epigrammate indicat Ausonius de vxore quæ virum aconito extinctum voluit:

*Texica Zelotyppo dedit vxor macha marito,
Dixit satū ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti libalia pondera vni,
Cuperet ut celerem un geminata necem.
Diuidat hac si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum fiet qui sociata bibet.*